

ВІСНИК 8'2017 ПРОКУРАТУРИ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНЕ ЮРИДИЧНЕ ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ
ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Засновано

10 червня 1999 року

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія KB № 10791

Засновники

Генеральна прокуратура України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Надано статус офіційного видання

наказом Генерального прокурора України від 19 квітня 2012 року № 38

Головний редактор

Лариса Сарган

Видавець

Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-Б, м. Київ, 04050
тел.: (044) 206-15-61
www.napu.com.ua
vpu.ap.gp@gmail.com

© Генеральна прокуратура України, 2017

© Національна академія прокуратури України, 2017

НАУКОВА РАДА

СТОРОЖУК ДМИТРО АНАТОЛІЙОВИЧ

перший заступник Генерального прокурора України (голова)

ПРИСЯЖНЮК ІВАН ІВАНОВИЧ

ректор Національної академії прокуратури України,
кандидат юридичних наук (заступник голови)

ГУБЕРСЬКИЙ ЛЕОНІД ВАСИЛЬОВИЧ

ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор, академік НАН України

ТАЦІЙ ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ

ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

ГЕТЬМАН АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ

проректор з наукової роботи Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПрН України

ГРИЦЕНКО ІВАН СЕРГІЙОВИЧ

декан юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук

ЄНІН ЄВГЕНІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

заступник Генерального прокурора України, кандидат політичних наук

КОСТЕНКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою
Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

МАЛЯРЕНКО ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

НОР ВАСИЛЬ ТИМОФІЙОВИЧ

завідувач кафедри кримінального процесу і криміналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

ТИХИЙ ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

віце-президент НАПрН України – керівник Київського регіонального центру,
доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України

ШЕМШУЧЕНКО ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор, академік НАН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

САРГАН ЛАРИСА МИКОЛАЇВНА

головний редактор, інспектор Департаменту забезпечення діяльності керівництва Генеральної прокуратури України

ТОЛОЧКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

заступник головного редактора, проректор Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, професор

БАРАНДИЧ СВІТЛАНА ПАВЛІВНА

відповідальний секретар, начальник редакційно-видавничого відділу Національної академії прокуратури України

БЛАЖІВСЬКИЙ ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ

доктор юридичних наук

ДЬОМІН ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

старший викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

ЛИТВАК ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КАПЛІНА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

завідувач кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

КОЗЬЯКОВ ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

начальник відділу науково-методичного забезпечення організації роботи та управління в органах прокуратури Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

КОСЮТА МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

професор кафедри організації судових та правоохоронних органів Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор

ПОГОРЕЦЬКИЙ МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ

завідувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

ПОПОВ ГЕОРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

проректор – директор Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук

РУДЕНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

СЕРЕДА ГРИГОРІЙ ПОРФИРОВИЧ

доктор юридичних наук, професор

СТРИЖЕВСЬКА АНЖЕЛА АНАТОЛІЇВНА

заступник Генерального прокурора України, кандидат юридичних наук

ХОЛОДНИЦЬКИЙ НАЗАР ІВАНОВИЧ

заступник Генерального прокурора України – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, кандидат юридичних наук

ЯКИМЧУК МИКОЛА КОСТЯНТИНОВИЧ

перший проректор Національної академії прокуратури України, доктор юридичних наук, професор

ОФІЦІЙНО

6 | Вітання Генерального прокурора України
Юрія Луценка з нагоди Дня незалежності
України

6 | Вітання Генерального прокурора України
Юрія Луценка з нагоди
3-ї річниці створення Головної військової
прокуратури Генеральної прокуратури
України

ПІДСУМКИ

7 | Анатолій Матіос:
Військовій прокуратурі довіряють

12 | Олександр Прокопов:
Протидія військовій агресії Російської
Федерації в Україні юридичними засобами

16 | Результати розслідування Іловайської
трагедії

20 | Служба військових прокурорів на сході
України

26 | Щоденні результати діяльності Військової
прокуратури Західного регіону доводять:
рішення про відновлення військових
прокуратур було своєчасним і необхідним

39 | Військова прокуратура Південного
регіону України – на сторожі збереження
законності та правопорядку

ПРАВОДОПОМОГА

48 | Григорій Рябенко:
Особливості та проблеми здійснення
спеціального досудового розслідування
кримінальних правопорушень, а також
судового розгляду в них

51 | Андрій Давидченко:
Використання поліграфа в організації
роботи з кадрами в органах військової
прокуратури

55 | Павло Бурлака:
Організація та проведення перевірок
щодо відбування засудженими
військовослужбовцями покарань,
призначених із застосуванням ст. 75 КК
України, у Збройних силах України та
інших військових формуваннях

59 | Олег Карпенко:
Невідомі сторінки історії органів
військової прокуратури
Бойовий досвід Афганістану не забувається
та використовується в АТО

ДОСЛІДЖЕННЯ

66 | Микола Туркот, Олена Єні:
Підтримання військовим прокурором
публічного обвинувачення

73 | Валерій Дяченко:
Актуальні питання застосування норм
міжнародного гуманітарного права
в діяльності військової прокуратури

72, 78 | Нові видання
Національної академії прокуратури України

58, 65 | Анонси

Відповідальність за достовірність інформації, точність імен та прізвищ несуть автори.
Матеріали редагуються та можуть бути скорочені.
Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

Вісник прокуратури № 8'2017
Відповідальний редактор *Лідія Зелінська*
Редактори випуску:
Олена Дьордійчук, Наталія Панфілова,
Тетяна Помазанова, Зоя Пономаренко, Ольга Степанюк
Верстка *Оксана Колосюк*
Обкладинка *Ольга Демерлій*

Підписано до друку 30.08.2017

Формат 64х90/8
Папір крейдований. Друк цифровий.
Тираж 509 прим.
Зам. № 17-08-30-1

Виготовлення оригінал-макета та друк
Національна академія прокуратури України
вул. Мельникова, 81-Б, м. Київ, 04050

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції.
Серія ДК № 4001 від 10.03.2011

ВІТАННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ ЮРІЯ ЛУЦЕНКА З НАГОДИ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Шановні друзі, колеги!

Вітаю з черговою річницею Незалежності України. Щороку в цей святковий час ми відзначаємо не лише день народження Української держави, а й свято, в якому сконцентрувалися віковічні прагнення сотень поколінь наших пращурів до своєї свободи.

Мільйони героїв каралися по тюрмах і сибірських таборах, віддавали своє життя за те, щоб ми жили у власній країні, щоб ми самі могли вибирати своє майбутнє, щоб мали змогу впевнено повторити за безсмертним Кобзарем: «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля».

Нашому поколінню судилося кров'ю підтвердити ціну нашої Державності, спершу під час Революції Гідності, а тепер на фронтах російсько-української війни.

Попри різні негаразди та численні загрози, я з упевненістю дивлюся в майбутнє нашої країни. Ми безповоротно порвали з російськими імперськими путами та рухаємося до європейського успішного майбутнього, де ідеал правової держави та демократичного суспільства зі священним дотриманням прав і свобод людини є найбільшою цінністю.

Багато що в житті країни залежить від прокурорських працівників, їх наполегливості, професіоналізму, жертовності у захисті законності та справедливості, відстоюванні конституційних засад. На кожному з вас лежить висока відповідальність за майбутнє України. Закликаю бути гідним цього та достойно виконувати свій професійний обов'язок.

Бажаю кожному з вас оптимізму та віри в Україну, щастя, добра та успіху, міцного здоров'я, сімейного затишку, а нам усім – миру і злагоди.

Слава Україні!

ВІТАННЯ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ ЮРІЯ ЛУЦЕНКА З НАГОДИ 3-Ї РІЧНИЦІ СТВОРЕННЯ ГОЛОВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ ГЕНЕРАЛЬНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Від себе особисто та керівництва Генеральної прокуратури України щиро вітаю усіх слідчих, прокурорів та працівників Головної військової прокуратури, військових прокуратур регіонів і гарнізонів з нагоди триріччя поновлення системи військових прокуратур.

Символічно, що ця подія відбулася 24 серпня 2014 року – в День незалежності нашої держави. Саме військові прокурори сьогодні стоять на передньому краї збереження законності та правопорядку у військах, від чого безпосередньо залежать обороноздатність країни, її національна безпека, спроможність і надалі успішно стримувати збройну агресію проти України, давати їй відсіч.

Сердечно бажаю вам міцного здоров'я, мудрості, високих професійних звершень заради народовладдя, гуманізму та торжества законності, на яких ґрунтується сьогоднішня і будується майбутня Українська держава!

Зичу здійснення усіх задумів і сподівань, стійкості та витримки, насаги і творчого натхнення!

ЗАСТУПНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА – ГОЛОВНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ПРОКУРОР АНАТОЛІЙ МАТІОС:

«ВІЙСЬКОВІЙ ПРОКУРАТУРІ ДОВІРЯЮТЬ»

Головна військова прокуратура в системі прокуратури України за короткий період часу показала вражаючі результати в боротьбі з корупцією та утвердженні законності у війсьній сфері. Військові прокурори працюють не лише в усіх регіонах країни, а й безпосередньо в районі проведення антитерористичної операції, за дорученням Генерального прокурора часто виконують особливо важливі завдання.

Пропонуємо нашим читачам розмову із заступником Генерального прокурора – Головним військовим прокурором Анатолієм Матіосом.

– Анатолію Васильовичу, 24 серпня 2017 року відновленій військовій прокуратурі виповнюється три роки. Мабуть, чимало зроблено, бо довелося відбудовувати систему практично з нуля. Що вважаєте за основний успіх, чим пишаєтеся?

– Інститут військових прокуратур було ліквідовано у червні 2012 року за ініціативою колишнього Генерального прокурора України Віктора Пшонки та за цілковитої підтримки тодішнього міністра оборонного відомства Дмитра Саламатіна. На фоні планового знищення обороноздатності держави та Збройних Сил України вирішили позбутися й структури, яка могла стати цьому на заваді. Тим більше, що активна позиція військових прокурорів завжди перешкоджала і перешкоджає різного роду чиновникам від армії «погріти руки» на майні та коштах держави. Тоді усіх військових прокурорів «гамузом» звільнили з військової служби, а функції військових прокуратур передали цивільним прокурорам з наглядом за дотриманням законів у війсьній сфері. Фактично знищили систему, адже втратили головне – багатьох спеціалістів у галузі військової адміністрації, тактики та бойового застосування військ, з виявлення та розслідування злочинів в умовах специфіки діяльності військових формувань і оборонно-промислового

комплексу. Фатальність цього рішення підтвердив, зокрема, початок російської військової агресії.

Доволі символічно, що Закон України про поновлення системи військових прокуратур набрав чинності саме в День незалежності нашої держави. Довелося все починати буквально з нуля і прискореними темпами. Але ми впоралися. Через три роки військова прокуратура стала суттєвим фактором стримування беззаконня у військових формуваннях. До того ж, урахувавши ведення «гібридної війни» стосовно нашої держави та окупацію півострова Крим, у структурі Головної військової прокуратури вперше в історії України у вересні 2015 року створено управління з розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Але головним скарбом військової прокуратури залишається її колектив – кожна конкретна людина. Велика їм вдячність за відданість обраній справі.

– До речі, яка нині кількість працівників військової прокуратури?

– З будь-якої точки зору – мізерна. На всій території держави на теперішній час працюють загалом 682 військові прокурорсько-слідчі працівники, з них 156 – у слідчих підрозділах. І це незважаючи на величезний масштаб поставлених перед ними і вже виконаних завдань.

– Що допомагало рухатися та не здаватися ще на початку і в умовах активних бойових дій?

– Віра в Україну, в те, що Бог любить наш народ, хоч і послав багато випробувань на нашу землю. Якщо українці пройшли в минулому такі біди, як війни та голодомори, то вони вже незнищенні. Значить, ми вистіймо. Це однозначно. Не люблю незавершених справ. Мобілізуюся перед викликами та ще з більшою енергією підходжу до розв'язання проблем в екстремальних умовах. Благо, нам їх вистачає (усміхається, – авт.).

Було по-різному. Але ми розуміли, що головне завдання – відродити дисципліну та правопорядок. Трохи цифр для загального розуміння: з 1 вересня 2014 року менше ніж за півроку військовими прокурорами тільки в районі проведення АТО було розпочато 605 проваджень у кримінальних правопорушеннях, які вчинили військовослужбовці. За той період ми направили до суду обвинувальні акти стосовно 225 військовослужбовців, 225 оголосили підозру, провели 241 огляд місця події, 88 – впізнань осіб, допитали 1273 підозрюваних і свідків. Це робилося в умовах нав'язаної нам війни, коли прокурорам доводилося не лише носити зброю з собою, а й під час слідчих дій бути готовими брати участь у боях. Все робилося, як кажуть, «з коліс».

– Якщо ми вже заговорили про перші роки російської агресії, то варто пригадати Іловайську трагедію. Саме військова прокуратура займається розслідуванням її причин. Що вже можете сказати?

– Можу офіційно доповісти: в цілому ми вже завершили розслідування обставин трагедії Іловайська. Воно було надзвичайно складним, не мало аналогів у юридичній вітчизняній практиці та потребувало залучення великої кількості людей, включно з військовими фахівцями та експертами. Такі справи у світі розслідують десятиліттями.

Згідно з висновками експертів та іншими здобутими доказами єдиним фактором, який знаходиться у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з Іловайською трагедією, є військова агресія Збройних Сил Російської Федерації у вигляді прямого вторгнення на територію України та подальшого вчинення військовими країни-агресора воєнних злочинів.

За результатами слідства та на підставі зібраних доказів повідомлено про підозру першому заступнику начальника Генштабу Збройних Сил РФ М. Богдановському у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України), ч. 2 ст. 437 (ведення агресивної війни), ч. 2 ст. 438 (порушення законів та звичаїв війни, поєднані з умисним вбивством) КК України. Зазначений високопосадовець безпосередньо здійснював командування і контроль підрозділів ЗС РФ під час їх вторгнення на територію України у серпні 2014 року та спільно з іншими особами організував віроломне вбивство українських воїнів біля м. Іловайська.

Загалом за результатами розслідування агресивної (гібридної) війни РФ проти України на теперішній час притягнуто до кримінальної відповідальності 89 осіб, у тому числі 43 громадянина РФ, серед яких 20 високопосадовців, зокрема 11 осіб із числа керівництва ЗС РФ (міністр оборони РФ С. Шойгу, його перший заступник – начальник Генштабу ЗС РФ В. Герасимов та ще 9 генералів). Указаних осіб оголошено в розшук, судом надано дозвіл на їх затримання.

До суду скеровано 41 обвинувальний акт щодо 45 осіб. Вироками українських судів 25 осіб вже засуджені, в тому числі 9 громадян РФ, серед них 3 військовослужбовці ЗС РФ.

До речі, під час розслідування допитано понад 1500 потерпілих, понад 2200 свідків, проведено близько 1900 судових експертиз (судово-медичні, криміналістичні, військові, фотоскопічні, лінгвістичні та інші).

Ми зробили і далі робитимемо все, щоб російська розстрільна команда і ті, хто віддавав наказ на військовий злочин, сиділи на лаві суду в Гаазі. Це буде. Рано чи пізно.

При цьому кінцеве процесуальне рішення у кримінальному провадженні буде прийнято лише після завершення допитів кожного українського військовослужбовця з відомих їм обставин Іловайської трагедії, а також вчинення підрозділами ЗС РФ воєнних злочинів – віроломного вбивства українських військових під час їх виходу з оточення, ненадання медичної допомоги пораненим і залишення їх у безпорадному стані, розстрілів полонених, жорстокого поводження з ними тощо. Власне, саме цього вимагає Кримінальний процесуальний кодекс України.

– За розслідування Іловайської трагедії Вас багато критикували: що повільно відбувається розслідування, що не тих підозрює-

те, кого хотіли б «диванні» експерти. Як ставитеся загалом до критики?

– Якщо скажу, що мене критика деяких горе-експертів зовсім не зачіпає, буде неправильно. Але давно вже виробив власний «антидот» проти таких критиканів. Повірте, я можу бути твердим, як карпатський бук, але коли читаю та чую оцінки людей некомпетентних, які звикли говорити про все і ні про що заради дешевого піару або закордонного гранту «на захист прав людини», мене це обурює. Бо я щодня бачу титанічну і просто каторжну роботу, яку виконують військові прокурори та слідчі, наражаючись на небезпеку, аби дійти істини. Я не люблю несправедливих огульних суджень. Для мене день, коли мені оприлюднили результати розслідування Іловайської трагедії, був важким, душа була не на місці: очікував потоків квазіекспертних висновків про те, що ми сховали правду від народу. Однак цього разу всі ЗМІ та більшість тих, хто долучився до оцінки нашої копіткої роботи зі встановлення об'єктивних, наголошую – об'єктивних обставин подвигу та смерті, дали мені право стверджувати: військовій прокуратурі довіряють. Велика подяка людям за цю довіру і готовність дочекатися правди, хоч якою гіркою б вона для нас була.

– Відомо, що не критикують тих, хто нічого не робить. Якщо керуватися цією народною мудрістю, то Вам є чим пишатися. Наприклад, було чимало критики під час досудового розслідування злочинів окремих керівників і бійців роти «Торнадо» – йшлося про те, що військові прокурори «мордують» патріотів, добровольців, військовослужбовців.

– Мене ще батьки вчили спокійно реагувати на тих, хто критикує когось, а сам не здатний ні до чого. Взагалі у нас, у прокурорів, ще й робота така: після того, як будь-який злочинець опиняється за ґратами, обов'язково знаходиться «співчуваючий», який розпочинає кампанію «за свободу безвинно обмовленим» проти «прокурорського свавілля». А якщо за це ще й гроші платять...

Ви пригадали справу «Торнадо». Суспільство не забуло, скільки сил і коштів було витрачено на те, щоб завадити прокуратурі довести в суді істину. Під Генеральною прокуратурою України стояли цілі намети, у яких сиділи професійні пікетувальники, відомі народні депутати не своїм голосом волали про «репресії патріотів», «побратими» ламали двері в суді, захлиналися плачами в ефірах, на молодих хлопців – військових прокурорів виливалися купи словесного (і не тільки) лайна, їм та їхнім рідним погрожували розправою... Нічого не допомогло. Оболонський

районний суд м. Києва сприйняв неспростовні докази прокурорів і засудив екс-командира розформованої роти МВС «Торнадо» та організатора бандугруповання Руслана Онищенка до 11 років позбавлення волі, а 11 його колишніх підлеглих і співучасників отримали від 5 до 10 років в'язниці.

– А яка загалом картина по затриманих військовослужбовцях Збройних Сил України?

– Ну, точно не така, як змальовують наші опоненти. Ми не репресивний орган, а правоохоронний. Ми не хапаємо кожного другого військовослужбовця та не тримаємо його під вартою, адже ми не «СМЕРШ». Розумію, що нас спеціально намагаються демонізувати та дискредитувати, бо комусь не потрібно, щоб прокурори сліdkували за законністю і давали по руках хабарникам, розкрадачам, дезертирам або убивцям.

Можу повідомити, що станом на 14 серпня 2017 року тримання під вартою як запобіжний захід застосовано судом лише стосовно 150 осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі кримінальні правопорушення, насамперед проти життя та здоров'я особи (умисні вбивства, у тому числі вчинені за попередньою змовою, способом, небезпечним для життя багатьох осіб, пов'язані з позбавленням волі, корисним мотивом, умисні тяжкі тілесні ушкодження тощо). Це становить менше 4% від усіх притягнутих цього року до кримінальної відповідальності військовослужбовців, найбільше осіб (116) утримуються під вартою у провадженнях, в яких вже триває судовий розгляд.

– Військові слідчі та прокурори ведуть справу колишнього президента України В. Януковича щодо його державної зради. Зокрема, державне обвинувачення підтримує військовий прокурор Руслан Кравченко. Як Ви оцінюєте судову перспективу цієї справи?

– Ми переконані, що зібрали достатньо неспростовних доказів вини В. Януковича – 52 томи кримінального провадження. Воно нині слухається в Оболонському суді м. Києва.

Під час судового розгляду дав дуже важливі свідчення колишній постійний представник України в ООН Юрій Сергєєв. Можу сказати, що дії державного обвинувачення, а також і суду спрямовані на максимальне дотримання всіх прав обвинуваченого В. Януковича. Натомість з його боку та сторони його захисту ми бачимо затягування процесу. В. Янукович, попри гарантії безпеки, так і не з'явився в судові засідання. Постійна зміна адвокатів, як і останній самовідвід, свідчить про те, що у обвинуваченого та його захисту немає контраргументів, які могли б спростувати вину.

Переконали, що, незважаючи на всі маніпуляції, В. Янукович отримає вирок українського суду. Це вже справа честі. Людина, яка покликала в Україну ворога, була причетна до початку окупації, військової агресії Росії проти України, має відповідати за свої діяння. Розумію, що буде суд історії, наступні покоління проклянуть за це В. Януковича, як прокляті імена тих зрадників-гетьманів, які продавали свій народ чужинцям, але наше завдання – довести справедливість уже сьогодні, мовою юридичних аргументів. Ані маніпуляції адвокатів, ані ховання у ворожій стороні не дадуть можливості зраднику України уникнути вироку.

– Не можу не згадати про так звану справу Олександра Клименка, яка наробила багато шуму і відзначалася певною специфікою, із залученням гелікоптерів та всього іншого. На перший погляд «непрофільне» провадження, як для військовиків...

– Справді, ми відрізняємося «універсальністю». Адже за дорученням Генерального прокурора ведемо загальнокорупційні злочини. Там, де треба повністю уникнути «витоку» інформації, діяти чітко, злагоджено та оперативно, залучають нас. Так уже склалося.

Головна військова прокуратура розслідує кримінальне провадження за фактом створення злочинної ієрархічної організації на чолі з екс-міністром доходів і зборів О. Клименком, діяльність якої спричинила збитки державі в розмірі майже 96 млрд грн. Цей, як відомо, один із «гаманців» В. Януковича, обплутав усю країну схемами.

Підготовка тривала рівно рік. Пересічному громадянину важко зрозуміти кількість виконаної моїми підлеглими каторжної роботи. Лише уявіть – у нас в державі зареєстровано десятки тисяч підприємств, і дві третини з них, особливо ті, що представляли реальний сектор економіки, великі платники податків, були примусово «загнані» у систему, яку придумав О. Клименко для збагачення сім'ї Януковича та себе особисто. Ці підприємства були включені у так звані податкові майданчики. Нам довелося опрацювати всі податкові декларації та зміни до них. А це все сотні тисяч рядків в електронних базах, які треба було перевірити.

Тому колишній міністр доходів та зборів України О. Клименко обґрунтовано підозрюється в участі в організованій В. Януковичем злочинній організації, вчиненні у її складі тяжкого злочину у сфері службової діяльності, що заподіяло тяжкі наслідки у вигляді матеріальної шкоди державі у великому розмірі, а також легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Це кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 255, ч. 4 ст. 28, ч. 2 ст. 364, ч. 3 ст. 209 КК України.

За клопотанням Головної військової прокуратури слідчими суддями Печерського районного суду м. Києва накладено арешт на майно та рахунки підприємств, що входять до групи «Юнісон», яка, у свою чергу, контролювалась Олександром Клименком через довірених осіб. Його загальна вартість становить понад 8 млрд грн. Наразі за клопотанням органу слідства накладено арешт на 148 об'єктів нерухомості, що перебувають у власності підконтрольних О. Клименку підприємств, 20 автомобілів та 100 залізничних піввагонів.

– А які приблизно суми розкрадань фігурують у справі?

– Як встановлено під час слідства, суми заволодіння державними коштами шляхом підроблення службових документів та незаконного відшкодування ПДВ на рахунки фіктивних підприємств сягають 3,1 млрд грн. Тільки у закінчених п'яти провадженнях стосовно співучасників О. Клименка відшкодовано збитків на суму понад 130,5 млн гривень.

До речі, наші слідчі звернулися до ПАТ «Укрзалізниця» з ініціативою про передачу арештованих залізничних піввагонів (нагадаю – тисяча штук) в його оперативне управління та зарахування отриманих від їх експлуатації доходів до державного бюджету України.

Те, що бачила вся країна, гелікоптери, було пов'язане з необхідністю одномоментно здійснити слідчо-процесуальні дії в багатьох кінцях України, потребою недопущення витоку інформації. І можемо похвалитися: ми добре та злагоджено спрацювали зі спеціальними підрозділами Міністерства внутрішніх справ України.

– Якраз у цей час військові прокурори та слідчі пройшли перевірку на «детекторі брехні», тобто поліграфі. Це випадковість? І чи Ви також пройшли цю перевірку?

– Ні, звісно, не випадковість. Треба було готуватися ретельно до такої широкомасштабної спецоперації. Я також пройшов перевірку. Було б несправедливо, якщо б усі мої підлеглі пройшли перевірку поліграфом, а я ні. Принципово, добровільно, разом з усіма пішов на такий тест. Це відбувалося на виконання наказу Генерального прокурора України в липні цього року, який, до речі, ми самі ініціювали. Дослідження проводилось досвідченими спеціалістами Служби контррозвідки СБУ з метою уникнення корупційних ризиків, а також інформаційних маніпуляцій під час розслідування резонансних кримінальних проваджень. А таких у нас, як відомо, чимало. Тому ми свідомо вирішили протестувати себе, щоб виявити слабкі місця та тих, хто може не встояти перед великими спокусами. З приємністю констатую: за результатами поліграфічного дослідження відомостей, які потребували б реагування з боку правоохоронних органів, не встановлено.

Це ще одне підтвердження того, що військові прокурори не лише професійно, а й принципово підходять до своїх обов'язків. Пишаюся тим, що мені Господь дав можливість і сили керувати такою структурою, яка робить надзвичайно важливу та потрібну для Української держави справу, і вдячний кожному зі своїх підлеглих за щоденну роботу. Можливо, вона ще не оцінюється так, як мало б бути, у матеріальному вимірі, але з часом, сподіваюсь, все стане на свої місця.

Розмовляв Юрій ДОРОШЕНКО

ПРОТИДІЯ ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ ЮРИДИЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Олександр Прокопов

начальник відділу
Головної військової прокуратури
Генеральної прокуратури України

У лютому 2014 року Україна вперше у своїй новітній історії стала жертвою військової збройної агресії сусідньої держави. Оскільки за усіма подіями, що потягли за собою загибель людей та окупацію території півострова Крим, частини Донецької та Луганської областей, стоять конкретні високопосадовці Російської Федерації, а також колабораціоністи з-поміж громадян України, захист нашої держави від злочинних посягань на її суверенітет і територіальну цілісність не повинен передбачати лише військові, економічні та політичні методи. Такі особи своїми діями вчинили конкретні злочини, а тому мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності, в тому числі за допомогою існуючих міжнародних інституцій.

Постановою Верховної Ради України від 4 лютого 2015 року схвалено Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка», які призвели до особливих тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян.

Цим документом на Кабінет Міністрів України та Генеральну прокуратуру України покладено обов'язок щодо збору необхідних матеріалів та належної доказової бази для звернення до Міжнародного кримінального суду відповідно до пункту 3 ст. 12 Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Органи військової прокуратури в межах наданих повноважень систематично вживають заходи щодо розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом та сепаратизмом, що призвели до тяжких наслідків, насамперед численних вбивств українських громадян.

Зокрема, Головна військова прокуратура проводить досудове розслідування у кримінальних провадженнях, у яких встановлено факти причетності до вчинення злочинів вказаної категорії громадян Російської Федерації. З метою забезпечення ефективності досудового розслідування у таких кримінальних провадженнях наказом Генерального прокурора України від 4 вересня 2015 року № 66-шч у структурі Головної військової прокуратури (на правах департаменту) утворено управління з розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку у складі слідчого відділу, відділу процесуального керівництва досудовим розслідуванням та підтримання державного обвинувачення у кримінальних провадженнях слідчого відділу та відділу нагляду за додержанням законів та виконанням судових рішень у кримінальному провадженні.

Завданнями управління є збір, систематизація та аналіз доказів причетності представників влади, службових осіб Збройних сил Російської Федерації та інших осіб до розв'язання та ведення агресивної війни проти України та інших пов'язаних з цим воєнних злочинів і злочинів проти людяності, що призвели до загибелі людей, тимчасової окупації території півострова Крим, частини Донецької та Луганської областей та інших тяжких наслідків, притягнення на підставі зібраних доказів винних осіб до кримінальної відповідальності та підтримання публічного обвинувачення в суді.

На сьогодні управління залишається єдиним підрозділом у правоохоронних органах України, який займається системним збором доказів російської агресії та воєнних злочинів, досудовим розслідуванням та бере участь в судовому розгляді кримінальних проваджень про злочини такої категорії.

Незважаючи на відсутність в Україні практики та досвіду розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 437, 438 КК України завдяки належній організації роботи, правильним підбору та розстановці кадрів, а також якісному плануванню досудового розслідування управлінню вдалось у короткі строки досягти певних результатів.

Зокрема, управління розслідує кримінальне провадження за фактом розв'язання та ведення представниками влади та Збройних сил РФ за попередньою змовою групою з іншими особами агресивної війни проти України з метою зміни меж її території, що призвело до загибелі людей, тимчасової окупації території півострова Крим, окремих районів

Донецької та Луганської областей та інших тяжких наслідків.

Слідством охоплено весь період агресії з лютого 2014 року (окупація півострова Крим, проведення антитерористичної операції на Сході країни) і по теперішній час включно.

Установлено кількість потерпілих від дій керівництва Збройних сил РФ та очолюваних і контрольованих ним терористів під час агресивної війни проти України. Так, за період з 13 квітня 2014 року по 8 серпня 2017 року (проведення на території Донецької та Луганської областей широкомасштабної антитерористичної операції) внаслідок бойових дій встановлено 15 793 потерпілих із числа військовослужбовців і співробітників правоохоронних органів (3631 загиблий та 12 162 поранені):

- Збройні сили України (загиблі – 3188, поранені – 10 253);
- Національна гвардія України (загиблі – 198, поранені – 784);
- Національна поліція України (загиблі – 131, поранені – 535);
- Державна прикордонна служба України (загиблі – 73, поранені – 477);
- Служба безпеки України (загиблі – 20, поранені – 66);
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій (загиблі – 20, поранені – 36);
- Державна фіскальна служба України (загиблі – 1, поранені – 3).

На цей час у кримінальному провадженні встановлено понад 1 трлн 80 млрд 352 млн грн збитків (вартість нерухомого державного майна на тимчасово окупованій території півострова Крим).

За вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 437, 438 КК України, до кримінальної відповідальності притягнуто 73 особи, у тому числі 46 громадян Російської Федерації, до суду скеровано 37 обвинувальних актів щодо 40 осіб (з них 15 – громадяни РФ). Вироками судів 24 особи вже засуджені, в тому числі дев'ять громадян РФ (серед них троє кадрових військовослужбовців російських збройних сил). Це перші вироки українських судів, якими визнано факт ведення Російською Федерацією агресивної війни проти України.

Щодо 11 осіб судовий розгляд кримінальних проваджень триває, 33 особи перебувають у розшуку.

Притягнуто до кримінальної відповідальності за пособництво представникам влади Російської Федерації у веденні агресивної війни та вчиненні державної зради колишнього президента України Януковича В.Ф. У стислі строки у цьому кримінальному провадженні забезпечено ефективне досудове розслідування і в березні 2017 року обвинувальний акт скеровано до суду для проведення спеціального судового розгляду. Вперше в Україні до кримінальної відповідальності притягнуто колишнього президента держави.

За результатами здійснення досудового розслідування зібрано достатні та належні докази, які

викривають участь міністра оборони Російської Федерації Шойгу С.К., його першого заступника та одночасно начальника Генерального штабу Збройних сил РФ Герасимова В.В. та двох заступників міністра оборони РФ Булгакова Д.В. і Панкова М.О. у плануванні, розв'язанні та веденні агресивної війни проти України, створенні для цих цілей терористичних організацій і фінансуванні їхньої діяльності. На сьогодні цих підозрюваних оголошено в розшук, а судом надано дозволу на їхнє затримання.

В частині окупації півострова Крим повідомлено про підозру командувачу Чорноморського флоту РФ адміралу Вітку О.В., колишньому повноважному представнику президента РФ у Кримському федеральному окрузі Белавенцеву О.Є., раднику президента РФ Глазьеву С.К., заступнику головнокомандувача ВМФ РФ Федотенкову О.М., першому заступнику командувача Чорноморського флоту РФ Носатову О.М., заступнику командувача – начальнику берегових військ Чорноморського флоту РФ Острикову О.Л., заступнику командувача Південного військового округу Збройних сил РФ Турченюку І.М., начальнику управління бойової підготовки Чорноморського флоту РФ Чеснокову О.Є., заступнику командира 810-ї бригади морської піхоти Чорноморського флоту РФ Карпушенку В.В., командира 41-ї бригади ракетних кораблів Чорноморського флоту РФ Толмачову О.В.

Крім цього, за ведення агресивної війни проти України на території Донецької та Луганської областей притягнуті до кримінальної відповідальності такі особи: перший заступник начальника Генштабу Збройних сил РФ генерал-полковник Богдановський М.В., командир 34-ї окремої мотострілкової бригади Збройних сил РФ Зусько М.С., командувач 41-ї загальновійськової армії Центрального військового округу Збройних сил РФ Завізьон О.В., командувач 20-ї загальновійськової армії Західного військового округу Збройних сил РФ Кузовльов С.Ю., заступник командувача 58-ї армії Південного військового округу Збройних сил РФ Нікіфоров Є.В., командувач 58-ї армії Південного військового округу Збройних сил РФ Гурульов А.В., командир 200-ї окремої мотострілкової Печензької бригади Збройних сил РФ генерал-майор Цеков О.М., так званий заступник міністра «Міністерства державної безпеки» терористичної організації «ЛНР» генерал-майор Збройних сил РФ Шадрін Р.О., так званий заступник міністра «Міністерства державної безпеки» терористичної організації «ДНР» генерал-лейтенант Збройних сил РФ Антюфеев В.Ю.

Під час здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях отримано відомості про вчинення учасниками вказаних терористичних організацій і військовослужбовцями російських збройних сил упродовж 2014–2016 років на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей широкомасштабних та систематичних порушень норм міжнародного гуманітарного права (виродомне вбивство, знущання, катування, інші форми

жорстокого поводження з полоненими військовослужбовцями та цивільним населенням, позасудові страти, примусові роботи тощо).

На цей час встановлено понад 3 тисячі осіб, з них близько 1400 цивільних, які незаконно утримувалися у полоні та піддавалися тортурам, катуванню та нелюдському поводженню.

Потерпілі та свідки засвідчили, що більшість осіб, будучи незаконно позбавленими волі, зазнавали жорстоких тортур, побиття, катувань, а окремі з них були вбиті. Незаконно позбавлені волі особи утримувалися у непридатних для цього приміщеннях, отримували обмежену кількість харчів та води, були позбавлені можливості для нормального справляння фізіологічних потреб та отримання медичної допомоги.

Так, з показань вбачається, що під час перебування потерпілих осіб у місцях незаконного утримання до них застосовувалися різні методи та способи тортур і жорстокого поводження, зокрема: нанесення побоїв, у тому числі гумовими кийками, спортивними снарядами, господарськими інструментами та іншими пристосованими для цього предметами; тортури електричним струмом та із застосуванням газових горілок, електропрасок; спричинення колотих та різаних ран; вирізання ріжучими предметами на різних частинах тіла свастики; відрізання кінцівок та вух; спричинення численних опіків шляхом гасіння об тіло полонених недопалків цигарок; спричинення тілесних ушкоджень шляхом відстрілу гумових куль із травматичної зброї; спричинення вогнепальних поранень шляхом прострілу кінцівок із вогнепальної зброї; спричинення численних переломів ребер шляхом нанесення ударів руками і ногами; надання полоненим їжі з додаванням в неї небезпечних для здоров'я хімічних речовин, а також примушування шляхом фізичного насильства вживати як їжу паливно-мастильні матеріали.

За здобутими слідством доказами упродовж 2014–2016 років бойовиками терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» на окупованих територіях Донецької та Луганської областей утворено понад 100 місць незаконного утримання полонених українських військовослужбовців і цивільних осіб, у тому числі журналістів і волонтерів (63 місця в Донецькій області та 46 – в Луганській). Встановлена кількість цих місць не є остаточною, оскільки робота щодо їх виявлення триває.

У таких місцях зі створеною системою охорони, конвоювання та примусового виконання потерпілими важких робіт незалежно від статі одночасно утримувалося від 200 до 300 осіб.

Найбільше полонених утримувалося у захоплених приміщеннях правоохоронних органів міст Донецька (будівля обласного Управління СБУ – понад 300 осіб), Сніжного (будівля ІТТ МРВ ГУМВС України в області – понад 200 осіб), Слов'янська (будівлі МРВ Управління СБУ та МВ ГУ МВС України в області) та

Горлівки (будівлі МВ УМВС та УБОЗ ГУ МВС України в області).

Слідством вживаються вичерпні заходи для встановлення всіх осіб, причетних до вчинення вказаних воєнних злочинів.

На цей час за результатами досудового розслідування повідомлено про підозру у порушенні законів і звичаїв війни (ст. 438 КК України) дев'ятьом особам:

- ватажку незаконного збройного формування «Сомалі» терористичної організації «ДНР» Толстих М.С. (терорист із позивним «Гіві») за ч. 2 ст. 146, ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 258, ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 438 КК України. Обвинувальний акт скеровано до суду для спеціального судового розгляду;

- ватажку незаконного збройного підрозділу «Всевелике військо Донське» терористичної організації «ЛНР» громадянину Російської Федерації Козіцину М.І. за ч. 2 ст. 146, ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 187, ст. 258-3, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 357, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438 КК України. Обвинувальний акт направлено до суду для спеціального судового розгляду;

- учаснику терористичної організації «ДНР» Іщенку Я.І. за ч. 1 ст. 258, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 437, ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 438 КК України. Обвинувальний акт скеровано до суду для спеціального судового розгляду;

- керівнику так званих слідчих «Окремого комендантського полку 2-го Армійського корпусу» терористичної організації «ЛНР» колишньому співробітнику УСБУ в Луганській області та адвокату Корнієвському А.Ю. за ч. 2 ст. 146, ч. 4 ст. 187, ч. 3 ст. 262, ч. 1 ст. 258-3, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438 КК України, який разом з іншими учасниками вказаного незаконного збройного формування незаконно позбавляли волі та застосовували тортури та знущання до місцевого цивільного населення. Готується клопотання до суду про надання дозволу для здійснення спеціального досудового розслідування;

- учаснику терористичної організації «ДНР» Пилипенку С.І. за ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438 КК України, який здійснював незаконне утримання полонених військовослужбовців у приміщенні УСБУ в Донецькій області. Останнього 11 лютого 2017 року затримано в місті Слов'янську Донецької області та взято під варту. Вироком Слов'янського міськрайонного суду Донецької області 1 червня 2017 року Пилипенку С.І. засуджено до 10 років 1 місяця позбавлення волі. Це перший вирок українського суду, в якому особу визнано винною та засуджено за ст. 438 КК України;

- генерал-майору Збройних сил РФ Шадріну Р.О. за ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438 КК України, який, перебуваючи на посаді так званого заступника міністра «Міністерства державної безпеки» терористичної організації «ЛНР», організував викрадення цивільних осіб, у тому числі громадян Російської Федерації, їх подальше незаконне ув'язнення, застосування фізичного насильства та іншого жорстокого поводження з ними. Останнього оголошено в розшук, готується клопотання до суду про надання

дозволу для здійснення спеціального досудового розслідування;

- першому заступнику начальника Генштабу Збройних сил РФ генерал-полковнику Богдановському М.В. за ч. 3 ст. 110, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 438 КК України, який у серпні 2014 року відданням наказів організував вчинення за попередньою змовою групою з іншими особами віроломного вбивства українських військовослужбовців під час їхнього виходу з оточення в районі міста Іловайська під «гарантії» керівництва Збройних сил РФ;

- ватажку батальйону «Хуліган» терористичної організації «ЛНР» Кудріну Д.І. за ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 187, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 262, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 357, ч. 2 ст. 146, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438 КК України, який підозрюється у вчиненні розбійного нападу, незаконного викрадення та позбавлення волі потерпілого П.;

- так званому коменданту військової комендатури «Міністерства оборони „ЛНР”» Грачову С.В. за ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 28, ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 258-3, ч. 2 ст. 146, ч. 4 ст. 187, ч. 2 ст. 437, ч. 1 ст. 438, ч. 3 ст. 262, ст. 257, який у липні 2014 року створив організовану злочинну групу з метою нападів на окремих громадян і заволодіння їхніми грошовими коштами, транспортними засобами та іншим майном для його використання у забезпеченні діяльності вказаної терористичної організації та власного збагачення.

З березня 2017 року згідно з рішенням Генерального прокурора управління доручено здійснювати процесуальне керівництво у понад 40 кримінальних провадженнях, які розслідуються слідчими Головного слідчого управління Служби безпеки України за фактами створення, діяльності та фінансування терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР», у тому числі за підозрою їхніх ватажків Захарченка О.В., Гірка І.І., Безлера І.М., Плотницького І.В., Болотова В.Д., Козіцина М.І. та інших.

До суду прокурорами вже скеровано обвинувальні акти стосовно так званого народного губернатора «Донецької області» Губарева П.Ю. та бойовика терористичної організації «ДНР» Єлюха А.Ю.

Зусилля українських правоохоронних органів та зокрема працівників Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України у викритті службових осіб та військовослужбовців Російської Федерації у вчиненні злочинів проти України та її населення не залишились непоміченими ворогом. Стосовно двох працівників управління з розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку Головної військової прокуратури Слідчим комітетом Російської Федерації порушено кримінальні справи, оголошено в розшук та отримано рішення Басманного районного суду міста Москви, якими надано дозвіл на їх арешт.

За два роки, які минули з часу утворення в складі Головної військової прокуратури управління з розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного

правопорядку, слідчими та процесуальними керівниками здобуто досвід та навички розслідування злочинів, пов'язаних із посяганнями на суверенітет і територіальну цілісність України.

Результати роботи могли б бути кращими, однак існують об'єктивні причини, які цьому перешкоджають. Робота зі збирання та фіксації доказів значно ускладнена тим, що здебільшого такі докази знаходяться на території, яка є тимчасово окупованою або ж на ній чи поряд з нею проводяться бойові дії. Клопотання українських слідчих про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з посяганнями на суверенітет і територіальну цілісність України, адресовані компетентним органам Російської Федерації, ними не виконуються. Крім цього, через положення статутних вимог Інтерполом не здійснюється розшук і затримання осіб, які розшуковуються українськими правоохоронними органами за вчинення воєнних злочинів.

Зрозуміло, що об'єктивна можливість для притягнення до кримінальної відповідальності в короткі строки усіх винних осіб на сьогодні відсутня. Проте вже досягнуті управлінням результати дають можливість спрогнозувати певні наслідки здобутого досвіду та спланувати роботу в спосіб, який унеможливить подальше спокійне життя винуватцям збройної агресії та вчинення злочинів проти українських громадян.

Для забезпечення невідворотності покарання за вчинені керівництвом Збройних сил РФ і створених та підконтрольних їм терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР» воєнні злочини та злочини проти людяності управлінням у квітні 2017 року передано до Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду аналітичну інформацію про здобуті докази таких злочинів. З метою доведення на міжнародній арені факту ведення Російською Федерацією агресивної війни проти України та фінансування тероризму у березні 2017 року сформовано та передано Міністерству закордонних справ України, Міністерству юстиції та Урядовому уповноваженому в Європейському суді з прав людини документальні докази, які склали основу доказової бази, що використовується Україною в міжнародних судових інстанціях у справах проти РФ.

Слідчими і прокурорами управління продовжується робота щодо збору, систематизації та аналізу доказів ведення Російською Федерацією із використанням утворених та контрольованих нею терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» агресивної війни проти України, фінансування терористичної діяльності, вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Інформація про зібрані докази й надалі надаватиметься до Міністерства закордонних справ України, Офісу Прокурора МКС та Міністерства юстиції України для використання під час захисту інтересів нашої держави на міжнародній арені та у міжнародних судових інстанціях.

РЕЗУЛЬТАТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ІЛОВАЙСЬКОЇ ТРАГЕДІЇ

Головна військова прокуратура продовжує здійснювати досудове розслідування за фактом ведення Російською Федерацією агресивної війни проти України, що спричинило загибель людей та інші тяжкі наслідки.

В указаному провадженні, окрім іншого, досліджуються обставини Іловайської трагедії, а також причини та наслідки, за яких відбулися ці події.

Для повноти слідства, а також фахової оцінки питань застосування та взаємодії сил і засобів, залучених до проведення АТО в Донецькій та Луганській областях, обґрунтованості прийняття управлінських рішень у плануванні та проведенні бойових операцій, зокрема у серпні 2014 року в районі міста Іловайська Донецької області, проведено дві комплексні комісійні судові військові експертизи, до яких залучено 31 досвідченого експерта та фахівця у військовій сфері.

Завдяки зібраним доказам і експертизам встановлено, що з травня по липень 2014 року силами АТО проведено низку успішних операцій із визволення населених пунктів Донецької та Луганської областей, захоплених терористичними організаціями «ДНР» і «ЛНР».

11 серпня 2014 року керівництво АТО видало наказ, на виконання якого командування сектора «Б» розробило замисел із завданням для Збройних сил України блокувати та зачистити від незаконних збройних формувань місто Іловайськ. До бойової операції були залучені сили окремих добровольчих батальйонів.

Відповідно до зазначених наказу та замислу, які були цілком обґрунтовані, передбачалися взяття міста Іловайська та контроль північних околиць міста Макіївки, що давало змогу стежити за шляхами постачання та згодом оточити і звільнити місто Донецьк від терористів.

Зважаючи на суттєві успіхи наших військ та з метою уникнення поразки терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР» у третій декаді серпня 2014 року керівництво Збройних сил РФ організувало пряме вторгнення регулярних російських підрозділів на територію Донецької області з одночасними артилерійськими обстрілами позицій української армії з Росії.

Наймасштабніше вторгнення відбулось у ніч із 23 на 24 серпня 2014 року. Сили вторгнення ЗС РФ склалися з дев'яти батальйонно-тактичних груп: 3500 осіб особового складу, до 60 танків, до 320 БМД (БМП), до 60 гармат, до 45 мінометів, 5 протитанкових ракетних комплексів.

Із метою введення в оману та підступного вбивства українських військовослужбовців на російській військовій техніці було завчасно знято або замасковано тактичні знаки та нанесено розпізнавальні позначки українських підрозділів, що заборонено ст. 37 Додаткового протоколу до Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року (Протокол I від 8 червня 1977 року).

Згідно з отриманими слідством даними Служби безпеки України, розвідувальних органів та Об'єднаного штабу АТО критичне співвідношення між військовими силами України у районі міста Іловайська та підрозділами ЗС РФ і представниками терористичних організацій «ДНР», «ЛНР» становило: в особовому складі – 1 до 18; танках – 1 до 11; бронетехніці – 1 до 16; артилерії – 1 до 15; «Градах» – 1 до 24.

Водночас уздовж східної ділянки державного кордону України було зосереджено угруповання ЗС РФ, яке нараховувало: 35 батальйонно-тактичних та ротно-тактичних груп; не менше 45 100 військовослужбов-

ців; до 160 танків; 1360 БМП (БТР); 350 одиниць артилерії; 130 одиниць реактивних систем залпового вогню; 192 бойові літаки; 137 вертольотів.

З огляду на реальну загрозу вторгнення вздовж усього російсько-українського кордону, Збройні сили України не мали можливості для збільшення контингенту військ на до-нецькому напрямку та одночасного забезпечення оборони інших ділянок державного кордону.

Внаслідок раптового вторгнення 24–25 серпня 2014 року регулярних підрозділів Збройних сил РФ та їх маршу в напрямку міста Іловайська батальйони МВС України «Дніпро-1», «Миротворець», «Світязь», «Херсон», «Івано-Франківськ», Нацгвардії «Донбас» і сили сектора «Б» потрапили в оточення значно більших за чисельністю сил ворога. З огляду на критичність ситуації командування сил АТО як основну задачу визначило збереження життя українських воїнів.

З цією метою розпочато переговори між керівником АТО В. Муженком та представниками Генштабу ЗС РФ (зокрема, заступником начальника М. Богдановським), а також на рівні керівництва сектора «Б» та підрозділів ЗС РФ про надання гарантії безпечних гуманітарних коридорів для виходу з оточення військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань нашої держави.

Слідством підтверджено, що упродовж 26–28 серпня 2014 року лише між керівником АТО В. Муженком і заступником начальника Генштабу ЗС РФ М. Богдановським відбулося 12 телефонних розмов, за результатами яких російська сторона надала гарантії безпечного виходу українських військових із оточення у небойовому порядку за узгодженими маршрутами.

Додатковою гарантією безпеки мала стати домовленість про те, що лише після виходу українських військових із оточення представникам Збройних сил РФ буде передано трьох захоплених у полон російських десантників.

Водночас слідством достеменно встановлено, що у ході перемовин представники ЗС РФ умисно затягували час для облаштування тактично вигідних вогневих позицій уздовж маршруту руху сил АТО.

29 серпня 2014 року за безпосередньою вказівкою та наказом командування Генерального штабу ЗС РФ російські військово-службовці впритул розстріляли з важкого озброєння колони українських військових разом із трьома полоненими російськими десантниками.

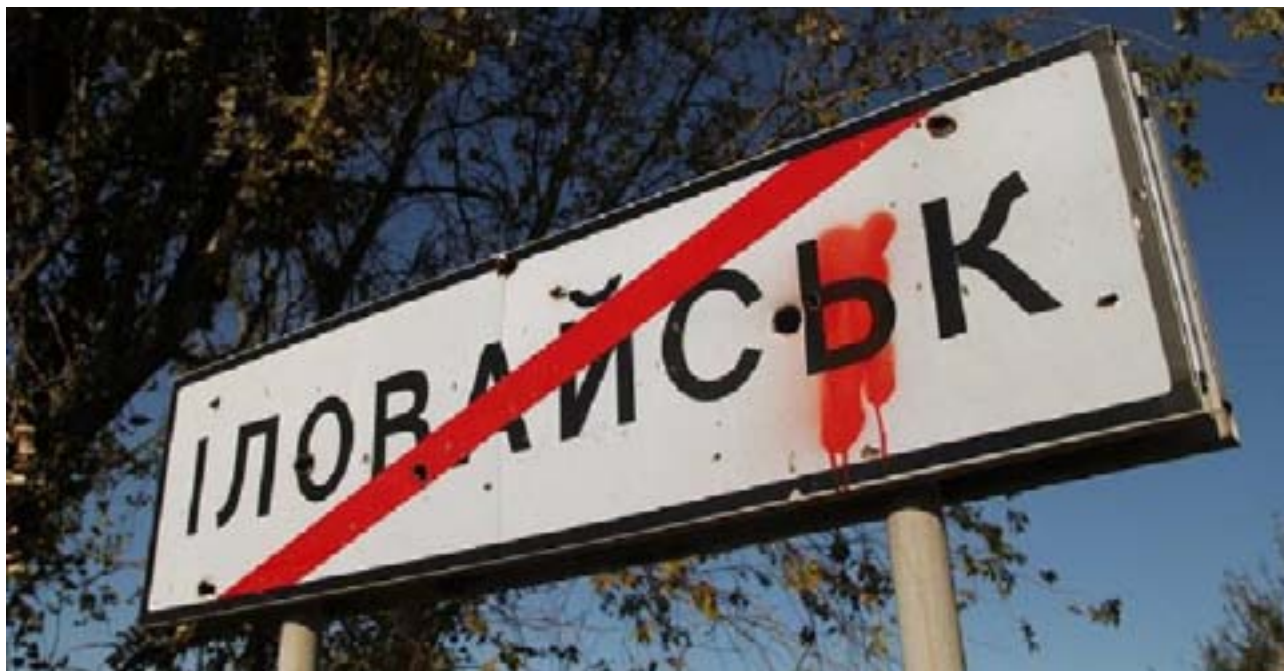
За вказаних обставин вчинено віроломне вбивство 366 українських воїнів. 429 військовослужбовців отримали поранення різного ступеня тяжкості, 300 – потрапили в полон. Збройні сили України зазнали значних втрат озброєння та військової техніки на суму майже 300 млн гривень.

Для об'єктивності розслідування судовими експертами досліджено питання зниження рівня боєздатності сил АТО внаслідок залучення військовослужбовців і техніки Збройних сил України для участі у військовому параді 24 серпня 2014 року у місті Києві з нагоди відзначення 23-ї річниці Дня незалежності України.

Установлено, що проведення військового параду жодним чином не вплинуло на рівень боєздатності сил АТО, оскільки в його проведенні були задіяні підрозділи, що здебільшого комплектувалися військовослужбовцями строкової служби та курсантами військових навчальних закладів, які не мали необхідного рівня готовності до виконання завдань, а тому не могли бути залучені до проведення антитерористичної операції.

Дослідження обставин Іловайської трагедії в цілому завершено. Водночас кінцеве процесуальне рішення у кримінальному

провадженні буде прийнято після забезпечення виконання вимог ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України щодо повного та неупередженого розслідування: завершення всебічних допитів українських військовослужбовців із відомих їм обставин Іловайської трагедії, а також щодо вчинення підрозділами ЗС РФ воєнних злочинів – віроломного вбивства українських військових під час їх виходу з оточення, ненадання медичної допомоги пораненим і залишення їх у безпорадному стані, розстрілів полонених, жорстокого поводження з ними тощо, та притягнення до кримінальної відповідальності всіх винних осіб.

Згідно з висновками експертів та комплексом інших здобутих доказів єдиним фактором, що перебуває у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з Іловайською трагедією, є військова агресія Збройних сил Російської Федерації у вигляді прямого вторгнення на територію України та подальше вчинення військовими країни-агресора воєнних злочинів.

За результатами слідства та на підставі зібраних доказів повідомлено про підозру першому заступнику начальника Генштабу ЗС РФ М. Богдановському у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 110 (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України), ч. 2 ст. 437 (ведення агресивної війни), ч. 2 ст. 438 (порушення законів та звичаїв війни, поєднані з умисним вбивством) КК України. Зазначений високопосадовець безпосередньо здійснював командування та контроль підрозділів ЗС РФ під час їх вторгнення на територію України у серпні 2014 року та спільно з іншими особами організував віроломне вбивство українських воїнів біля міста Іловайська.

Окрім того, за результатами розслідування агресивної (гібридної) війни РФ проти України загалом на цей час притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення вказаних злочинів 89 осіб, зокрема 43 громадян РФ, з них 20 високопосадовців, у тому числі 11 – з-поміж керівництва ЗС РФ (міністр оборони РФ С. Шойгу, його перший заступник – начальник Генштабу ЗС РФ В. Герасимов та ще 9 генералів). Указаних осіб оголошено в розшук, судом нада-

но дозвіл на їх затримання.

До суду скеровано 41 обвинувальний акт щодо 45 осіб. Вироками українських судів 25 осіб уже засуджені, 9 із них є громадянами РФ, зокрема троє – військовослужбовцями ЗС Російської Федерації.

Під час розслідування допитано понад 1500 потерпілих, понад 2200 свідків, проведено понад 1870 судових експертиз (судово-медичні, криміналістичні, військові, фоноскопічні, лінгвістичні та інші).

Здобуто й обліковано понад 100 000 одиниць речових доказів (зокрема захоплені під час проведення антитерористичної операції зброя та боєприпаси, які поставлялися терористам Російською Федерацією).

Обсяг матеріалів кримінального провадження становить понад 1100 томів (із них понад 550 мають грифи «таємно» та «цілком таємно»).

Відповідно до результатів слідства та висновків судових експертиз установлено ключові фактори, на тлі яких відбулося вторгнення підрозділів Збройних сил РФ з подальшою російською окупацією окремих районів Донецької та Луганської областей.

1. Низький рівень боєготовності та боєздатності Збройних сил України.

Для встановлення наявності порушень, допущених за час перебування на посадах экс-президентом України В. Януковичем, керівництвом Міністерства оборони України та командуванням Генерального штабу ЗС України у період 2010–2014 років, які пов'язані із зниженням боєготовності та боєздатності Збройних сил України, неналежною оцінкою воєнно-політичної та воєнно-стратегічної обстановки навколо України, буде проведено додаткові судові комплексні військові експертизи.

2. Численні факти дезертирства, самовільного залишення місць несення військової служби та невиконання наказів начальників серед особового складу в українській армії у той період.

3. Окремі помилки керівництва АТО під час планування та проведення військових операцій, які не перебувають у прямому причинно-наслідковому зв'язку з настанням тяжких наслідків – загибеллю українських військових і втратою озброєння та військової техніки (детальний аналіз цієї обставини забезпечено комплексною експертизою, доступ до якої надано всім народним депутатам України, які мають допуск до державної таємниці).

Згідно з висновками експертів настання тяжких наслідків у вигляді загибелі українських військовослужбовців і втрати озброєння та військової техніки у районі міста Іловайська Донецької області перебуває у безпосередньому причинно-наслідковому зв'язку з діями Збройних сил РФ, якими 23–24 серпня 2014 року здійснено віроломні вторгнення на територію Донецької області та вбивство українських воїнів.

Необхідно зазначити, що під час слідства лише у період 2016–2017 років допитано понад 800 українських військових та інших осіб із відомих їм обставин Іловайської трагедії, а також вчинення підрозділами ЗС РФ воєнних злочинів. Слідчими спільно з експертами вилучено, опрацьовано та проаналізовано понад 250 томів документів з грифом обмеженого доступу з Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України, інших вищих центральних органів виконавчої влади, а також правоохоронних і розвідувальних органів.

Згідно з результатами слідства у період 2016–2017 років за ведення агресивної війни проти України та інші воєнні злочини до кримінальної відповідальності притягнуто 55 осіб, у тому числі 32 громадян Російської Федерації. До суду скеровано 32 обвинувальні акти щодо 33 осіб (із них 12 – громадяни РФ). Вироками судів протягом 2016 року та I півріччя 2017 року 22 особи вже засуджені (вісім – громадяни РФ).

До Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду для вирішення питання

про відкриття кримінального провадження Головною військовою прокуратурою передано інформацію про зібрані докази вчинення воєнних злочинів (у тому числі віроломного вбивства українських військових у районі міста Іловайська).

Окрім цього, для використання в Міжнародному суді ООН та в Європейському суді з прав людини під час підтримання позовів проти РФ Міністерству закордонних справ України та Міністерству юстиції України Головною військовою прокуратурою надано докази ведення Російською Федерацією агресивної війни проти України та фінансування тероризму.

Тривале проведення судових комплексних військових експертиз обумовлено об'єктивною необхідністю вилучення та дослідження надвеликого обсягу таємних документів щодо реформування ЗС України (за 2005–2014 роки), так само й бойових документів щодо проведення АТО на території Донецької та Луганської областей, а також установалення місцеперебування та допитів значної кількості свідків і потерпілих.

При цьому ресурс військової прокуратури обмежений нечисленним штатом прокурорів та слідчих (на всю територію держави прокурорів – 498, слідчих – 156), які водночас із виконанням повсякденної роботи – розслідуванням військових злочинів, за дорученням Генерального прокурора забезпечують розслідування інших злочинів, що набули особливого суспільного резонансу. Зокрема, це справи стосовно колишнього президента України В. Януковича, экс-міністра доходів і зборів О. Кличенка, учасників злочинної організації незаконного видобутку бурштину на Рівненщині, за фактами вчинення низки терористичних актів стосовно українських військовослужбовців, за фактами бандитизму, вчинення учасниками організованих злочинних угруповань тяжких та особливо тяжких злочинів тощо.

Головна військова прокуратура продовжує збір доказів та встановлення всіх осіб, причетних до розв'язання і ведення агресивної війни проти України, вчинення воєнних злочинів на території України, зокрема, віроломного вбивства українських військовослужбовців у районі міста Іловайська, з тим, щоб кожна особа, винна у вчиненні цих особливо тяжких злочинів проти основ територіальної цілісності України, миру та міжнародного правопорядку, була притягнута до кримінальної відповідальності та понесла заслужене покарання, яке визначають як українські суди, так і Міжнародний кримінальний суд.

СЛУЖБА ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРОРІВ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Незабаром минає два роки відтоді, як військова прокуратура сил антитерористичної операції в зоні визначеної територіальної юрисдикції цілеспрямовано здійснює дієві та важливі заходи для боротьби зі злочинами проти громадської безпеки. Йдеться, власне, про збройне протистояння, що точиться в режимі АТО за участю не тільки терористичних організацій «ДНР» і «ЛНР», а й перебіжчиків, які сприяють їх протиправній діяльності.

Для офіцерів прокуратури ця робота вже стала повсякденною. А у пересічних українців, які знають тільки те, що це десь там, на сході України, де вже четвертий рік поспіль триває війна, виникає безліч запитань стосовно такої діяльності.

Як все починалося

Мало хто замислюється, коли, хто і чому навмисне ліквідував цілий інститут військових прокуратор. Коротко розповімо, з чого, почалась епопея органів військової прокуратури.

Отож навесні 2012 року колегія Генеральної прокуратури України під головуванням державного радника юстиції В.П. Пшонки формально вирішила долю військових прокуратор. І хоча на цій колегії від ветеранів військової прокуратури лунали заклики скаменувати та не нищити стійку військову структуру в системі органів

прокуратури, але їхні слова потонули у вирі так званих важливіших аргументів. Тоді й було ухвалено ідею щодо ліквідації військових прокуратор.

Також треба вказати, що в питанні ліквідації структури військових прокуратор значну роль відіграв ще інший «вигнанець» – А.В. Портнов – тодішній радник з правових питань президента Януковича. Саме його ідея про нібито залежність військових прокуратор від оборонних структур стала причиною реалізації плану зі знищення складової сектору безпеки держави. Так, в одну мить було ліквідовано 4 військові прокуратури регіону і ВМС України, а також військові прокуратури гарнізону.

Проте час розставив усе на свої місця, і стало зрозуміло – таке рішення було передчасним. Лише після окупації Автономної Республіки Крим, під час якої мали місце державні зради значної кількості командного складу ВМС Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, інших військових і правоохоронних структур, а також з початком антитерористичної операції на сході країни відбулось переосмислення необхідності існування військових прокуратор.

Візід особового складу на першу лінію оборони в с. Новотрошківці Попаснянського району Луганської області у зв'язку з проведенням невідкладних слідчих дій у кримінальному провадженні № 42016130610000531 від 2 грудня 2016 року за фактом вчинення дезертирства та вбивства командира підрозділу військовослужбовцем військової частини – польова пошта В2830 – солдатом О.О. Поповим

Кілька місяців Кремлівської агресії, і 14 серпня 2014 року парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо утворення військових прокуратур». На його виконання в найкоротші терміни заново утворили військові прокуратури, і на початку вересня того самого року перші військові прокурори були відряджені до зони бойових дій.

А вже за рік – 17 серпня 2015 року – наказом Генерального прокурора України в структурі органів прокуратур держави утворено військову прокуратуру сил антитерористичної операції (на правах регіональної).

Саме з цієї дати розпочато діяльність якісно нової регіональної прокуратури, до якої спочатку увійшли військові прокуратури Донецького, Луганського та Харківського гарнізонів, а з 14 квітня 2016 року – військова прокуратура Маріупольського гарнізону (на правах місцевих).

Як і 26 років тому, в дні здобуття незалежності України, професійна діяльність військових працівників завжди була, є і буде спрямована на виконання конституційного обов'язку із захисту інтересів держави, демократичного устрою, прав і свобод людини і громадянина.

Офіцери якісно та оперативно виконують обов'язки щодо своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів у районах проведення АТО і зосередження військ, їх розслідування у встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) порядку. Робота військових прокурорів сприяє успіху на шляху розвитку європейської демократичної держави.

Вказані завдання потребують послідовних та системних кроків у взаємодії з іншими правоохоронними органами. Йдеться про утвердження законності та правопорядку у військових частинах, додержання військової дисципліни, профілактику злочинності (зокрема й щодо численних небойових втрат серед військово-службовців), попередження травмувань внаслідок необережного поводження із засобами ураження, протидію нестатутним заходам впливу у військовому колективі, інші порушення порядку несення та проходження військової служби. Іншими словами – військові злочини.

Результати щоденної роботи

Для яскравого прикладу слід зазначити, що упродовж 2016–2017 років органами військової прокуратури сил антитерористичної операції розслідувалось 5963 кримінальні провадження про військові злочини, а з початку діяльності – 7851 провадження. З них закінчено 2581 провадження вказаної категорії (з моменту утворення – 2972).

У поточному році до суду подано 655 обвинувальних актів (за два останні роки – 1786). Фактично забезпечено один з найкращих результатів серед військових прокуратур регіонів за кількістю направлених до суду обвинувальних актів зі штатним складом – лише чотири підпорядковані військові прокуратури гарнізонів. До відома: за регіонами їх чисельність становить від восьми до десяти прокуратур гарнізонів – а це вдвічі більше від ВП сил АТО.

За результатами роботи питома вага обвинувальних актів удвічі більша від загальнодержавної – 68,2% проти 29,7%. Для оперативності судового провадження кожний четвертий обвинувальний акт направлено до суду з угодою про визнання винуватості – 169, або 25,6%.

Суха статистика, але кожний зазначений результат прокурорсько-слідчої діяльності забезпечено наполегливою працею колективу в складних і небезпечних для життя та здоров'я умовах щоденних виїздів на місця події до лінії зіткнення та за інших особливостей проходження військової служби у районах проведення АТО.

Будемо відвертими, такі вчинки щодня засвідчують високу професійність працівників військових прокуратур, але це й не дивно: по-перше, вони прокурори, які стоять на варті справедливості, а по-друге – справжні офіцери, звитяжці.

Зазначимо, що завдяки аналізу законодавства України та судової практики прокурорам вдалося довести в суді визнання «ДНР» та «ЛНР» терористичними організаціями. Більше того, правильно кваліфіковані дії злочинців (учасників та їх пособників) за ст.ст. 258–258-5 Кримінального кодексу України (далі – КК України). І таких випадків – сила-силенна.

Водночас правники зіткнулися з тим, що в період 2015–2017 років військовою прокуратурою сил АТО здійснювалось досудове розслідування у 50 кримінальних провадженнях, кожне з яких пов'язане з терористами, їхньою діяльністю на користь «ДНР» та «ЛНР». За статистикою, в 2015 році таких проваджень було 8, в 2016 році – 20 і цьогогоріч – 22.

Прокурори докладно опрацюють обставини, кожний фрагмент події, що трапилася в зоні конфлікту.

Для прикладу, сьогодні прокуратурою здійснюється досудове розслідування в 22 кримінальних провадженнях із вказаної категорії злочинів. У 13 провадженнях особам оголошено про підозру та зупинено досудове розслідування у зв'язку з переховуванням підозрюваних.

Відповідно, події більшості справ, у яких досудове розслідування зупинено, стосуються незаконних дій терористичних організацій у 2014–2016 роках.

На щастя, нинішня ситуація свідчить про чітку тенденцію до поступового зменшення випадків (про що свідчать факти) сприяння діяльності «ДНР»/«ЛНР» нашими громадянами.

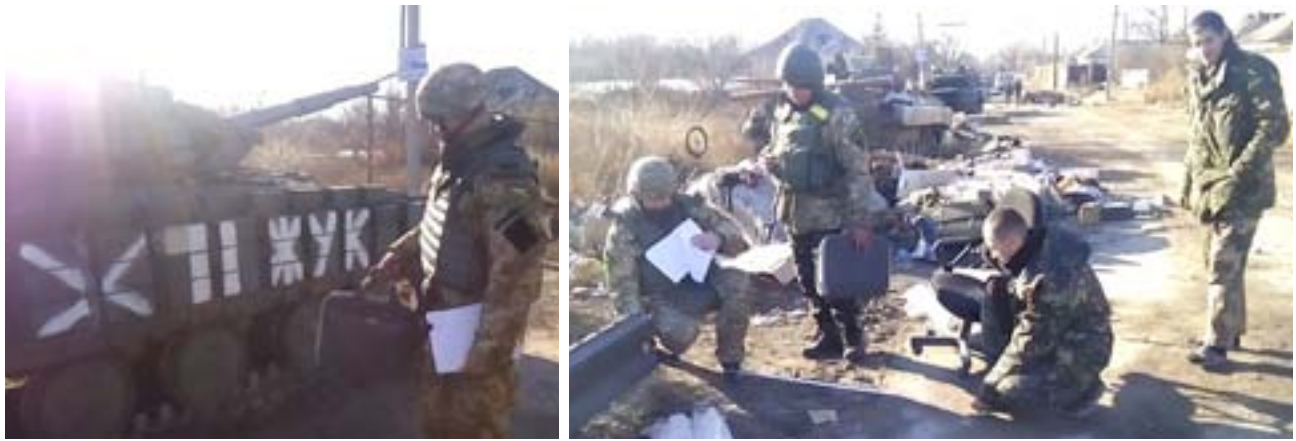

Фото з огляду місця події, проведеного прокурорсько-слідчими працівниками Військової прокуратури Луганського гарнізону в кримінальному провадженні № 42014161310000033 від 19 листопада 2014 року за фактом загибелі 4 військовослужбовців 128 горнопіхотної бригади у зв'язку з порушенням правил евакуації танка Т-64 О.А. Мандриком, що мало місце 19 листопада 2014 року поблизу н.п. Станиці Луганської. 15 червня 2016 року обвинувальний акт щодо О.А. Мандрика скеровано до Біловодського районного суду Луганської області. Нині триває судовий розгляд вказаного кримінального провадження.

Також це вбачається і з покращення роботи правоохоронних органів на зазначеному напрямі.

Крім того, з огляду на дані за 2015–2017 роки можна чітко стверджувати про 16 розглянутих у судах обвинувальних актів. Щодо 17 осіб з «ДНР»/«ЛНР» – за обвинуваченням у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 258-3 та ст. 258-5 КК України. Звісно, жодного виправдувального вироку. Тільки реальна міра покарання: від 3 до 9 років позбавлення волі.

За сприяння та участь у жорстокій боротьбі на боці російського агресора 5 осіб засуджено на другому році війни, 9 – у 2016-му та 3 – в 2017 роках.

За сприяння «ДНР» – кайданки і позбавлення волі

Щодо підтвердження фактами: 1 червня цього року Дзержинський міський суд Донецької області, підтримавши нашу позицію, визнав винним т.в.о. командира взводу снайперів однієї з військових частин у вчиненні низки злочинів. Йдеться про ч. 1 ст. 258-3, ч. 1 ст. 14, ч. 3 ст. 408 КК України.

Військові прокурори Донецького гарнізону довели, що старшина в березні 2016 року, перебуваючи в м. Дзержинську Донецької області, з метою заподіяння шкоди обороноздатності України сприяв терористичній організації «ДНР». Зокрема, неодноразово телефонував бойови-

ку «ДНР» з позивним «Ветер» та домовлявся про зустрічі з перспективою його переходу на бік злочинців.

Окрім того, військовослужбовець передавав вказаному бойовику «ДНР» інформацію про війська, засоби, позиції сил АТО для коригування артилерійського вогню. На довершення, виконуючи прохання терориста з позивним «Ветер», передав на тимчасово не підконтрольну Україні територію свій тепловізор, цим самим спричинивши шкоду обороноздатності України.

Суд врахував усі обставини та засудив зловмисника до покарання у виді позбавлення волі строком на 9 років з позбавленням військового звання.

Час правди

Прикладом наполегливої роботи прокурорсько-слідчих працівників військової прокуратури Маріупольського гарнізону в поєднанні з умілим використанням можливостей оперативних підрозділів та експертів є розкриття викрадення і вбивства в умовах неочевидності мешканця м. Мангуша Донецької області, підприємця, залишки його трупа виявлені через два роки після вбивства жертви в одній із лісосмуг.

Наведені злочини вчинено на початку листопада 2014 року, організував їх командир роти одного з добровольчих батальйонів, здійснено це озброєною бандою, із застосуванням привласненої зброї, виданої для виконання службових обов'язків, на замовлення підприємця цього самого населеного пункту. Мета була простою – усунути конкурента в бізнесі.

Слідство встановило й інші злочини цих фігурантів справи, пов'язані з незаконним заволодінням транспортним засобом, хуліганством із застосуванням зброї, незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Усім причетним до вчинення зухвалих правопорушень особам обрано запобіжні заходи. Невдовзі планується спрямування обвинувального акта стосовно них до суду для розгляду по суті.

Військовою прокуратурою Донецького гарнізону завершено досудове розслідування та направлено обвинувальні акти до суду стосовно військовослужбовців Державної прикордонної служби України. Останні систематично одержували грошові кошти як не-

правомірну вигоду від «транзитних» осіб, що перетинали лінію зіткнення через КрП «Майорськ» у напрямку в'їзду на контрольовану територію. За хабарі правопорушники обіцяли позачерговий проїзд. Від інших осіб брали «подяки» за перевезення продуктів харчування на тимчасово невідконтрольну територію понад встановлених норм.

«Ні» корупції

Незмінною та принциповою є позиція апарату військової прокуратури сил АТО на одному із пріоритетних напрямів діяльності з боротьби та протидії корупції на території Донецької, Луганської та Харківської областей.

Приміром, 14 вересня минулого року офіцери військової прокуратури завершили досудове розслідування в кримінальному провадженні за обвинуваченням начальника Красноармійського МВ ГУ ДМС України в Донецькій області в одержанні неправомірної вигоди, поєднаному з вимаганням (ч. 3 ст. 368 КК України). Ці обставини вчиненого отримали підтвердження як під час досудового розслідування, так і судового провадження.

За їх результатами суд виніс обвинувальний вирок і призначив покарання у виді 6 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з державною службою, строком на 3 роки, з конфіскацією всього належного підсудному майна та зі спеціальною конфіскацією предмета неправомірної вигоди.

Також наприкінці минулого року, 21 грудня, Ізюмський міський районний суд Харківської області закінчив судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо колишнього прокурора м. Краматорська Донецької області С. та його заступника Г. за ч. 3 ст. 368 КК України, а також колишнього начальника сектору ДСБЕЗ Краматорського МВ ГУМВС України в Донецькій області Я. за ч. 2 ст. 369-2 КК України.

Знову ж таки, за вимагання та одержання хабара групу посадовців визнано винними у вчиненні інкримінованих злочинів та

кожному з них призначено покарання: прокурорам – у виді 8 років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з державною службою, строком на 3 роки та з конфіскацією усього належного їм майна на праві приватної власності, а поліціянту – у виді штрафу розміром 1500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з державною службою, строком на 3 роки.

Взаємодія з поліцією

Упродовж останніх двох років, коли прокурорів офіційно прикріпили до новоствореної ВП сил АТО в зоні визначеної територіальної юрисдикції, військова прокуратура стала пліч-о-пліч з працівниками Національної поліції. Розпочалося цілеспрямоване здійснення дієвих та важливих заходів для боротьби із загальнокримінальними злочинами, вчиненими військовослужбовцями безпосередньо в районі проведення бойових дій, насамперед з умисними вбивствами, завданням тяжких тілесних ушкоджень, крадіжками, розбійними нападами, грабежами, незаконними оборотами наркотичних засобів та зброї.

Загалом з початку проведення АТО слідчими Національної поліції за процесуального керівництва військових прокурорів розслідувалося 1486 кримінальних проваджень, підтримувалося публічне обвинувачення у 355 провадженнях щодо військовиків, які вчинили злочини на території Донецької та Луганської областей. Із цієї значної кількості – у 173 провадженнях про особливо тяжкі та тяжкі злочини. За наслідками їх судового розгляду засуджено 381 військовослужбовця.

Позитивним є те, що прокурами гарнізонів вживалися заходи стосовно виявлення та притягнення до кримінальної відповідальності осіб за злочини проти цивільного населення. Але було б помилкою не назвати найбільш шокуючі злочини, які вчиняють наші ж побратими. Зокрема, слідчим відділом Мар'їнсько-го ВП Волноваського ВП ГУНП в До-

5 липня 2017 року слідчі військової прокуратури Маріупольського гарнізону Б.П. Миргород, О.Я. Магола та прокурор М.С. Сластін проводять огляд місця події за кримінальним провадженням № 42016051100000270 від 20 травня 2016 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 410 КК України

20 квітня 2016 року прокурор військової прокуратури Маріупольського гарнізону С.В. Грибов та слідчий А.І. Ліщук проводили слідчий експеримент за кримінальним провадженням № 42016051100000152 від 2 березня 2016 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України

нецькій області за процесуального керівництва військової прокуратури Донецького гарнізону здійснювалося досудове розслідування у кримінальному провадженні за підозрою солдата-айдарівця С. у вчиненні низки злочинів (ч. 1 ст. 153, ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153 та ч. 1 ст. 126 КК України).

Так, 6 лютого цього року, надвечір, у с. Новомихайлівці Мар'їнського району Донецької області боець у стані алкогольного сп'яніння, погрожуючи потерпілій та двом її малолітнім дітям табельною зброєю – автоматом і особистим ножом, застосовував до жінки фізичне насильство. Щонайменше тричі упродовж кількох годин примушував її вступати з ним у статевий зв'язок поза її волею природнім та неприроднім способами. При цьому зґвалтування потерпілої супроводжувались нанесенням їй побоїв та тілесних ушкоджень, а спротив був подоланий погрозами.

Не минуло й дня, як ґвалтівника затримали в порядку ст. 208 КПК України, а Мар'їнський міський суд обрав йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

До того ж за два дні прокуратура гарнізону зареєструвала ще одне кримінальне провадження стосовно вказаного айдарівця – цього разу за фактом самовільного залишення місця служби (ч. 3 ст. 408 КК України) і повідомила йому про підозру. А навесні було об'єднано кримінальні провадження та змінено орган досудового розслідування на військову прокуратуру Донецького гарнізону. Досудове розслідування злочинів ще триває.

Обстріл на лінії вогню

Уранці 14 грудня 2016 року бійці з автоматичної вогнепальної зброї відкрили вогонь по мирних людях на опорному пункті поблизу КПВВ «Майорськ». Цивільне населення рухалося через лінію розмежування та перебувало на дорожньому коридорі. Внаслідок обстрілу одна людина загинула і ще двоє отримали легкі тілесні ушкодження.

Цей особливо тяжкий злочин проти цивільного населення, вчинений в умовах неочевидності, набув значного суспільного резонансу та активно висвітлювався у засобах масової інформації.

Того самого дня за процесуального керівництва військової прокуратури Донецького гарнізону Бахмутським ВП ГУНП у Донецькій області розпочато досудове розслідування за ч. 2 ст. 15, п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України, а військовою прокуратурою сил АТО утворено міжвідомчу робочу групу з розкриття та розслідування вказаного злочину. До її складу ввійшли представники галузевого відділу прокуратури регіону, військової прокуратури Донецького гарнізону, а також представники Управління карного розшуку ГУНП в Донецькій області.

Слід зазначити, що задля приховання винної особи із хибно зрозумілих інтересів служби військовослужбовці, які того дня безпосередньо несли службу на опорному пункті та стали очевидцями події, намагалися вчинити активний спротив слідчим та прокурорам, змінювали слідову картину злочину, пошкодили речовий доказ – автомат, надавали неправдиві показання щодо дійсних обставин події.

Та, попри це, завдяки копіткій, злагодженій і професійній роботі міжвідомчої групи, яка, слід врахувати, здійснювала свої повноваження і в нічний час в умовах ведення бойових дій, у короткі терміни було розкрито цей особливо тяжкий злочин, зібрано належні та допустимі докази, на підставі яких військовослужбовцю однієї з військових частин старшому солдату повідомлено про підозру, а Артемівським міськрайонним судом Донецької області стосовно нього обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Досудове розслідування у вказаному кримінальному провадженні вже завершено і справу направлено до суду.

Жорстоке вбивство патріота

Наприкінці 29 червня 2017 року офіцерам військової прокуратури сил АТО вдалося затримати трьох військовослужбовців за підозрою у вбивстві трирічної давнини нашого волонтера і патріота.

Викрили зловмисників на території Рівненської та Хмельницької областей. Для цього в спецоперації із затримання були задіяні Головне управління Національної поліції в Луганській області, СБУ в Рівненській та Хмельницькій областях.

А передували цим подіям вкрай трагічні обставини. Як встановило слідство, бійці на одному з блокпостів у зоні проведення бойових

Огляд місця події за участю працівників військової прокуратури Донецького гарнізону у кримінальному провадженні № 12016050380001191 за фактом смертельного травмування молодшого сержанта Р.І. Щербини

дій 29 червня 2014 року близько 19 години затримали волонтера – людину, яка самовіддано допомагала Збройним Силам України гуманітарною допомогою, бо сприйняли його за сепаратиста. І тоді ж керівництво вищого рівня вирішило відправити на блокпост групу для транспортування затриманого до військової частини.

На той момент йому вже натягли мішок на голову, зв'язали руки, на його слова: «Хлопчики, я свій», – не реагували.

З особливим цинізмом і жорстокістю наступного дня військовики Військової служби правопорядку спеціального призначення Оперативного командування «Захід» та розвідки знущалися над чоловіком і катували його. Наносили чисельні удари в область тулуба та голови, безжально ввіткнули в його ногу ніж. А отямившись, покликали лікарів, які впродовж години намагались надати допомогу волонтеру.

Зрозумівши, що є загроза його життю, було прийнято рішення доправити його до шпиталю. Але супроводжувати волонтера медичним працівникам чи залишити при ньому документи медичної евакуації «специ» заборонили.

Так і вбили патріота. Дорогою до шпиталю в чоловіка зупинилося серце. Тоді ж правопорушники вирішили захоронити його тіло.

Згодом, на початку вересня, командир одного з полків спецпризначення дав вказівку перепоховати тіло вбитого. Наказ одразу ж було виконано, для маскування слідів злочину тіло жертви притрусили вапном.

Кримінальне провадження за вказаними фактами (ч. 2 ст. 121, ч. 3 ст. 146, ч. 1 ст. 262, ч. 2 ст. 185, ч. 11 ст. 396 та ч. 2 ст. 127 КК України) військова прокуратура сил АТО розслідувала впродовж трьох років. Але тільки завдяки принциповості та справедливості правопорушників вдалося викрити і затримати.

Ім уже повідомлено про підозру, судом обрано запобіжні заходи. Двом правопорушникам – у вигляді тримання під вартою, третьому окрім взяття під варту надано альтернативу – 1,6 мільйона гривень застави.

Таких прикладів боротьби військових прокурорів та поліцейських на правовому фронті надзвичайно багато. Проте справа не в кількості.

Тут можна розповісти і про засудження до 11 років позбавлення волі з позбавленням військового звання військовослужбовця, який влітку 2015 року в стані алкогольного сп'яніння здійснив з автомата АКС-74 через вікно будинку один постріл в область голови потерпілої. Ця травма, на жаль, виявилася несумісною із життям жертви.

А також про засудження навесні минулого року солдата однієї з військових частин до 9 років позбавлення волі. У суді доведено, що вказаний військовослужбовець у січні того самого року зумисне наніс потерпілому кілька ударів ножом у грудну клітку та ще кілька – в обличчя і шию. Цим самим заподіяв чоловікові множинні колото-різані поранення обличчя, шиї та грудної клітки, від яких той помер.

Три роки для людини – невеликий термін. Проте для військової прокуратури він став визначальним.

Завдяки наполегливості усіх офіцерів військових прокуратур цей інститут права, законності та правопорядку швидко відродився і стрімко розвивається

*Прес-служба
Військової прокуратури
сил АТО*

ЩОДЕННІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ДОВОДЯТЬ: РІШЕННЯ ПРО ВІДНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПРОКУРАТУР БУЛО СВОЄЧАСНИМ І НЕОБХІДНИМ

На межі другої половини 2017 року, символічно – в День Державного Прапора України, 23 серпня виповнюється рівно три роки відтоді, як Україна відновила діяльність військових прокуратур. З тих пір кожний день для офіцерів військових прокуратур є особливим. Адже перед ними постало завдання навести лад, правопорядок та справедливність у державі. І не тільки в армійському середовищі, а ще й у цивільному. Тим більше – в часи великого горя і злочинів, які Кремль безжально приніс в Україну.

Звісно, багаторічний досвід роботи військової прокуратури свідчить про те, що там, де є насильне або вмотивоване скупчення чи одночасне перебування чоловічого населення зі зброєю в руках, держава повинна мати інструмент професійної реакції для кваліфікації їхніх дій: злочин це чи ні. Так і працюють – із дня в день, не рахуючись із власним часом. Як кажуть (а це, до речі, підтверджується на практиці), головне робити свою справу професійно, на користь державі й для захисту українських земель.

Фактично за трирічний період незначною кількістю слідчих військових прокуратур Західного регіону України (25 слідчих на 8 областей) розслідувано **10 477** кримінальних проваджень. Для характеристики тенденції: за сім місяців 2017 року ця цифра становила **1771** кримінальне провадження. Як кажуть, істина в деталях, в цифрах. А тому варто розповісти й про решту фактажу.

Офіцери-правники завершили досудове розслідування в **3880** кримінальних провадженнях (**736** у 2017 році), що становить **37%** від розслідуваних (**42%** цьогогоріч). До суду з обвинувальним актом скеровано **2114** кримінальних проваджень (**438** в поточному році) – **54%** від числа закінчених (**60%** у 2017 році). Усе це

вказує на те, що військові прокурори діють у скрутний для країни час по-офіцерськи.

У сфері протидії корупції слідчими військових прокуратур Західного регіону України закінчено досудове розслідування у **190** кримінальних провадженнях (у 2017 – **58**), що є одним з кращих результатів серед інших військових прокуратур України. З них **154** кримінальні провадження – за фактами отримання неправомірної вигоди (у 2017 – **52**).

До прикладу: загалом торік військові прокурори в злагодженій роботі та ефективній координації дій з оперативними підрозділами Служби безпеки України та Національної поліції України затримали **85** посадовців.

Це **30** прикордонників, **16** співробітників Національної поліції, **12** митників, **6** військових комісарів, **5** службових осіб Державної служби України з надзвичайних ситуацій, **3** співробітники Державної фіскальної служби України та **5** посадових осіб місцевого самоврядування, у тому числі **2** депутати місцевих рад.

У цьому ж році затримано **29** посадовців: **8** прикордонників, **4** службових осіб військових частин, **2** командирів військових частин, **2** митників, **2** керівників медичних закладів, **2** посадових осіб Держаудитслужби та **2** помічників народних депутатів України, а також по **1** співробітнику військової контррозвідки, військового комісаріату, Національної поліції України, Державної виконавчої служби України, установи виконання покарань, помічника судді та голову сільради.

Сума отриманої неправомірної вигоди торік становила **586,5 тис. грн, 49,6 тис. дол. США, 3,8 тис. євро та 7,7 тис. угорських форинтів**. Попереджено отримання неправомірної вигоди посадовцями на суму **понад 2,5 млн гривень**.

У 2017 році суми хабарів склали **314 тис. грн, 77 тис. дол. США та 1 тис. євро**.

Незважаючи на утворення спеціальних правоохоронних органів із виявлення та розслідування службових та корупційних правопорушень, військові прокурори довели свою безумовну перевагу в подоланні цього негативного явища.

У бюджетній сфері апаратом військової прокуратури регіону забезпечено реагування кримінально-правовими засобами на правопорушення. До суду скеровано **20** кримінальних проваджень (цьогогоріч – **5**).

Усього впродовж цих років встановлено фактів заподіяних збитків державі внаслідок кримінальних правопорушень на суму **164 млн 992 тис. грн (2335 тис. грн у 2017 році)**.

Тільки завдяки кропіткій та виваженій роботі забезпечено відшкодування **133 723 тис. грн (2017 – 1471)**, тобто **81%** від загальної суми заподіяних збитків (2017 – **63%**). На суму невідшкодованих збитків – **24 679 тис. грн (2017 – 551 тис. грн)** заявлено позови.

У зв'язку з переховуванням підозрюваних від органів досудового розслідування у розшук цьогогоріч оголошено **399** осіб, досудове розслідування у вказаних кримінальних провадженнях зупинено.

Варто зазначити, що вказані вище позитивні результати прокурорам вдалося досягти переважно завдяки виконанню спільних координаційних заходів з територіальними правоохоронними органами – Службою безпеки України, Управлінням захисту економіки Національної поліції України.

Звісно, сьогодинішній розвиток політичного та соціального життя в нашому суспільстві, складна економічна та політична ситуація не можуть не позначитися на діяльності органів прокуратури, вигоди до яких суттєво зростають. Зокрема й до військових прокурорів – справжніх офіцерів.

Тому далі піде суха мова фактів, доказів, кримінальних проваджень і обвинувальних актів. Але, втім, кожен, хто навіть нашвидкуруч перегляне результати найгучніших справ останніх років військових прокурорів Західного регіону України, – визнає, що офіцери органів військової прокуратури свою справу знають!

Тіньові схеми на Житомирській оборонці

Серед показових на пріоритетних напрямках прокурорсько-слідчої діяльності сміливо можна зазначити кримінальне провадження стосовно колишнього заступника директора – начальника відділу матеріально-технічного забезпечення ДП «Житомирський бронетанковий завод» та його спільника, керівника ТОВ «Укрвагонремтранс», за підозрою у заволодінні грошовими коштами державного підприємства в сумі **понад 23 млн гривень**.

До слова, ця сума в понад 600 разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. До того ж ці кошти мали піти на ремонт бронетанкової техніки, яка надалі повинна була спрямовуватись у зону проведення АТО.

Отже, склавши пазл, як саме розкрадалися кошти з державної казни, і встановивши винуватість правопорушників, військові прокурори скерували кримінальне провадження до суду. Судовий розгляд вже триває.

Завод для потреб передової

ДП «Житомирський бронетанковий завод» є одним із найстаріших у галузі, тільки за минулий 2016 рік реалізував продукції на суму **понад 291,2 млн гривень**. Завод із дев'ятизначними оборотами.

Як свідчить довідка, в 1943 році обстановка на фронтах Великої Вітчизняної війни була складною, вихід із ладу бронетанкової техніки – величезний. Тому було прийнято рішення сформувати держпідприємство на базі відповідного фронтового пересувного заводу.

А з 2012 року його вивели зі сфери управління Міноборони України з підпорядкуванням державному концерну «Укроборонпром». До того ж змінили найменування на державне підприємство «Житомирський бронетанковий завод». Коротко, але по суті.

Незважаючи на це, на постійну роботу ДП в напрямку освоєння нових видів бронетанкової техніки, його керівництво вирішило, так би мовити, «підзаробити» на державних замовленнях. Мова йде про мільйони, частина з яких могла б осісти в кишенях недобросовісних «ділків».

Тож щойно розпочався повномасштабний ворожий наступ «зелених чоловічків» на східні землі України, завод отримав одне з найбільших оборонних замовлень від держави. У 2014 році з Міністерством оборони України було укладено договір на тех-

нічне обслуговування машин і устаткування спеціального призначення – капітальне відновлення 89 БМП. На виконання цих умов оборонне відомство тільки за півроку перерахувало ДП «ЖБТЗ» **понад 180 млн гривень**.

У результаті – несправна бойова техніка.

Розібратися з цим вирішили військові прокурори Західного регіону України. Зареєстрували кримінальне провадження. Розпочали досудове розслідування. І одразу ж виявили низку прикрих фактів.

Якщо детальніше, то на території заводу були обладнані складські приміщення для зберігання старої техніки. Керівництво підприємства, довго не думаючи, за фіктивними угодами із суб'єктами підприємницької діяльності, як виявилось – зі своїми друзями, нібито придбало комплектуючі для ремонту бронетанкової техніки для відправлення її в зону АТО.

Хоча фактично жодних комплектуючих закуплено не було. Заступник директора заводу – начальник відділу матеріально-технічного забезпечення ДП «ЖБТЗ» знав, що на їхніх складах знаходиться значна кількість необлікованих комплектуючих до бронетанкової техніки. Тому, діючи у змові з директором ТОВ «Укрвагонремтранс», знімав необхідні для ремонту комплектуючі зі старої списаної техніки, що була на підприємстві. Поступово, виводячи державні кошти на власні рахунки, правопорушники спустошили завод на понад 23 млн гривень. Так і отримуємо схему, за якою зловмисники працювали кілька місяців.

І, здавалося б, не підкопаєшся. Та не тоді, коли за справу взялися військові правники.

Прикметні факти

Не можна не сказати кілька слів і про другого обвинуваченого у справі – товариша-підприємця, який проходить як директор ТОВ «Укрвагонремтранс». Тільки так картина буде повною.

Отож, як тільки його призначили на керівну посаду (трапилося це 19 червня 2014 року на загальних збо-

рах учасників підприємства), обвинувачений С. вступив у злочинну змову із заступником директора заводу Л.

Зрозуміло, що схема їх змови виявилася класичною. Відповідно до попередньо розробленого плану посадовець Л. і спритний підприємець підписали нікчемний договір між ввіреними їм структурами на поставку комплектуючих до бронетанкової техніки. Щоправда, в цьому договорі не визначили його загальної вартості, не передбачили надання сертифікатів якості на продукцію, а також не обумовили переліку продукції, необхідної для постачання на ДП «ЖБТЗ». Звісно, усе навмисне.

Сам же «бізнесмен» С., зловживаючи своїм службовим становищем, для прикриття безтоварних операцій між ТОВ «Укрвагонремтранс» та ДП «ЖБТЗ» уклав завідомо фіктивні договори з «фірмами-прокладками» про нібито постачання цими підприємствами на суб'єкт господарювання комплектуючих до бронетанкової техніки, які фактично поставлені не були.

Згодом для реальної проплати та створення вигляду законності вказаних вище протиправних дій підприємець С. склав та видав завідомо неправдиві видаткові накладні про нібито постачання комплектуючих до бронетанкової техніки на ДП «ЖБТЗ». Опісля склав і передав на завод рахунки на оплату, яка без зволікання була зроблена за вказівкою його ж співника – посадової особи ДП «ЖБТЗ».

Поки тривало слідство

Під час досудового розслідування вказаного кримінального провадження військові прокурори Західного регіону України повідомили обом підозрюваним про підозру у вчиненні ряду злочинів. Зокрема, заступнику директора заводу – начальнику відділу матеріально-технічного забезпечення ДП «Житомирський бронетанковий завод» – за ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 27, ч. 1 ст. 366 КК України. Натомість його співнику, директору ТОВ «Укрвагонремтранс», – за ч. 5 ст. 27, ч. 5 ст. 191, ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 15, ч. 5 ст. 191, ч. 2 ст. 27, ч. 1 ст. 366 КК України.

Зрозуміло, що і справедлива рука Феміди не могла залишитись осторонь таких зухвалих злочинів, а тому суд підтримав позицію військових прокурорів та обрав правопорушникам запобіжні заходи у виді тримання під вартою. На 60 днів. Як альтернативу Шевченківський районний суд міста Львова призначив їм, відповідно, **30 млн грн та 25 млн грн** застави. На початок 2016 року ці суми для України були безпрецедентними.

Станом на сьогодні досудове розслідування вже завершено, підозрювані опинилися на лаві підсудних. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні скеровано до суду для розгляду по суті.

На цьому прикладі кожна посадова особа державних підприємств оборонно-промислових комплексів може перекопатись – жодне правопорушення на шкоду державі та заради наживи на війні не обійде закон і справедливість, не обмине увагу військових прокурорів. Кожен злочин виявлять, зберуть усю доказову базу і доведуть справу до суду.

Заробіток на криміналі

Хотів заробити 300 тис. грн, а натомість отримав сім з половиною років позбавлення волі. Йдеться про ще одну не менш показову справу – викриття на хабарництві старшого слідчого в особливо важливих справах Управління Служби безпеки України у Львівській області.

«Копаючи» максимально глибоко, військові прокурори встановили: вказаний підполковник юстиції, який понад 16 років боровся зі злочинністю, вимагав та отримав неправомірну вигоду в розмірі 300 тис. грн від свідка у кримінальному провадженні за прийняття рішення щодо непритягнення останнього до кримінальної відповідальності.

Надвечір 20 липня 2015 року на території ресторану горе-офіцер передав посадовій особі Головного управління Державної міграційної служби України у Львівській області ключі від власної автівки. Мовляв, «хабар потрібно покласти в багажне відділення». Що і було зроблено.

Викрили правопорушника на гарячому військові прокурори Західного регіону України спільно із співробітниками внутрішньої безпеки Служби безпеки України. А предмет злочину в повному обсязі виявили в автомобілі корупціонера.

Вирок

Обставини кримінального правопорушення під час досудового розслідування підтвердилися в повному обсязі. І вже восени того ж року військові прокурори направили обвинувальний акт у кримінальному провадженні до Сихівського районного суду міста Львова для розгляду по суті (за ч. 3 ст. 368 КК України).

Весь цей час, навіть під час судового процесу, екс-правоохоронець вину не визнавав. Як результат – суд призначив йому покарання у вигляді 7 років 6 місяців реального позбавлення волі.

Крім того, призначив додаткове покарання у вигляді заборони займати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування на строк 3 роки з конфіскацією всього особистого майна, а також з позбавленням військового звання підполковника юстиції.

«Заробітчани» на митниці

Те, що на митницях процвітає корупція, ні для кого не секрет. А от виявити її та побороти – вкрай складно. Утім можливо. Із цією місією чудово справляються військові прокурори.

Як приклад, 19 січня цього року військові прокурори Львівського гарнізону за матеріалами, спільно з оперативними співробітниками Управління захисту економіки у Львівській області Департаменту захисту економіки Національної поліції України задокументували факт вимагання та одержання неправомірної вигоди виконувачем обов'язків заступника начальника Львівської митниці Державної фіскальної служби України.

Взяли його «на гарячому». Під час одержання неправомірної вигоди – **15 тис. дол. США**.

Адміністративний тиск на підлеглих

Горе-посадовець вимагав гроші від підлеглих працівників за нестворення їм штучних перешкод під час проходження служби та переміщення по займаних посадах. Іншими словами – збирав «данину» за посади. Суми коливалися від **4 тис. грн до 2 тис. дол. США**.

Діяв митник досить зухвало. Не побоявся одержувати гроші від посередника, теж працівника митниці, безпосередньо в службовому кабінеті у приміщенні Львівської митниці, що знаходиться в самому центрі міста Львова.

Нове призначення на Львівській митниці мало благородну мету – зменшити ризики корупції у її рядах. Утім результат виявився протилежним, оскільки до керівництва стали люди, які буквально протягом першого місяця своєї роботи почали систематично вимагати і одержувати неправомірну вигоду.

Крім того, зазначимо, що 41-річного корупціонера на займану посаду призначили незадовго до затримання – 12 грудня минулого року. І трохи більше ніж за місяць, його затримали: напередодні завершення терміну виконання його обов'язків як виконувача обов'язків заступника керівника.

Також під час досудового розслідування прокурори встановили схему – як посередник збирав та передавав гроші «наверх». Є також свідчення працівників Львівської митниці, які давали грошові кошти.

На щастя, заради справедливості і правопорядку на митниці залишилися свідомі люди, більшість з яких дали покази.

Досудове розслідування у вказаному кримінальному провадженні завершено. Обвинувальний акт скеровано до суду для розгляду по суті.

Хабар за капремонт

На початку 2016 року УСБ України у Львівській області скерувало до військової прокуратури Західного регіону України повідомлення про те, що начальник Управління житлового господарства Департаменту житлового господарства та інфраструктури Львівської міської ради (ЛМР), зловживаючи службовим становищем та з метою протиправного особистого збагачення, вимагає від місцевого підприємця хабар за сприяння в укладенні ЛМР з ТОВ

договорів на проведення робіт із облаштування території міста Лева (ред. – Львова).

Згідно з попередньою домовленістю, якої досягнуто на неодноразових зустрічах, горе-зловмисник пообіцяв за «відкат» посприяти в укладенні трьох договорів на проведення капітального ремонту будинків на загальну суму **понад 892 тис. грн** та одного договору з капітального облаштування території міста Львова на загальну суму понад **10 млн грн**. Розмір «хабара» мав становити 8–10% від суми договору. До речі, як виявилось, до кризи в країні така послуга чиновника коливалася від 10 до 15%. При цьому він висунув раніше знайомому підприємцю вимогу: в разі незгоди і, відповідно, несплати – договори підписані не будуть.

Тож підприємець, будучи поставлений в умови, за яких відмова від надання неправомірної вигоди зашкодить його законним правам та інтересам, погодився на неправомірні вимоги чиновника, але звернувся до правоохоронців, бо знав, що тільки офіцери зможуть йому допомогти. З тієї миті до справи взяли військові прокурори Західного регіону України в тандемі із співробітниками відділу по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спецоперація, наслідком якої стало затримання посадовця, тривала близько 10 місяців.

Перший «транш» він отримав 13 вересня – **10 тис. грн**, тобто **8%** від суми договору. А затримали чиновника восени 2016 року (ред. – 17 листопада), в рамках контролю за вчиненням злочину, під час отримання другої частини неправомірної вигоди у розмірі **80 тис. грн**. Відбувалося це фактично навпроти Управління СБУ – саме таке неординарне місце для зустрічі вибрав корупціонер.

Безпосередньо грошових коштів у руки він не брав. Відповідно до домовленості та з метою конспірації, зустрівшись зі згаданим вище підприємцем, зайшов у магазин, де купив поліетиленовий пакет. Тоді ж сказав покласти в нього гроші. Після цього, довго не вагаючись, пакет згорнув і сховав у кишеню.

Як встановило слідство, за сприяння підозрюваного орган місцевого самоврядування з травня по липень 2016 року укладав із вказаною вище комерційною організацією договори на «замовлені роботи» в центральній частині міста. У першому випадку сума договору склала 123,3 тис. грн. Загалом у договорах йшлося про капітальні ремонти будинків на різних вулицях Львова.

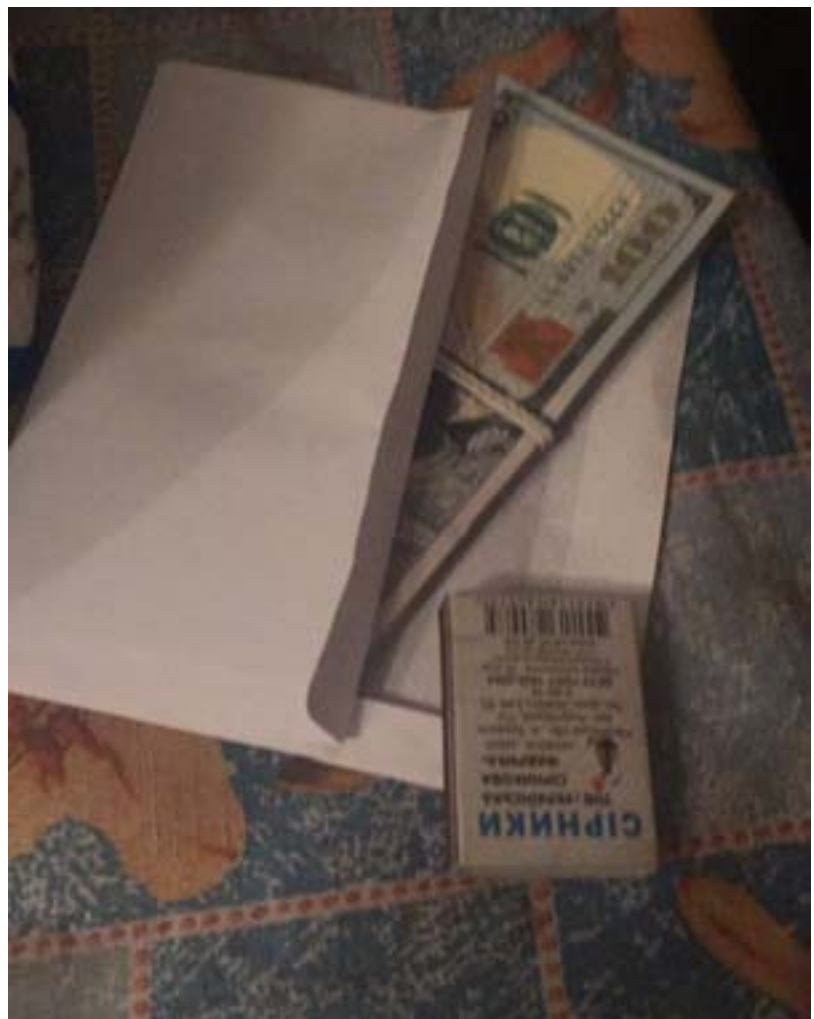
Усього внаслідок вчинення указаних неправомірних дій 50-річний чиновник одержав частину хабара у розмірі 90 тис. грн. Таким чином, у його діях вбачаються ознаки тяжкого злочину, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України.

За цим фактом досудове розслідування вже завершено. Обвинувальний акт у кримінальному провадженні в поточному році скеровано до Франківського районного суду міста Львова для розгляду по суті.

Сміттєва криза

Цікавий факт: вказана особа також підозрюється в іншому злочині, який у травні 2016 року призвів до пожежі та зсуву відходів на Грибовицькому сміттєзвалищі Львівщини, в результаті під завалами опинилися троє рятівників.

Достеменно знаючи, що перебуває під слідством, він не поцурався вимагати та отримувати хабарі. До того ж підбурював вказаного підприємця до «заробітку на темі львівського сміття». За грошову винагороду в близько 5% від суми укладеного договору обіцяв усіляко посприяти йому в укладенні договорів щодо вивезення сміття з міста Львова.

Непідкупність прокурора

Для характеристики тенденції варто навести ще один яскравий приклад. Подія відбулася в другій половині минулого року, а кримінальне провадження за нею нещодавно пішло до суду.

Йдеться про викриття 3 листопада 2016 року слідчим відділом військової прокуратури Західного регіону України спільно із співробітниками Управління СБУ в Чернівецькій області вимагання та одержання неправомірної вигоди начальником Управління внутрішньої безпеки в Чернівецькій області Головного управління Нацполіції в Чернівецькій області, який діяв у змові зі своїм заступником та за посередництва адвоката, а також намагання цими особами підкупу військового прокурора Чернівецького гарнізону.

Військовою прокуратурою Чернівецького гарнізону здійснювалось досудове розслідування стосовно особи, яка підозрювалась у отриманні хабара. Про це знали і двоє горе-поліціантів, які в органах внутрішньої безпеки працювали доволі тривалий час. На своїх же «нових» посадах корупціонери пробули недовго: начальник управління – з травня 2016 року, а його заступник – із серпня.

Тож, попередньо розробивши детальний план злочинних дій та розподілу ролей між собою, вони вирішили залучити до справи адвоката. І спільно вимагали у батька підозрюваного грошові кошти у розмірі **11 тис. дол. США**, обіцяючи вплинути на прийняття службовими особами військової прокуратури Чернівецького гарнізону рішення щодо перекваліфікації дій підозрюваного.

Адвокат, який діяв від імені співучасників-правоохоронців, у разі відмови надати вказану суму коштів погрожував батькові правопорушника максимальною мірою покарання його сину та негайним звільненням останнього з роботи.

Частину хабара у розмірі **5 тис. дол. США** офіцери поліції планували передати військовому прокурору, а решту – **6 тис. дол. США** – розділити між собою та адвокатом.

Прокурор, будучи людиною принциповою та професійною, одразу ж звернувся з відповідним рапортом до керівництва військової прокуратури Західного регіону України.

Саме під час передачі прокурору гарнізону частини неправомірної вигоди у розмірі **5 тис. дол. США** було затримано керівника Управління внутрішньої безпеки, його заступника, а згодом і адвоката, який тривалий проміжок часу переховувався від органів досудового розслідування.

Під час обшуків у їхніх службових кабінетах крім самого хабара (**5 тис. дол. США**) було вилучено ще й **3,5 тис. іноземної валюти і близько 5 тис. гривень**.

Обвинувальний акт у кримінальному провадженні скеровано до Шевченківського районного суду міста Чернівців для розгляду по суті (за ч. 3 ст. 369, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 369-2 КК України).

Маневреність є для армій стрижнем і запорукою зразкового виконання військових завдань як на мирній території, так і на полі бою. Для військових прокурорів головним є закон як основа сучасної правової держави, а справедливість, якої щодня добиваються правники, – основа демократії.

За цією маневреною роботою заради законності завжди криються досвідчені люди з високоефективною системою – системою органів військової прокуратури у складі Генеральної прокуратури України. Їх робота – не лише займатися дезертирами, солдатами, офіцерами і генералами, а й високопоставленими чиновниками різної масті структур.

Так ми починали...

держобвинування

2014 рік для діяльності відділу організації участі прокурорів у суді та нагляду за виконанням судових рішень у кримінальному провадженні військової прокуратури Західного регіону України позначився вагомими результатами.

Саме тоді посипались сотні кримінальних проваджень, чимало з яких стосувалися військових злочинів проти встановленого порядку несення військової служби.

До них, до речі, належить самовільне залишення військової частини або місця служби та дезертирство (ст.ст. 407, 408 КК України). Так сталося, що динаміка цих злочинів у перший період проведення АТО та протягом шести хвиль мобілізації стрімко зростала.

За вказаними фактами з часу відновлення інституту військових прокуратур і до кінця 2015 року було засуджено чимало осіб. Та й опісля, адже наступні роки не позначилися зменшенням засуджених військово-службовців цієї категорії.

Скажімо, впродовж 2016 року та семи місяців поточного року суди винесли вироки щодо понад 550 бійців. Це з урахуванням тих військовослужбовців, які самовільно залишили місце служби під час перших хвиль мобілізації та переховувалися від органу досудового розслідування доволі тривалий час. Але все намарне – від вчиненого і справедливої Феміди не сховатися.

Цілком зрозуміло, що зростання кількості злочинів проти порядку проходження військової служби пояснюється напруженою ситуацією на території Східної частини України та збройною агресією Російської Федерації в окремих районах Донецької та Луганської областей.

Крім того, за цей період прокурори взяли участь у розгляді понад **2000** кримінальних проваджень судами першої інстанції та **84** – судами апеляційних інстанцій.

Загалом упродовж трьох років на Західних теренах України засуджено понад **2 тис.** осіб за вчинення не тільки військових злочинів, а й інших

кримінальних правопорушень. До прикладу...

ЗА ЗРАДУ УКРАЇНИ – РЕАЛЬНА МІРА ПОКАРАННЯ

На початку червня цього року відбувся повторний судовий розгляд за фактом державної зради бійця України. І вдруге військові прокурори Західного регіону України довели – винний!

Винний перед державою, перед народом України і перед товаришами по службі, які в мить зради майора мужньо, вірно та гідно виконували свій військовий обов'язок на благо Батьківщини.

Ця новина не так давно облетіла не тільки простори Інтернету в усіх мережевих виданнях, а й усі мас-медіа країни. Резонансна подія вкотре підтвердила: проти своєї неньки Батьківщини воюють також військовослужбовці нашої армії. І за такий злочин кожен, хто посягне на її суверенітет і незалежність, буде законно покараний. Усе згідно з Кримінальним кодексом України.

Отож, Хмельницький міськрайонний суд Хмельницької області підтримав позицію військової прокуратури і визнав винним військовослужбовця однієї з військових частин Хмельниччини у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 111 КК України (державна зрада).

Зазначимо, що вказане кримінальне провадження вже розглядалось судом. Рівно рік тому вказаного майора було засуджено Старокостянтинівським районним судом Хмельницької області до 11 років позбавлення волі. Утім з процесуальних підстав вирок не набрав законної сили.

Під час нового судового розгляду прокуратура довела, що військовик, який присягав на вірність народу України, умисно передав представникам Російської Федерації відомості, які містять державну таємницю. А саме: повну інформацію про план польоту військового літакорозвідника, що дало змогу іноземній державі спланувати заходи з протидії та зменшити результативність виконання спеціального завдання.

Окрім того, під час виконання спеціального польоту «зрадник» відмовився виконувати законну вимогу штурмана екіпажу щодо скерування літака по запланованому курсу і ухилився від маршруту. Порушивши режим «мовчання», намагався встановити контакт з невідомими особами і направив літак до лінії державного кордону з Російською Федерацією.

Без будь-якої можливості самостійно дістатись до аеродромів на території країни-агресора змушений був здійснити посадку літака на заплановану лінію польоту.

Хмельницький міськрайонний суд врахував усі обставини і визнав військовика винним у державній зраді. Рішенням суду його позбавлено волі строком на 12 років з позбавленням військового звання «майор».

ЗАХИСТ ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ НАЦІОНАЛЬНИХ БАГАТСТВ

Діяльність військової прокуратури Західного регіону України невідривна від життя суспільства і держави. Саме тому впродовж останніх трьох років (ред. – 2014–2017) прокуратура регіону досягла неабияких результатів у виконанні свого конституційного обов'язку щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Зокрема, за вказаний період органами військової прокуратури регіону подано до суду позови на загальну суму понад **239 млн грн**. Задоволено судами 1270 позовів на суму понад **197 млн грн**, з яких понад **37 млн грн** – про стягнення коштів безпосередньо до бюджету.

Як приклад, у січні 2016 року прокуратурою регіону заявлено позов у інтересах Міноборони України про стягнення з ТОВ «Укрзахідавтоспецмаш» до держбюджету штрафних санкцій за порушення строків ремонту військової техніки, що призначалася для відправки у зону АТО, на суму **понад 2 млн грн**, який судом розглянутий та задоволений.

Крім цього, забезпечено реальне виконання рішень суду на суму **понад 498 млн грн**, у тому числі стягнуто до бюджету **понад 19 млн грн**. Забезпечено добровільне відшкодування у розмірі понад 27 млн гривень.

Зокрема, забезпечено реальне виконання судового рішення щодо повернення державі земельної ділянки колишнього Повурського авіаційного полігону площею **10 тис. га**, вартістю **196 млн грн**, розташованої на території Ковельського району Волинської області.

«За жодний рік існування функції представництва інтересів громадянина або держави в суді військова прокуратура Західного регіону України не досягала таких високих результатів на даному напрямку діяльності, як тепер. Усе виключно завдяки принципів та цілеспрямованій роботі», – зазначив тимчасовий виконувач обов’язків прокурора регіону Євген Білоусов і додав, що основні зусилля спрямовувалися також на реальне поновлення порушених прав громадян та інтересів держави.

Окрім захисту інтересів держави у сфері наповнення державного бюджету представницька діяльність військових прокуратур регіону в 2014–2017 роках зосереджувалась також і на інших пріоритетних напрямках, у тому числі щодо повернення у державну власність незаконно відчуженого нерухомого військового майна.

До прикладу, завдяки вжитим військовою прокуратурою Західного регіону України заходам у 2016 році забезпечено реальне виконання судового рішення і до державної власності повернуто незаконно відчужене нерухоме майно у місті Тернополі – колишнє приміщення побутового обслуговування. Загальна площа його становить **понад 1 тис. кв. м**, а вартість – **понад 7,8 млн гривень**.

Також надзвичайно результативною є представницька діяльність прокуратури в сфері земельних відносин. У січні минулого року військовою прокуратурою Ужгородського гарнізону забезпечено реальне виконання судового рішення щодо повернення державі незаконно відчуженої земельної ділянки в місті Виноградіві, що на Закарпатті, вартістю **20 млн гривень**.

Задля захисту порушених інтересів держави у сфері земельних відносин військова прокуратура пройшла всі судові інстанції, щоб повернути Міноборони незаконно відчужені землі площею **30,6 га**. Крім того, послідовно було внесено відповідні зміни до земельно-кадастрових даних.

Господарський суд Закарпатської області погодився з правовою позицією прокуратури, задовольнив позов прокурора гарнізону та скасував незаконне рішення Виноградівської міської ради від 2001 року щодо передачі вказаної земельної ділянки дочірньому підприємству. Доведено, що з власності держави ділянка колишнього військового складу пального вибула без відповідного рішення Кабінету Міністрів України.

Вагомим є і повернення вже поточного року Міноборони України земельної ділянки вартістю понад **30 млн грн**. Так, Господарським судом міста Києва задоволено позов заступника військового прокурора Чернівецького гарнізону Західного регіону України про визнання недійсними та скасування рішень Хмельницької обласної ради ще від 23 грудня 1994 року та 30 січня 2001 року щодо вилучення земель оборони та їх надання в постійне користування лісгосподарському об’єднанню.

Зокрема, на підставі вказаних рішень органу місцевого самоврядування комерційна структура використовувала в господарських цілях земельну ділянку на території Чемеровецького району Хмельницької області. Загальна її площа становить **196 га**, а вартість – **понад 30 млн гривень**.

Згодом військова прокуратура гарнізону для виконання судового рішення забезпечила перехід права ведення лісового господарства на вказаній території до Шепетівського військового лісгоспу ДП «Івано-Франківський військовий ліспромкомбінат». Зокрема, було забезпечено належну охорону ділянки з метою недопущення незаконних рубок лісових насаджень.

Звісно, слід згадати і про цьогорічне багатотомне протистояння незаконній забудові унікального природно-історичного

парку «Знесіння». Про нього мова піде далі.

Захист королівського лісу

20 лютого 2017 року Господарським судом Львівської області задоволено заяву про забезпечення позову заступника військового прокурора Західного регіону України про визнання недійсним договору оренди землі та витребування з чужого незаконного володіння земельної ділянки, розташованої у парку «Знесіння» у Львові, на вул. Довбуша, 15.

Встановлено, що наприкінці 2008 року між Львівською міською радою та ТОВ «Архібуд» укладено договір оренди вказаної ділянки площею 2,89 га, на якій опісля розпочато будівельні роботи.

Надалі, 1 лютого 2017 року, вказаний суб’єкт господарювання звернувся до державного реєстратора із заявою про реєстрацію на вказаній території об’єкта незавершеного будівництва, а через п’ять днів рішення було прийнято на користь останнього.

Однак під час реєстрації не зазначено ані ступінь забудови, ані точне місце розташування майна, що не виключає продовження забудовником будівельних робіт та ймовірність того, що будівельні роботи, які виконані після 6 лютого 2017 року, були виконані до цієї дати.

Завдяки чіткій та послідовній позиції прокуратури регіону судом заборонено вказаній комерційній організації та іншим третім особам здійснювати будь-які підготовчі й будівельні роботи, а також накладено арешт на спірну земельну ділянку.

«Регіональний ландшафтний парк «Знесіння» – це не тільки один з об’єктів природно-заповідного фонду України, а й чудовий парк, який зберіг свою первісну красу навіть на фоні урбаністичних пейзажів, – зазначив Євген Білоусов. – Крім того, для львів’ян парк назавжди пов’язаний з легендою, що колись цими стежинами гуляв сам цісар Австро-Угорської імперії».

Невдовзі після цього, по-перше, прокуратура зареєструвала кримінальне провадження за фактом умисного невиконання ТзОВ «Архібуд» та

іншими третіми особами ухвали Господарського суду Львівської області від 20 лютого 2017 року, яка того ж дня набрала законної сили. Дійсно, вказаний суб'єкт господарювання не виконував ухвалу суду і продовжував здійснювати будівельні роботи на цій території. Його дії кваліфікували за ч. 2 ст. 382 КК України (невиконання судового рішення). Відомості було внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

По-друге, 7 квітня 2017 року своїм рішенням Господарський суд Львівської області задовольнив позов першого заступника прокурора регіону, яким визнав недійсним договір оренди на землі та витребував на користь держави в особі Кабінету Міністрів України земельну ділянку, що розташована в межах історично ареалу Львова поблизу парку «Знесіння» і перебуває під охороною ЮНЕСКО.

«У межах парку „Знесіння”, що здавна перебуває під охороною ЮНЕСКО, 24 кілометри стежин, мальовничі пейзажі і підземна цілюща вода», – повідомив прокурор і додав, що ця територія без індустриальних забудов стане чудовим місцем, де захисники держави, які повертаються із зони АТО, зможуть оздоровлюватися і відновлювати свої душевні та фізичні сили.

По-третє, прокуратурою до суду подано позов про скасування рішення державного реєстратора про реєстрацію за комерційною структурою права власності на об'єкт незавершеного будівництва на земельній ділянці на вул. Довбуша, 15 у м. Львові, що знаходиться в історичному ареалі міста Львова та межує з регіональним ландшафтним парком «Знесіння».

З метою недопущення заподіяння шкоди інтересам держави та територіальній громаді Львова до суду також подано клопотання про забезпечення позову щодо заборони комерційній структурі, державним реєстраторам та іншим особам, які мають право здійснювати реєстрацію нерухомого майна, вчиняти будь-які реєстраційні дії щодо спірного об'єкта незавершеного будівництва до набрання законної сили рішенням суду за вказаним позовом.

7 липня 2017 року Львівський окружний адміністративний суд задовольнив клопотання заступника військового прокурора Західного регіону України про забезпечення позову.

Таким чином, на час розгляду справи вжито заходи про недопущення можливих дій щодо перереєстрації спірного об'єкта та його реалізації.

На завершення, 31 липня 2017 року Львівський апеляційний господарський суд залишив без змін рішення Господарського суду Львівської області від 28 квітня 2017 року.

Указаним рішенням задоволено позов заступника військового прокурора регіону в інтересах Державної екологічної інспекції у Львівській області до ТзОВ «АрхіБуд» та стягнуто **76 тис. грн** шкоди, завданої державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства.

Зазначимо, що службові особи ТзОВ «АрхіБуд» здійснили незаконну порубку дерев і чагарників на території земельної ділянки на вул. Довбуша, 15 у м. Львові. Зокрема, зрубали **159 дерев** різної породи та віку, чим зумисне заподіяли шкоду державі в розмірі **76 тис. грн**. Саме так забудовник вирішив розчистити територію для проведення підготовчих та будівельних робіт у межах історичного ареалу Львова поблизу парку «Знесіння».

Порушені інтереси держави і територіальної громади міста Львова поновлено.

Представницька діяльність військової прокуратури в суді зумовлена потребами належного забезпечення державних інтересів, необхідністю підтримки верховенства права, оскільки повноваження прокуратури відповідають закріпленим у документах Ради Європи та Європейського Союзу європейським стандартам.

Також прокуратура регіону вживала заходи щодо захисту інтересів держави у сфері збереження державного матеріального резерву.

Прописні істини

Доцільно зауважити, що з ухваленням нового профільного закону (ред. – Закону України «Про прокуратуру») суттєво обмежено підстави та ускладнено відповідну процедуру представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді.

Зокрема, відповідно до ст. 23 Закону представництво прокурором інтересів держави в суді можливе лише у випадку, якщо цей захист не здійснює або неналежним чином здійснює відповідний орган державної влади.

З метою з'ясування вказаних обставин фактично необхідно здійснити перевірку органу державної влади. Однак проведення будь-яких перевірок, зокрема й з метою встановлення наявності підстав для представництва прокурором у суді інтересів держави, чинним Законом України «Про прокуратуру» не передбачено.

Зазначені обставини не дають можливості здійснювати систематичний та ефективний захист інтересів держави шляхом застосування представницьких повноважень.

Водночас 2 червня 2016 року Верховною Радою України прийнято зміни до Конституції, відповідно до яких повноваження органів прокуратури ще більше звужуються. І ці зміни набрали чинності восени минулого року.

Так, відповідно до вказаних змін за органами прокуратури залишаються лише функції підтримання публічного обвинувачення, нагляду за досудовим розслідуванням та представництва інтересів держави в суді у виключних випадках.

Таким чином, поняття представництва прокурором інтересів громадянина в суді взагалі виключається, а представництво інтересів держави зводиться нанівець.

Якщо ж говорити про реальний стан справ, то торік завдяки втручання військової прокуратури Івано-Франківського гарнізону забезпечено виплату дружині загиблого військовослужбовця – учасника АТО одноразової грошової допомоги внаслідок загибелі чоловіка.

Зазначену допомогу член сім'ї загиблого військовослужбовця не могла отримати протягом трьох місяців, незважаючи на неодноразові звернення до військового командування. І лише після звернення до прокуратури її права було поновлено упродовж двох тижнів.

Крім того, військовою прокуратурою Чернівецького гарнізону забезпечено поновлення порушених трудових прав військовослужбовця запасу – інваліда 3 групи, якого незаконно звільнив з роботи начальник КЕВ міста Чернівців.

Зокрема, зазначений громадянин неодноразово звертався по допомогу до квартирно-експлуатаційних установ вищого рівня, але це не дало результату. Після заяви до військової прокуратури остання звернулася до суду з метою захисту його порушених прав. Рішенням суду незаконний наказ про звільнення скасовано, а громадянина – поновлено на роботі.

Як вже зазначалося, відповідно до прийнятих змін до Конституції України виключено можливість прокурора здійснювати представництво в суді інтересів громадянина. Але такі зміни за умови збройної агресії на теренах України можуть призвести до того, що права військовослужбовців, які ризикують власним життям, перебуваючи у зоні конфлікту, захищати буде нікому, адже жоден із центрів надання правової допомоги, які повинні замінити органи прокуратури у питаннях правового захисту громадян, не функціонуватиме, образно кажучи, в окопах.

Майно та озброєння військових частин, а також бюджетні кошти, які виділяються на потреби оборонного відомства, будуть безконтрольно розкрадатися. Тому такі законодавчі зміни можуть стати причиною повного безладу у військових частинах та установах, матеріальних втрат і падіння бойового духу особового складу.

Довіра громадян

Буквально ще три роки тому, коли тільки починалися бойові дії на сході нашої держави, до військової прокуратури Західного регіону України громадяни зверталися з вузьким спектром запитань та порад. До прикладу – щодо захисту порушених соціальних прав на отримання одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби. Та поступово обсяг і коло звернень ставали все ширшими і різноманітнішими, їхня кількість суттєво росла.

Зокрема, упродовж вказаного періоду військова прокуратура Західного регіону України розглянула **3803** звернення. Цьогоріч – **1014** звернень, а якщо говорити про попередні роки, то їх кількість збільшилась у рази: **2023** торік проти **617** в 2015 році та **149** – з моменту утворення військових прокуратур.

При цьому збільшились показники і вирішених звернень – **2317**, із них задоволено – **269**.

На особистому прийомі за цей період побувало **1011** громадян, з яких тільки половина – **504** – минулого року.

Військова прокуратура зі свого боку всіляко допомагає при вирішенні соціальних, правових та будь-яких побутових проблем українських воїнів, які захищають нас на східних кордонах країни. З цією метою прокурори регулярно проводять особисті прийоми громадян та військовослужбовців у місцях найбільшої дислокації захисників держави.

Крім того, за вказаний період керівниками прокуратур здійснено 56 виїзних прийомів громадян у військових частинах та за місцями найбільшого проживання військовослужбовців.

До прикладу: цьогоріч на виконання вимог вказівки військового прокурора Західного регіону України керівництвом військових прокуратур Львівського, Чернівецького, Ужгородського, Хмельницького, Тернопільського та Рівненського гарнізонів, а також начальником секретаріату прокуратури регіону, який відповідальний за доступ до публічної інформації, проведено

особисті прийоми в 25 військових формуваннях.

Серед основних питань, що нині озвучують військові, на відміну від попередніх років, є порядок проходження військової служби в особливий період, підписання контракту, підстави та порядок звільнення з військової служби, підстави та порядок призначення і виплати одноразової грошової допомоги у зв'язку з пораненням, підстави та порядок виплати грошової допомоги у зв'язку з піднаймом житла, повноваження центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

«Військові прокурори регулярно зустрічаються з громадянами та військовослужбовцями не тільки у приміщеннях військових частин, а й у шпиталях та на полігонах, – зазначає тимчасовий виконувач обов'язків військового прокурора регіону Євген Білоусов. – Ми не маємо права забувати про захисників держави. Наш обов'язок – не тільки прийняти від них звернення, а й обговорити наболілі питання та знайти шляхи їх вирішення для реального поновлення порушених прав».

Крім того, офіцери органів військової прокуратури зустрічаються у форматі «віч-на-віч» з учасниками бойових дій. Спілкуються з матерями, батьками та дружинами Героїв, полеглих за Україну.

Загалом під час таких зустрічей кожен з присутніх військовослужбовців або членів їх родин має змогу висловитись та отримати необхідну консультацію або допомогу.

Обговорюють також стан виплат грошового забезпечення військовослужбовцям, одноразової грошової допомоги при звільненні з військової служби, додаткової винагороди за безпосередню участь у бойових діях. До того ж розглядаються питання протиправних дій командування військових частин щодо тривалого незвільнення військовослужбовців з військової служби, безпідставного виведення поза штат, ненадання довідок про участь в АТО. Такі питання досліджувались у межах кримінального провадження.

А з громадянами, які не в змозі прийти на такі зустрічі, спілкуються за допомогою Skype-зв'язку.

Як зазначають військові прокурори, ніхто, а передовсім це стосується правоохоронних органів, не має права забувати про тих, хто боронить нашу державу, та про членів їхніх сімей. Особливо в умовах сьогодення, коли важко переоцінити актуальність питань соціального і правового захисту членів військовослужбовців, демобілізованих та сімей загиблих під час АТО бійців.

Зміни в законодавстві не зменшили кількість звернень

Зміни в законодавстві щодо діяльності прокуратури, пов'язані з прийняттям нового профільного Закону, не призвели до суттєвого зменшення надходжень до прокуратури регіону кількості звернень. Щоправда, ці обставини зумовили надходження значної кількості звернень громадян, які не віднесені до її компетенції. Але це, у свою чергу, свідчить про велику довіру суспільства до військової прокуратури Західного регіону України. Однак зумовлює направлення близько **34%** від усіх звернень для вирішення до інших відомств – **1322** звернення за три роки існування військової прокуратури регіону.

Вказані обставини також свідчать про правову необізнаність суспільства щодо проведених реформ та повноважень органів прокуратури. У зв'язку з цим військова прокуратура Західного регіону України систематично проводить інформування суспільства через засоби масової інформації.

Результати роботи вказують, що захист прав і свобод людини і громадянина є одним з важливих напрямів прокурорської діяльності щодо особистого прийому, розгляду звернень та забезпечення доступу до публічної інформації.

Вимоги Генерального прокурора з цього напрямку виконуються. Підпорядкованими прокурорами при здійсненні перевірок за зверненнями забезпечувалось повне, об'єктивне та якісне вирішення кожного викладеного доводу, надавались юридично грамотні, обґрунтовані та мотивовані відповіді з посиланням на законодавчі акти.

Варто зазначити, що передумовами і причинами надходження звернень громадян є порушення їх соціальних прав та відсутність реагування уповноваженими особами на ініціювання перед вищим командуванням вивчення і розгляду проблемних питань щодо забезпечення їх соціальних прав. Йдеться також і про незабезпечення реалізації прав громадян службовими особами піднаглядних військових формувань та підприємств Міноборони України і підприємств оборонно-промислового комплексу.

У цих випадках заявниками оскаржувались дії вказаних посадових осіб під час застосування житлового законодавства та законодавства про працю, підстави притягнення військовослужбовців до дисциплінарної та матеріальної відповідальності, порядок і умови преміювання, нарахування й призначення пенсій, виплати основних та додаткових видів грошового забезпечення, вихідної і підйомної допомоги, грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України, призову за мобілізацією, неналежного оформлення документів під час звільнення або на отримання статусу учасника АТО, звільнення від військової служби тощо.

Це свідчить про недостатній рівень обізнаності військових посадових осіб та службових осіб різних рівнів з чинним законодавством України із зазначених питань.

До прикладу, в 2016 році кількість вирішених звернень з питань досудового розслідування зменшилась удвічі: в 2016 році ця цифра становила **272** звернення, а в 2015 – **528**.

Під час реалізації функцій представництва інтересів громадян та держави в суді торік вирішено **17** звернень проти **78** звернень у 2015 році. Це пов'язано з позбавленням органів прокуратури повноважень щодо здійснення представництва інтересів громадян у суді.

Наприклад, до внесення цих змін за зверненням громадянки військова прокуратура Луцького гарнізону подала до Луцького міськрайонного суду Волинської області позовну заяву про визнання неправомірними дій Департаменту соціальної політики Луцької міської ради щодо відмови заявниці у встановленні статусу члена сім'ї військовослужбовця, який загинув (помер) чи пропав безвісти під час проходження військової служби, яку задоволено.

Доцільно також зазначити, що тільки торік (ред. – у 2016 році) до військових прокуратур регіону надійшло 600 звернень військовослужбовців. Йдеться також про членів сімей загиблих військовослужбовців та учасників АТО, що в рази менше порівняно з 2014–2015 роками.

Зазвичай звертаються за допомогою щодо сприяння у виплаті заборгованостей грошового забезпечення; недорахування грошового забезпечення; пришвидшення здійснення виплат у зв'язку з каліцтвом, отриманим під час проходження військової служби у зоні антитерористичної операції; при втраті військових облікових документів тощо.

І тут державницька позиція військових правників забезпечила поновлення інтересів скаржників.

Зокрема, 11 серпня 2016 року на особистому прийомі прийнято звернення від демобілізованого захисника, який впродовж 7 місяців з дня подачі документів не отримав допомоги у зв'язку з інвалідністю. До того ж він вказав на подібну ситуацію з двома його побратимами.

За втручання прокуратури фактично за 6 днів троє колишніх бійців отримали кошти на суму понад **600 тис. гривень**.

Також у минулому році до прокуратури Львівського гарнізону звернувся колишній військовослужбовець, учасник АТО, щодо не видачі протягом 2 місяців військового квитка. На наступний день після звернення квиток йому видали.

Та перейдімо до ще одного прикладу. Знову ж таки у серпні минулого року до військової прокуратури Луцького гарнізону звернулася мати полеглого учасника АТО щодо неможливості оформлення та надання їй статусу члена сім'ї військовослужбовця, який загинув під час проходження військової служби.

Тому 22 серпня військова прокуратура гарнізону скерувала позовну заяву до Луцького міськрайонного суду в її інтересах до Департаменту соціальної політики Луцької міської ради – про визнання дій неправомірними та спонукання до вчинення дій. Зазначена позовна заява задоволена.

Лише за втручання працівників органів військової прокуратури вистребовуються документи з військових частин, у яких демобілізовані місяцями не могли їх отримати, зокрема й щодо отриманих поранень під час боїв на Сході.

Такі випадки поновлення прав військовиків за втручання військової прокуратури непоодинокі.

Першість у Skype-допомозі

Першими серед військових прокуратур України заступники військового прокурора Західного регіону України провели особисті прийоми громадян у режимі відеоконференцзв'язку в Skype.

«Це забезпечило своєчасне та реальне поновлення порушених прав громадян без витрачання їх часу та коштів на приїзд до прокуратури регіону», – зазначив заступник прокурора регіону Михайло Балан.

Таке впровадження Skype-прийому громадян не тільки покращило особистий контакт людей, які потребують допомоги, із керівництвом органів військової прокуратури, а й суттєво зменшило витрачання ними часу та коштів, які раніше потрібні були, щоб доїхати до прокуратури на особистий прийом.

Для спрощення процедури звернення особи старшого віку, які не мають можливості скористатися інтернет-зв'язком, звертаються до прокуратури гарнізону в своїй області. На місці їм допомагають спершу записатися на онлайн-прийом, а згодом уже поспілкуватися з прокуратурою регіону.

Випадків відмови в задоволенні запитів не було.

«Майстерня» представництва інтересів громадянина або держави та протидії корупції у військовій сфері

Повертаючись до календаря військових прокуратур, де три роки тому з'явилася ще одна пам'ятна дата, мимоволі занурюєшся у світ статистики і фактів. Відтоді прокуратури регіону за наслідками вивчення стану додержання законодавства зареєстрували **1077** кримінальних проваджень. На усунення виявлених порушень внесли **1621** лист, за результатами розгляду яких: до дисциплінарної відповідальності притягнули **3649** службових осіб та відшкодували **109,9 млн грн** (з них – **50,9 млн грн** до бюджету).

За цей же трирічний період внесли **279** подань у порядку ст. 65 Зако-

ну України «Про запобігання корупції». За результатами їх розгляду до дисциплінарної відповідальності приєняли **387** службових осіб.

Також прокурори склали **747** протоколів про вчинення військових адміністративних правопорушень. З них уже розглянуто **642**, а у **297** випадках призначено покарання у вигляді тримання на гауптвахті, **219** – штраф на загальну суму **323,2 тис. гривень**.

Розуміючи, що головним напрямом у діяльності правоохоронних органів є боротьба з корупцією, основні зусилля спрямовувались на виявлення та припинення саме цього негативного явища – складено 52 протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією. І, незважаючи на позбавлення функцій зі складення протоколів, у 2017 році взято участь у розгляді **16** протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

Не залишаються прокурори вільними спостерігачами та продовжують наступати й на інших фронтах. Попри відсутність повноважень, принципову позицію прокуратура регіону займає і щодо усунення порушень інтересів військовослужбовців та членів їх сімей, у тому числі учасників АТО.

Діяльність органів військових прокуратур Західного регіону спрямована на виявлення усіх порушень Закону. Попри те, що на Сході країни відбувається АТО, значний обсяг правопорушень виявлено в діяльності службових осіб військових формувань та підприємств оборонно-промислового комплексу.

До прикладу: в липні 2016 року військова прокуратура Івано-Франківського гарнізону виявила в одній з військових частин нестачу та некомплектність авіаційно-технічного майна вартістю **178 тис. грн**. Винна особа вже засуджена за ч. 3 ст. 425 КК України.

Незадовго до цього, в березні того ж року, апаратом прокуратури регіону було встановлено, що посадові особи Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції,

зловживаючи своїм службовим становищем, здійснили розтрату чужого майна – бюджетних коштів на суму понад **1,6 млн грн**. Провели правопорушники цю «махінацію» шляхом перерахування вказаних коштів на рахунки ТзОВ «Санаторій „Київ-плюс”» за нібито надані послуги щодо психологічної реабілітації учасників АТО, чим вчинили злочин, передбачений ч. 5 ст. 191 КК України.

Досудове розслідування триває. Кримінальне провадження розслідується органами поліції.

Реалізація антикорупційної політики

Взялися військові прокурори і за декларації. А точніше – за зумисне їх неподання особами, що уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Розпочали зі Львова. І вже є хороші результати.

Так, військові прокурори Західного регіону України провели вивчення додержання службовими особами державного підприємства «Львівський державний авіаційно-ремонтний завод» вимог Закону України «Про запобігання корупції».

Опрацювавши відомості Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, виявили зумисні неподання декларацій за 2016 рік заступником директора ДП «Львівський державний авіаційно-ремонтний завод» та головним інженером (першим заступником директора) держпідприємства.

Свої дії заступник директора ДП з-понад 12-річним стажем на займаній посаді аргументував відсутністю обов'язку подавати декларацію. Хоча відповідно до Закону він, як особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язаний щорічно до 1 квітня її подавати.

Відомості про злочини заступника директора та головного інженера підприємства в липні цього року внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (за ст. 366-1 КК України).

Досудове розслідування триває.

До того ж і робота військової прокуратури Західного регіону України на вказаному напрямку не завершується.

Опрацювавши відомості Єдиного держреєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, офіцери прокуратури регіону виявили несвоєчасне повідомлення директором ДП «Львівський радіоремонтний завод» про суттєві зміни в майновому стані.

Встановлено, що 13 травня 2017 року вказана посадова особа придбала автомобіль вартістю **950 тис. грн**. Протягом 10 діб він мав повідомити НАЗК про суттєві зміни в майновому стані. Утім, повідомив про це тільки 29 липня, чим вчинив адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ч. 2 ст. 172-6 КУАП.

31 липня 2017 року військова прокуратура регіону спільно з Управлінням захисту економіки у Львівській області Нацполіції України стосовно вказаного директора склала протокол про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Документ направлено до суду для розгляду по суті. Судовий розгляд триває.

Прес-служба
Військової прокуратури
Західного регіону України

ВІЙСЬКОВА ПРОКУРАТУРА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ – НА СТОРОЖІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗАКОННОСТІ ТА ПРАВОПОРЯДКУ

У 2014 році суверенітет і державність України зазнали нових випробувань, коли на гарячу точку перетворився схід України та згідно з рішенням вищого керівництва держави було розпочато антитерористичну операцію на території Донецької та Луганської областей.

У вирі подій опинилися прокурорсько-слідчі працівники півдня України.

Враховуючи складність ситуації та необхідність оперативного та дієвого впливу на хід подій, глава держави у серпні 2014 року підписав Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про прокуратуру”», на виконання якого у структурі Генеральної прокуратури утворено Головну військову прокуратуру.

Згодом органи військової прокуратури Південного регіону було реформовано, і з їх складу вилучено військові прокуратури Донецького та Луганського гарнізонів. Водночас прийнято рішення про утворення літерних прокуратур, які розповсюджували свою діяльність на території АТО.

Серед кримінальних проваджень, розпочатих військовою прокуратурою Південного регіону України у цей період, переважали злочини, пов'язані з ухиленням осіб від виконання обов'язків військової служби. Не залишилися поза увагою й питання додержання вимог законодавства щодо боєздатності військ і боєготовності військових формувань, про військовий обов'язок та військову службу.

Військові прокурори Південного регіону України приділяли пильну увагу нагляду за дотриманням прав військовослужбовців, зокрема, призваних на військову службу за мобілізацією, постійно тримали у полі зору питання захисту прав військовослужбовців, що брали участь у

проведенні антитерористичної операції на сході України, та членів їх сімей.

У серпні 2014 року працівники прокуратури Південного регіону України виявили ініціативу та надали допомогу для покращення умов лікування поранених військовослужбовців із зони проведення АТО, які перебувають у Військово-медичному клінічному центрі Південного регіону.

За рахунок особистих коштів та сприяння благодійної організації і колишніх військовослужбовців лікувальному закладу передано партію нових сучасних матраців для облаштування ліжок хірургічного відділення, в палаті для важкохворих у відділенні медичного закладу встановлено кондиціонер.

Починаючи з 2015 року, військовими прокурорами посилено роботу щодо забезпечення належної координації діяльності з іншими правоохоронними органами регіону в протидії злочинності, налагодження тісної взаємодії з військовим командуванням задля забезпечення законності та правопорядку на об'єктах воєнної сфери. Також ефективно застосовувалися представницькі повноваження з метою захисту інтересів держави у сфері земельних відносин та у бюджетній сфері. Здійснювалася значна робота у сфері підтримання публічного обвинувачення.

Так, упродовж останніх трьох років органами військової прокуратури Південного регіону України **розслідувалось 18275 кримінальних проваджень**. За результатами досудового розслідування закінчено 4685 проваджень, до суду направлено 3223 обвинувальні акти.

Окрім безпосередніх завдань, покладених на військову прокуратуру, одним із пріоритетів у роботі прокурорсько-слідчих працівників було визначено боротьбу з виявленням та попередженням корупційних злочинів серед можновладців та офіцерів різного рангу.

Українське суспільство, затамувавши подих, пильно відслідковувало кожен етап кримінального провадження, розпочатого військовою прокуратурою регіону щодо колишнього першого за-

ступника губернатора Миколаївської області Миколи Романчука, затриманого 3 червня 2016 року під час одержання хабара на загальну суму 90 тис. дол. США.

Офіцерам військової прокуратури вистачило менше передбачених законом двох місяців для того, щоб зібрати необхідні докази вини підозрюваного: вже 29 червня досудове слідство було закінчено, а підозрюваному та його захисникам надано доступ до матеріалів провадження. Сторона захисту спробувала штучно затягнути процедуру, без якої судовий розгляд обвинувального акта був неможливий. Проте за клопотанням військової прокуратури Південного регіону України Приморський районний суд міста Одеси встановив стороні захисту кінцевий строк ознайомлення з матеріалами провадження до 19 серпня 2016 року включно. У цей термін підозрюваний і троє з п'яти його захисників скористались своїм правом у повному обсязі.

Обвинувальний акт щодо високопосадовця, якого журналісти влучно назвали «миколаївським Тутанхамом», направлено для розгляду до Центрального районного суду міста Миколаєва, де й дотепер триває судовий розгляд справи.

Хвиля гучних затримань на хабарництві прокотилася й Одеською областю. Одним із резонансних викриттів слідчих апарату військової прокуратури регіону того часу стало затримання на хабарі головного міліціонера Одещини, яке відбулося наприкінці серпня 2015 року.

Начальник Одеського міського управління УМВС України в Одеській області разом із пособником пообіцяли допомогти вирішити корпоративний конфлікт між підприємцями та встановити контроль за майном. За свої «послуги» слуга закону запросив 20 тис. дол. США.

Під час затримання частину хабара – 10 тис. дол. США – вилучили безпосередньо з машини правоохоронця. Крім того, під час обшуків слідчі знайшли багато цікавого, зокрема штандарти російської армії, які надійно зберігались в кабінеті українського міліціонера.

Вже у листопаді 2015 року обвинувальний акт було направлено до Біляївського районного суду Одеської області. Судові слухання у справі тривають вже більше року.

Військова прокуратура у період анексії Криму

Після анексії Кримського півострова армією Російської Федерації, що розпочалася 20 лютого 2014 року, перегорнуто нову сто-

рінку діяльності військової прокуратури Південного регіону України.

Військово-морські сили України передислокувались до Одеси, яка стала морською столицею держави. Відтак перед військовою прокуратурою постало завдання нагляду за додержанням законів у частинах Військово-морських сил України.

Розслідування справ військово-службовців-дезертирів, які не залишили окупований півострів, а перейшли на бік сторони-агресора, додало ще більшого навантаження на слідчих прокуратури, які з честю та гідністю впоралися з новим завданням.

Зокрема, 29 червня 2016 року слідчими прокуратури регіону закінчено спеціальне досудове розслідування та направлено до суду обвинувальний акт стосовно колишнього заступника командувача Військово-морських сил Збройних сил України віце-адмірала Єлісеєва С.С.

У межах розпочатого за цим фактом досудового розслідування було встановлено, що 24 квітня 1993 року громадянин України Єлісеєв С.С. прийняв Військову присягу, присягнувши на вірність Українському народові. З того часу він проходив військову службу в Збройних силах України на різних посадах та у різних військових званнях. Отримавши під час служби, у тому числі на керівних посадах, відомості щодо структури, управління, озброєння та тактики дій підрозділів в бою, виконання завдань за призначенням українською армією, у липні 2014 року вказаний посадовець став заступником командувача Балтійського флоту ВМФ РФ, а в березні 2016 року – виконувачем обов'язків заступника командувача Чорноморського флоту ВМС РФ – начальника Севастопольського гарнізону.

Прийнявши військову присягу РФ, колишній офіцер не тільки зрадив Україні, а й став співучасником агресивної війни та терористичних організацій, що діють проти територіальної цілісності нашої держави.

У червні 2016 року військовою прокуратурою Південного регіону йому повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 111 (державна зрада), ч. 1 ст. 408 (дезертирство), ч. 3 ст. 110 (пося-

гання на територіальну цілісність і недоторканність України), ч. 2 ст. 28, ч. 1 ст. 258-3 (сприяння діяльності терористичній організації), ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 437 (ведення агресивної війни) КК України.

20 липня 2016 року фігуранту аналогічної справи – колишньому начальнику штабу – першому заступнику командувача Військово-морських сил Збройних сил України контр-адміралу Шакуро Д.О. військовою прокуратурою Південного регіону України повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 408, ч. 1 ст. 111 КК України.

28 лютого 2014 року, після початку збройної агресії проти України, контр-адмірал Шакуро Д.О. на підставі наказу командувача ВМС Збройних сил України вибув на лікування до Військово-медичного клінічного центру Кримського регіону (м. Севастополь), але після закінчення лікування та отримання відповідних документів не повернувся на службу до військової частини.

20 травня 2014 року наказом міністра оборони України першого заступника командувача Військово-морських сил Збройних сил України контр-адмірала Шакуро Д.О. звільнено з займаної посади і з 13 травня 2014 року зараховано у розпорядження міністра оборони України.

Маючи намір вступити до лав російської армії, контр-адмірал відкрито заявляв про своє небажання проходити військову службу в Україні й, отримавши таким чином «вільний» час, проводив його на власний розсуд, не виконуючи обов'язки військової служби.

У липні 2014 року Шакуро Д.О. вступив на військову службу в збройні сили держави-агресора – Російської Федерації, та був призначений на посаду заступника командувача Каспійської флотилії ВМФ РФ.

Виконуючи свою роль у вчиненні вказаних злочинів, колишній український офіцер видавав накази та розпорядження підлеглим йому військовослужбовцям збройних сил Російської Федерації, забезпечивши тим самим бойову підготовку військовослужбовців та підрозділів збройних сил Російської Федерації, які протягом 2014–2016 років здійснюють окупацію АР Крим та міста Севастополя, а також беруть участь в окупації частини території Донецької та Луганської областей України.

Обвинувальні акти у вказаних кримінальних провадженнях за підсудністю скеровано до Деснянського районного суду міста Києва для розгляду по суті. Судові слухання справ досі тривають.

Реакцією світової спільноти на насильницьке приєднання Криму до РФ та збройний конфлікт на сході нашої країни стало введення санкцій з метою міжнародної ізоляції країни-агресора (торговельне ембарго, економічні та інші санкції).

Однак під час досудового розслідування низки кримінальних проваджень військові прокурори Південного регіону України **встановили факти ведення господарської діяльності на тимчасово окупованій території АР Крим, незважаючи на встановлені заборони та обмеження**. До того ж декотрі суб'єкти господарської діяльності тривалий час використовували схеми, які спричиняли значну шкоду державним інтересам, утім давали змогу уникнути кримінальної відповідальності.

Така юридична нахабність не залишилася поза увагою та підштовхнула до нестандартного для військових прокурорів реагування шляхом внесення відповідних документів до Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ). У свою чергу, МЕРТ реалізувало наявні повноваження щодо застосування спеціальних санкцій, передбачених ст. 37 Закону України «Про зов-

нішньоекономічну діяльність», та 2 березня 2017 року видало накази №№ 286, 287.

Зазначеними наказами тимчасово зупинено зовнішньоекономічну діяльність Федеральної автономної установи РФ «Російський морський реєстр судноплавства» та підрозділу цієї установи в Україні «Морський реєстр судноплавства в Україні», що порушували заборони та обмеження, встановлені законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», «Про створення вільної економічної зони „Крим” та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» та іншими нормативними актами.

Окрім того, Генеральний прокурор підтримав та направив до Міністерства економічного розвитку та торгівлі України подання військової прокуратури Південного регіону України в порядку ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» щодо застосування спеціальної санкції у вигляді тимчасового зупинення зовнішньоекономічної діяльності до ПРАТ «Юкрейніан Кемікал Продактс» (до березня 2015 року – ЗАТ «Кримський Титан»).

Підставою для внесення подання стали відомості, одержані у ході досудового розслідування, про те, що вказане підприємство у 2015–2016 роках усупереч встановленій законодавством України забороні реалізувало схему постачання титанової рудної сировини (ільменітового концентрату) на тимчасово окуповану територію АР Крим. Зокрема, українським контролюючим органам надавались документи про нібито постачання руди до російського порту «Кавказ» на користь російського ТОВ «Титанові інвестиції». В дійсності ж, як підтверджено доказами, біля берегів Криму руда перевантажувалась на інші судна, які доставляли її до закритого українською владою порту «Керч».

Цікаво, що й українське ПРАТ «Юкрейніан Кемікал Продактс», і російське ТОВ «Титанові інвестиції»

мають у своєму складі Армянську філію – відомий завод «Кримський Титан», який є споживачем того самого ільменітового концентрату.

Військова прокуратура Південного регіону України вважає, що порушення українськими підприємствами заборон, встановлених, зокрема, Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» та наказом Міністерства інфраструктури України «Про закриття морських портів», безумовно шкодять інтересам національної економічної безпеки України та вимагають належного реагування з боку усіх органів державної влади.

Згодом розроблений військовою прокуратурою Південного регіону України та запроваджений спільно з колегами з інших правоохоронних органів механізм забезпечення беззаперечного дотримання українського законодавства стосовно тимчасово окупованої Російською Федерацією території Автономної республіки Крим почав давати практичні результати.

Так, 30 листопада 2016 року поблизу порту Рені Державною прикордонною службою України під час спільної операції з військовою прокуратурою Південного регіону України було арештовано танзанійське судно Sky Moon.

У ході досудового розслідування підтверджено, що це танзанійське судно під командуванням громадянина Сирії упродовж 2016 року вісім разів здійснювало заходи у закриті кримські порти Керчі, Феодосії, Севастополя, з яких усупереч чинному українському законодавству переміщувало до Туреччини та Молдови металобрухт, кальциновану та технічну соду, насіння льону.

15 березня 2017 року Малиновський районний суд міста Одеси розглянув адміністративний протокол про порушення митних правил, складений Одеською митницею за ініціативою військової прокуратури, стосовно капітана танзанійського судна Sky Moon і визнав його винним у переміщенні поза українським митним контролем з території АР Крим понад 3000 т технічної соди та постановив конфіскувати в дохід держави предмет контрабанди. Це найбільша товарна партія за історію українських правоохоронних органів, яка конфіскована судом за порушення митних правил.

22 червня 2017 року скаргу, яку сторона захисту направила до Апеляційного суду Одеської області, судом залишено без задоволення. Громадянина Сирії, капітана судна, визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 482 Морського кодексу України, та накладено адміністративне стягнення у виді конфіскації в дохід держави предмета контрабанди та транспортного засобу – судна Sky Moon під прапором Танзанії вартістю майже 18,5 млн грн, який використано для вчинення правопорушення.

Однак зловмисники спробувати підкупити військового прокурора. За зняття арешту із зазначеного судна та вантажу засновник компанії NTA Invest Group S.R.O., громадянин Республіки Молдова, в одному із київських кафе намагався передати військовому прокурору Південного регіону України Максиму Якубовському неправомірну вигоду в сумі 75 тис. дол. США. Проте слідчі Генінспекції ГПУ затримали хабародавця безпосередньо після вчинення злочину.

Хабарники «в погонах»

Проблема корупції – й у військовому середовищі, і в інших сферах життя держави – виразно виявляється упродовж останніх

років. За кожним «дрібним» хабарником стоїть його начальник, саме тому військова прокуратура Південного регіону України здебільшого береться за викриття «на гарячому» високопоставлених можновладців та офіцерів.

Так, наприкінці листопада минулого року військовою прокуратурою Одеського гарнізону Південного регіону України спільно зі співробітниками УСБУ в Одеській області викрито службових осіб місцевої філії державного підприємства Міністерства оборони України «Військторгсервіс».

Слідчі встановили, що за продовження договорів оренди контейнерів державного підприємства, розташованих на ринку «7 кілометр», зазначені особи вимагали хабарі у 45 підприємців, сподіваючись зірвати «великий куш» розміром до 1 млн дол. США.

Безпосередньо під час одержання першої частини неправомірної вигоди у сумі 75 тис. дол. США (по 5 тис. з 15 підприємців) правоохоронці затримали двох службових осіб державного підприємства.

Під час обшуків за місцем проживання в одного з фігурантів справи, який до призначення на посаду у серпні 2016-го майже 10 років вважався безробітним, правоохоронцями було знайдено грошові кошти в сумі 77 тис. дол. США та 20 тис. євро, в іншого підозрюваного – 47 тис. дол. США.

Ураховуючи здобуті в ході здійснення досудового розслідування

беззаперечні докази, які повною мірою доводять вину підозрюваних, військовою прокуратурою завідувачу дільниці та фахівцю з фінансово-економічної безпеки філії «Одеське управління військової торгівлі» концерну «Військторгсервіс» повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 368 КК України. Крім того, обом хабарникам судом обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою з можливістю внесення застави в розмірі 400 тис. гривень.

Військовою прокуратурою до Приморського районного суду міста Одеси направлено обвинувальний акт у вказаному кримінальному провадженні для розгляду по суті. Судові слухання справи тривають.

Крім того, за поданням, внесеним 17 січня поточного року військовою прокуратурою Одеського гарнізону міністру оборони України в порядку ч. 3 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», із займаних посад звільнено Генерального директора концерну «Військторгсервіс» та начальника філії «Одеське управління військової торгівлі».

Це далеко не єдина справа щодо військових посадових осіб, за яку взялися та з честю довели до завершення прокурори військової прокуратури Південного регіону України.

Так, на початку червня 2015 року військовою прокуратурою Південного регіону України спільно з працівниками обласного УСБУ в межах кримінального провадження про системне хабарництво у військових комісаріатах Одещини викрито на хабарництві та затримано військового комісара Одеського обласного військового комісаріату. Одразу Приморським районним судом міста Одеси щодо обвинуваченого обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Однак у серпні 2015 року Апеляційний суд Одеської області звільнив корупціонера у погонах з-під варти без обрання іншого запобіжного заходу. Лише завдяки принциповій та наполегливій позиції державного обвинувача нечистого на руку військового знову взято під варту в залі суду. Як альтернативу суд визначив можливість унесення застави у сумі 3,2 млн гривень.

Ухвалою суду від 13 липня 2016 року строк тримання під вартою Ю. Піскуна продовжено. Водночас судом змінено розмір визначеної застави як альтернативного запобіжного заходу на суму 1 млн 378 тис. грн, яка була внесена родичами останнього.

Приймаючи рішення про зменшення розміру застави, суд керувався мотивами пришвидшення судового провадження. Однак після звільнення екс-військкома з-під варти він порушив покладені на нього обов'язки при застосуванні запобіжного заходу. Завдяки принциповій позиції військової прокуратури вже у грудні 2016 року Приморський районний суд міста Одеси змінив застосований до колишнього військового комісара Одеського обласного військового комісаріату запобіжний захід із застави на тримання під вартою.

Наразі слідчими прокуратури завершено досудове розслідування зазначеного кримінального провадження та спрямовано до суду обвинувальний акт для розгляду по суті. Судовий розгляд справи триває.

Представницька діяльність військової прокуратури

Військовими прокуратурами Південного регіону України охоплено усі сфери представницької діяльності. Вжито комплекс організаційно-практичних заходів, спрямованих на додержання у Збройних Силах України, інших військових формуваннях законодавства при використанні та відчуженні земель, нерухомого державного майна, з питань тилового та матеріального забезпечення в районах проведення антитерористичної операції, а також соціального захисту військовослужбовців.

Військовими прокурорами приділяється суттєва увага роботі у сфері земельних відносин. Зокрема, лише у першому півріччі 2017 року прокурорами гарнізонів та апаратом прокуратури Південного регіону України до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості щодо скоєння 33 кримінальних правопорушень.

Викрито численні факти самовільного зайняття земельних ділянок з метою їх незаконного використання для стоянки транспортних засобів, вирощування сільськогосподарської продукції та здійснення на них самовільного будівництва капітальних споруд.

Зокрема, в поточному році апарат прокуратури регіону розпочав кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 197-1 КК України за фактом самовільного зайняття та незаконного використання для розміщення автостоянки земельної ділянки площею 1,77 га вартістю 11 млн грн військового містечка № 210 у місті Одесі. У вказаному провадженні військовою прокуратурою наразі здійснюється процесуальне керівництво.

Також викрито та відреаговано кримінально-правовими заходами на факти самовільного зайняття цивільними особами та засів зерновими культурами земельних ділянок площею 700 та 100 га вартістю 2 млн грн, розташованих відповідно на території військового аеродрому «Долгінцево» Дніпропетровської області та полігону військової частини – польова пошта В3283 (м. Кривий Ріг).

Військові прокурори Південного регіону України **розпочали 57 проваджень у бюджетній сфері.**

Забезпечено системну роботу й у сфері **соціального захисту військовослужбовців.** Основана увага військових прокурорів приділялась насамперед питанням матеріального забезпечення, надання якісної медичної допомоги пораненим, проведення ком-

пенсацийних виплат військовослужбовцям-інвалідам, а також членам сімей військовослужбовців, що віддали життя заради захисту нашої Батьківщини.

До прикладу, на початку листопада 2015 року військовою прокуратурою Одеського гарнізону Південного регіону України до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 425 КК України за фактом недбалості службових осіб фінансово-економічної служби військової частини А0666 (28-а механізована бригада), внаслідок чого 118 призваних під час мобілізації військовослужбовців, які безпосередньо брали участь у проведенні антитерористичної операції, недоотримали належне грошове забезпечення на загальну суму 1,2 млн грн. Наразі винну особу засуджено до двох років службового обмеження, спричинені державі збитки відшкодовано у повному обсязі.

Активну роботу військові прокурори Південного регіону України проводять з питань **запобігання та протидії корупції**. У 2017 році розпочато 54 кримінальних проваджень за ознаками корупційних правопорушень, внесено 152 подання в порядку ст. 65 Закону України «Про протидію корупції», за результатами розгляду яких наразі 431 особу притягнуто до адміністративної відповідальності, що на 180% більше, ніж за 2016 рік загалом.

Протягом 2016–2017 років вжито комплекс заходів щодо усунення порушень антикорупційного законодавства під час передачі у користування комерційним організаціям земель військових полігонів.

Зокрема, зареєстровано та розслідуються кримінальні провадження, у судовому порядку визнано недійсними договори про спільну обробку землі, підготовлено та внесено на адресу міністра оборони України подання у порядку ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», складено протокол про вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, стосовно командира військової частини А1890 полковника Микули І.М. Як наслідок, останнього звільнено зі Збройних сил України.

Прокурорами військової прокуратури Південного регіону України активно використовуються повноваження у боротьбі з **військовими адміністративними правопорушеннями**.

Лише протягом першого півріччя 2017 року складено та направлено до суду понад 1500 протоколів про адміністративні правопорушення, передбачені главою 13-Б КУпАП, за результатами розгляду яких до різного виду відповідальності притягнуто 778 осіб.

Так, військова прокуратура Південного регіону України гостро та швидко реагує на факти неналежного створення соціально-побутових умов та недоведення встановлених норм продовольчого забезпечення до військовослужбовців, які проходять службу на об'єктах, віддалених від основного місця розташування військових частин, а також у польових таборах.

Зокрема, на початку лютого 2016 року група військовослужбовців 53-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України у пішому порядку вирушила з польового табору в районі населеного пункту Ульяновка до Миколаєва, аби висловити військовому прокурору гарнізону своє невдоволення соціально-побутовими умовами перебування на полігоні.

Люди в погонах, за їх словами, втратили надію на те, що командування вирішить їх проблеми, і пішли до прокурора. Військовослужбовці передали прокурору заяву щодо їх неналежного забезпечення соціально-побутовими умовами та продовольством, за якою військовою прокуратурою Миколаївського гарнізону внесено відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 426-1 КК України.

За вказаними фактами 15 лютого 2016 року військовою прокуратурою Південного регіону України та військовою прокуратурою Миколаївського гарнізону складено та направлено до суду 10 адміністративних протоколів за ст. 17215 КУпАП стосовно офіцерів Збройних сил України, у тому числі командира військової частини та заступників командувача ОК «Схід», за наслідками розгляду яких судом винних осіб притягнуто до адміністративної відповідальності у виді арешту з утриманням на гауптвахті на різні строки.

У повсякденній роботі військові прокурори Південного регіону України подекуди стикаються з проблемними питаннями та прогалинами в законодавстві. Тому їм, як нікому іншому, добре знайомі ті труднощі, які виникають у зв'язку із недосконалістю законодавчої бази. Саме тому у 2015–2016 роках до Генеральної прокуратури України були надані пропозиції щодо врегулювання нормативно-правових актів, які знайшли своє відображення у КУпАП.

Робота у сфері ОПК

Діяльність військових прокурорів Південного регіону України по забезпеченню законності на **об'єктах оборонно-промислового комплексу** спрямована передусім на захист фінансово-економічних інтересів держави.

Загалом розпочато 106 кримінальних проваджень, збитки в яких становлять понад 484 млн грн. До суду спрямовано 72 позови на загальну суму понад 140 млн гривень.

Одним із гучних кримінальних проваджень, розпочатих військовою прокуратурою у сфері ОПК, є провадження щодо ДП «НВК „Павлоградський хімічний завод”». Слідчими прокуратури регіону встановлено, що упродовж 2010–2015 років службові особи

державного підприємства використали на власні потреби державні кошти в сумі 58 млн грн, отримані від реалізації вибухових речовин, що виготовлені за бюджетні кошти з компонентів твердого ракетного палива під час його утилізації.

За вказаними фактами військовою прокуратурою до ЄРДР внесено відомості про кримінальне правопорушення, передбачене ч. 4 ст. 191 КК України. Наразі об'єднане кримінальне провадження направлено за підслідністю до НАБУ.

Не менш резонансною справою, що розслідувалась військовою прокуратурою Південного регіону України, було провадження щодо службових осіб Міністерства оборони України. Відповідно до державних контрактів, укладених з приватним товариством «Мотор-Січ», посадові особи Міноборони закупили для Збройних сил України непридатні для використання у військових цілях вертольоти, внаслідок чого державі завдано збитків на суму майже 100 млн гривень.

Одним із пріоритетних завдань військової прокуратури Південного регіону України від початку її утворення і до сьогодні залишається дотримання вимог Закону України «Про оплату праці» на піднаглядних підприємствах оборонно-промислового комплексу та Міністерства оборони України. Право на своєчасну і повну **оплату праці** гарантовано Конституцією України, а тому порушення цих прав і свобод є неприпустимим та карається за всією суворістю закону.

Досліджуючи причини виникнення значних боргів на підприємствах оборонно-промислового комплексу перед працівниками, прокурори встановили, що заборгованість утворюється внаслідок збиткової діяльності підприємств у зв'язку зі значним скороченням або припиненням виробництва важливих для національної безпеки зразків озброєння та військової техніки, значної дебіторської заборгованості замовників державного оборонного замовлення, а також відсутності такого замовлення за профілями підприємств, унаслідок чого підприємства перебувають у стані простою. Тому, аби своєчасно виплачувати працівникам чесно зароблені гроші, потрібно, перш за все, налагодити виробництво й збут на підприємстві.

Так, за фактами несвоєчасної виплати заробітної праці працівникам підприємств оборонно-промислового комплексу військовою прокуратурою регіону цього року розпочато 8 кримінальних проваджень. Завдяки втручання та вжитим заходам прокурорського реагування тільки за період від 2015 по перше півріччя 2017 років реально відшкодовано заборгованість на загальну суму понад 249 млн гривень.

Публічне обвинувачення в суді – один із найважливіших процесуальних актів

Ефективною є робота військових прокурорів Південного регіону України у сфері підтримання публічного обвинувачення в суді. Розглянуті в розумні строки провадження, адекватні вирoki за вчинені правопорушення – все це кропітка щоденна робота слідчих військової прокуратури, яка підтверджує: будь-який злочин, вчинений військовослужбовцем, суворо каратиметься.

Наведемо приклад дієвості принципу невідворотності покарання за вчинення злочину.

У грудні минулого року Індустріальним районним судом Дніпропетровської області за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 289 та іншими статтями Кримінального кодексу України, до покарання у виді позбавлення волі на строк від 12 до 14 років засуджено двох військовослужбовців та юрисконсульта військової частини.

Слідством встановлено, що вказані солдат, старший прапорщик та капітан юстиції, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння та забравши з собою ввірену їм зброю (автомати АКС-74У) самовільно залишили розташування польового табору військової частини.

Знаходячись поблизу мотелю «Степовий», один із злочинців, демонструючи оточенню свою зверхність і зухвалість, здійснив декілька неприцільних пострілів із автоматичної стрілецької зброї в повітря, чим спричинив реальну загрозу життю й здоров'ю працівників та відвідувачів готелю.

Про хуліганські дії озброєного чоловіка працівники готелю повідомили генерального директора ТОВ «Агрофірма „Зоря”», який приїхав заспокоїти розбишаку. Натомість, нетверезі молодики вимагали його транспортний засіб. Отримавши негативну відповідь, вони розстріляли автівку та тривалий час не підпускали до пораненого медичних працівників, у результаті чого останній помер дорогою до лікарні.

Під час досудового розслідування провина військовослужбовців та юрисконсульта частини повністю доведена.

«Позиція прокуратури, – прокоментував подію начальник відділу військової прокуратури Південного регіону України полковник юстиції Владислав Катеруша, – полягає в тому, що будь-який злочин, вчинений військовослужбовцем в умовах особливого періоду, каратиметься жорстко та суворо, і нікому не слід сподіватися на те, що „війна усе сплише”».

За результатами розгляду справи суд призначив старшому прапорщику та юрисконсульту частини покарання у виді 14 років позбавлення волі з позбавленням звань, солдату – 12 позбавлення волі.

Публічне обвинувачення в суді підтримувала військова прокуратура Дніпропетровського гарнізону Південного регіону України.

Міжнародне співробітництво

Значну увагу дотриманню законодавства під час подій, що відбуваються на сході України, приділяють різні міжнародні організації. До військової прокуратури Південного регіону охоче приїждять експерти та представники різних місій. Прокурор регіону неодноразово проводив робочі зустрічі з представниками Спеціалізованої моніторингової місії ОБСЄ в Україні, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, експертами із боротьби з фінансовими злочинами міністерства

фінансів Австрії тощо. Вони точно знають, що діяльність військової прокуратури регіону відкрита і прозора, й завжди можуть розраховувати на плідну співпрацю у вирішенні будь-яких проблемних питань.

Минулого року слідчі військової прокуратури Південного регіону України зробили свій неоціненний внесок у збереження та розвиток світового мистецтва.

Зокрема, на початку травня в результаті якісно спланованої та проведеної операції офіцерам військової прокуратури Південного регіону України та Державної прикордонної служби України вдалось встановити місцезнаходження та вилучити викрадені 19 листопада 2015 року з музею Кастельвеккьо у місті Вероні (Італія) картини італійських художників.

17 полотен усесвітньо відомих живописців епохи Відродження, у тому числі Рубенса, Тінторетто, Пізанелло тощо, оціночною вартістю від 15 до 20 млн євро, виявлені під час спроби їх передачі через тайник, облаштований поблизу лінії державного кордону України з Республікою Молдова біля с. Троїцьке Біляївського району Одеської області.

«Ідея викрадення картин належить італійцям – залучалися охоронці музею. Серед співників були громадяни Молдови», – пояснив на відкритті виставки, присвяченої поверненню викрадених полотен мистецтва, мер Верони Флавіо Тоссі.

Про те, що успіх одеських правоохоронців є рідкісною для світу мистецтва удачею, італійці підкреслили на офіційному відкритті виставки. На знак подяки вони подарували українцям безкоштовний вхід в усі музеї Верони упродовж усього року, а Президенту Петру Порошенку – звання «Почесний громадянин Верони».

У свою чергу, Президент України привітав співробітників військової прокуратури Південного регіону України та особовий склад Держприкордонслужби із завершенням блискучої операції, яка, за його словами, нагадує світові про те, як ефективно Україна веде боротьбу з контрабандою, включаючи контрабанду творів мистецтва, а також боротьбу з корупцією.

Крім того, офіцер військової прокуратури регіону підполковник юстиції **Ігор Фуштей, який безпосередньо брав участь в розробці та проведенні цієї таємної операції «Близнюки»**, був нагороджений державною відзнакою – орденом Данила Галицького.

Наше сьогодні

У червні 2017 року військову прокуратуру Південного регіону України очолив полковник юстиції Олександр Цибенко.

Під його керівництвом у червні – серпні поточного року завершено досудове розслідування та скеровано до суду 7 обвинувальних актів щодо посадових осіб різного рангу, затриманих військовою прокуратурою під час одержання неправомірної вигоди.

Одним із пріоритетних завдань військової прокуратури Південного регіону України визначено фактичне повернення земель оборони у власність держави. Так, з метою контролю фактичного стану земель, які повертаються у власність Міністерства оборони України, керівництвом прокуратури регіону нещодавно здійснено вертолітний обліт полігона. Також прокуратура регіону попереджає про серйозну небезпеку самовільного використання земель полігона, на яких не проводилося не тільки гуманітарного, а й навіть військового розмінування. У минулому відбулося кілька трагічних випадків, що призвели до загибелі цивільних осіб.

На початку серпня за наполегливої позиції військової прокуратури Білгород-Дністровського гарнізону, реально виконано низку

рішень господарського суду Одеської області про повернення державі земель Тарутинського загальновійськового полігону.

Зокрема, сторонами виконавчого провадження підписано акти прийому-передачі у власність Міністерства оборони України земельних ділянок військового полігону загальною площею 323 га вартістю 9 млн гривень.

Нагадаємо, що раніше, у червні 2017 року господарським судом задоволено 4 позови військової прокуратури в інтересах держави в особі Міноборони України та Білгород-Дністровської КЕЧ району до Тарутинської РДА Одеської області та фермерських господарств.

Рішеннями суду визнано недійсним та скасовано розпорядження вказаної вище райдержадміністрації, якими у 2012 році незаконно вилучено землі військового відомства та надано їх в оренду приватним підприємствам для вирощування сільськогосподарських культур.

На сьогодні військовою прокуратурою вживаються дії щодо реального виконання ще одного судового рішення про повернення у власність Міноборони 180 га земель Тарутинського полігону вартістю 5 млн гривень.

Сьогодні військова прокуратура Південного регіону виконує свою діяльність на території шести областей України. До її складу входять військові прокуратури Білгород-Дністровського, Дніпропетровського, Запорізького, Кіровоградського, Криворізького, Миколаївського, Одеського та Херсонського гарнізонів.

Доречно зауважити, що історія військових прокуратур на території України розпочалася саме з Одеси, де півтора століття тому, у грудні 1868 року почали діяти перші штатні установи.

Військова прокуратура Південного регіону не наголошує на каральній функції. Основним предметом своєї діяльності вона вбачає людину в погонах, її конституційно задекларований, законодавчо визначений статус, який не реалізується повною мірою через низку об'єктивних та суб'єктивних причин. Військові прокурори нашого регіону відомі не тільки резонансними затриманнями та гучними викриттями злочинців. Їм притаманні такі риси, як відвага та мужність, хоробрість і витривалість, які інколи доводиться демонструвати у найнесподіваніших ситуаціях.

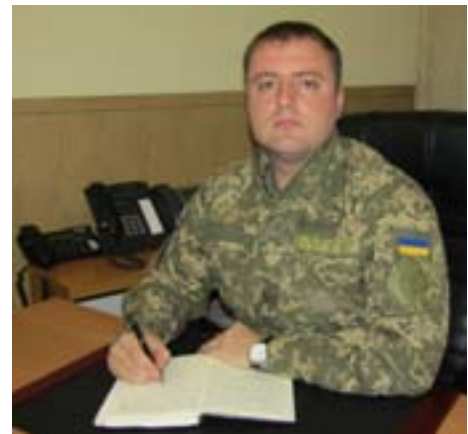
Утім, «дивитися смерті в очі не страшно,» – каже один із тих, кому довелося виконувати не тільки свої безпосередні функції прокурора, а й бути перемовником під час операції визволення заручниці.

Так, у вересні 2016 року військовослужбовець однієї з військових частин у Луганській області через ревності, погрожуючи вогнепальною зброєю, незаконно позбавив волі свою співмешканку. На місце події у місті Северодонецьку першим прибув колишній військовий прокурор Луганського гарнізону, а нині – заступник військового прокурора Південного регіону України майор юстиції Роман Мрочко.

Близько 200 правоохоронців планували штурмувати квартиру, де утримувалась заручниця, проте військовому прокурору без жертв та кровопролиття за дві з половиною години переговорів вдалося визволити заручницю.

Як справжній офіцер, який ніколи не залишить людину в біді, він запропонував обміняти себе на заручницю, на що злочинець дивним чином погодився. Після 10 хвилин спілкування із військовим прокурором злочинець добровільно віддав йому зброю та боєприпаси.

Військовослужбовцю оголошено підозру у вчиненні кримінальних правопорушень за ч. 2 ст. 146 та ч. 4 ст. 296 КК України

Роман Мрочко

та скеровано до суду обвинувальний акт для розгляду по суті. Наразі тривають судові слухання справи.

За безкорисливий героїчний вчинок майор юстиції Роман Мрочко Указом Президента України від 13 жовтня 2016 року № 447 був нагороджений відзнакою «Іменна вогнепальна зброя».

Ефективну роботу військових прокурорів Південного регіону України можна спостерігати не тільки в судових засіданнях з розгляду кримінальних справ, а й в господарських, адміністративних судах, судах загальної юрисдикції.

Військові прокурори здійснюють представництво в суді у тих випадках, коли порушено права та законні інтереси таких категорій громадян, як військовослужбовці строкової контрактної служби, офіцери у випадках ігнорування командуванням вимог щодо забезпечення соціальних прав, ветерани війни, учасники бойових дій, особи, які брали участь під час військової служби в ліквідації наслідків Чорнобильської аварії тощо.

Результати цієї важливої роботи оцінюються не тільки мільйонними сумами, повернутими державі, а й захищеними долями громадян, вирішенням конкретних проблем забезпечення обороноздатності держави. Громадяни часто звертаються зі своїми проблемами саме до прокуратури, адже знають, що тут вони завжди знайдуть розуміння та підтримку, а їх справа не буде роками пилитися на полицях архіву.

Прес-служба Військової прокуратури Південного регіону

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, А ТАКОЖ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В НИХ

Григорій Рябенко
військовий прокурор
Центрального регіону України

На етапі реформування держави, а також в умовах нових законодавчих змін, які тривають до цього часу, визначаються нові напрями та способи боротьби зі злочинністю.

При цьому проблемним залишається можливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які відсутні на території України, однак є достатні докази вчинення ними кримінальних правопорушень.

Зокрема, у главі 24-1 Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) визначено інститут спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень, його підстави та порядок здійснення.

Спеціальне досудове розслідування здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими КПК України.

У статті 297-1 Кримінального процесуального кодексу України визначено вичерпний перелік злочинів, передбачених конкретними статтями Кримінального кодексу України, за якими на підставі ухвали слідчого судді здійснюється досудове розслідування.

Водночас, враховуючи особливості та тяжкість злочинів, за якими можливе здійснення спеціального досудового розслідування, законодавцем визначено, що підозрюваними у відповідній категорії злочинів не можуть бути неповнолітні. Обов'язкова умова спеціального досудового розслідування полягає в тому, що повинен бути встановлений факт умисного переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а також оголошення його у міждержавний та міжнародний розшук. Хоча в цьому випадку законодавець залишив за правоохоронними органами право вибору одночасного оголошення підозрюваного у міждержавний та міжнародний розшук, або в один із них.

На сьогодні наша країна перебуває в небезпеці у зв'язку із терористичними бойовими діями на сході України, а також анексією Автономної Республіки Крим.

Згідно з Основним Законом Україна є суверенною і незалежною державою. Суверенітет України поширюється на всю її територію, яка в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав є порушенням процедури, визначеної Конституцією та законами України, Гаазькими конвенціями 1907 року, IV Женевською конвенцією 1949 року, а також у супереч Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року, Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією 1997 року та іншим міжнародно-правовим актам є окупацією частини території суверенної держави Україна та міжнародним протиправним діянням з усіма наслідками, передбаченими міжнародним правом.

Під час анексії Автономної Республіки Крим гостро постала проблема кваліфікації дій статтями Кримінального кодексу України дій військовослужбовців, які не прибули на материкову частину України, а вступили на службу до збройних сил Російської Федерації.

Правоохоронним органам необхідно при вирішенні питання щодо кваліфікації дій вказаної категорії підозрюваних за ознаками злочинів, передбачених ст.ст. 111 і 408 Кримінального кодексу України, та оголошення їх в розшук, враховувати вимоги Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затвердженої спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України та Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 року № 3/1/2/5/2/2.

Відповідно до п.п. 1.13.2, 1.15 вказаної Інструкції Національне центральне бюро Інтерполу (НЦБ) відмовляє повністю або частково у виконанні запитів, які пов'язані із злочинами політичного, військового, релігійного чи расового характеру. Перевірка з використанням каналів та можливостей НЦБ може здійснюватися стосовно будь-яких діянь, визначених кримінальним законодавством як злочини, окрім тих, які мають військовий, політичний, релігійний чи расовий характер.

Під час кваліфікації дій підозрюваних за ст. 111 Кримінального кодексу України необхідно правильно обґрунтовувати діяння підозрюваних, спрямованих на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній

безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту.

Таким чином, проблемним залишається обґрунтування вчинення підозрюваними злочину, передбаченого ст. 111 Кримінального кодексу України, в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту.

На сьогодні в нашій державі у встановленому законом порядку не оголошено воєнний стан, хоча є всі законні та обґрунтовані підстави вважати, що на території Луганської та Донецької областей, а також в Автономній Республіці Крим наявний саме збройний конфлікт.

Постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015 року № 337-VIII «Про заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» визначено, що збройна агресія Російської Федерації проти України розпочалася 20 лютого 2014 року.

У цьому випадку збройні сили Російської Федерації порушили територіальну цілісність України шляхом незаконного введення на територію АР Крим відповідних збройних формувань, у зв'язку з чим територія півострова Крим перестала контролюватися Україною.

Саме збройні сили Російської Федерації, дислоковані в Автономній Республіці Крим, забезпечують нині контроль за територією цього півострова.

Як зазначалось вище, збройним конфліктом визнається укр. гостра форма вирішення суперечностей між державами, що характеризується двостороннім застосуванням воєнної сили.

Згідно зі ст. 2 ч. 1 «Загальні положення» Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року (м. Женева) на додаток до положень, які втілюються в мирний час, ця Конвенція застосовується до всіх випадків оголошеної війни чи будь-якого іншого збройного конфлікту, що може виникнути між двома чи більше Високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стану війни.

Конвенція також застосовується до всіх випадків часткової або цілковитої окупації Високої Договірної Сторони, навіть якщо ця окупація не натрапляє на жодний збройний спротив.

Основа сучасного міжнародного гуманітарного права становлять чотири Женевські конвенції 1949 року і два Додаткових протоколи до них 1977 року, які Україна підписала і ратифікувала. Проте обсяг їх дії відрізняється залежно від кваліфікації збройного конфлікту, який може мати відповідно міжнародний або неміжнародний характер. Стосовно ситуації з окупацією Криму Російською Федерацією не виникає жодних сумнівів у тому, що це конфлікт міжнародного характеру за участю двох сторін, а саме – України і Російської Федерації, що передбачено ч. 2 спільної ст. 2 Женевських конвенцій 1949 року.

Відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року міжнародними збройними конфліктами визнаються такі конфлікти, коли один суб'єкт міжнародного права застосовує збройну силу проти іншого суб'єкта.

Згідно із Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується за-

хисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року, він розвиває й доповнює ст. 3, загальну для Женевських конвенцій, не змінюючи існуючих умов їх застосування, вживається до всіх збройних конфліктів, які не підпадають під дію ст. 1 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії та застосовувати цей Протокол.

З огляду на викладене дії збройних формувань Російської Федерації на території АР Крим відповідно до норм міжнародного права, які Україна виконує та дотримується в повному обсязі, слід розцінювати саме як збройний конфлікт.

На даний час військовими прокурорами Центрального регіону України отримано дозволи слідчих суддів на проведення спеціального досудового розслідування у 48 кримінальних провадженнях за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 1 ст. 408 КК України, стосовно колишніх військовослужбовців Служби безпеки України, Повітряних сил Збройних сил України, дислокованих на території Автономної Республіки Крим, які вчинили державну зраду, тобто перейшли на службу до збройних сил Російської Федерації, здійснивши дезертирство, та надали іноземній державі – Російській Федерації і її збройними силами допомогу в проведенні підривної діяльності проти України, а саме, у захопленні військових об'єктів Збройних сил України, формуванні на території Автономної Республіки Крим України військових формувань іноземної держави та її державних органів, підтриманні боєготовності цих військових формувань, забезпеченні їх належного функціонування та життєдіяльності.

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 52 КПК України у кримінальних провадженнях щодо особливо тяжких злочинів є обов'язковою участь захисника.

Зважаючи на те, що військовими прокурорами Центрального регіону України отримано дозволи на здійснення спеціальних досудових розслідувань у кримінальних провадженнях про злочини, які відповідно до ч. 5 ст. 12 Кримінального кодексу України відносяться до категорії особливо тяжких, з моменту набуття особою статусу підозрюваного особам забезпечено право на захист. З цієї метою після оголошення особам про підозру у вчиненні особливо тяжкого злочину прокурорами невідкладно виносилися постанови про доручення Регіональним центрам з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням підозрюваних.

У зв'язку з проживанням підозрюваних на території тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим повідомлення про підозру надсилалися за останнім відомим місцем проживання підозрюваних чи за місцем їх служби. Копії процесуальних доку-

ментів, що підлягають врученню підозрюваному, згідно з вимогами ст. 297-5 КПК України надсилалися захиснику.

Директивами Міністерства оборони України визначено конкретні військові частини, які дислокуються на материковій частині території України, куди необхідно було прибути військовослужбовцям з військових частин, дислокованих на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим. Зважаючи на викладене, повідомлення про підозру надсилаються саме до тих частин або їх вищестоящих підрозділів, куди повинні були прибути зазначені військовослужбовці.

Відповідно до вимог ч. 1 ст. 314 КПК України після отримання обвинувального акта суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судово засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

На сьогодні переважна більшість з направлених до суду обвинувальних актів призначені для розгляду по суті. Разом з тим у порушення вимог ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України підготовчі судові засідання у ряді кримінальних проваджень наразі не відбулися і справи до розгляду не призначені.

Крім того, мали місце 8 випадків незаконного повернення судом обвинувальних актів прокурору, незважаючи на те, що вони відповідають вимогам ст. 291 КПК України, відповідно, підстав для їх повернення не було (наразі 6 незаконних ухвал Вінницького міського суду про повернення обвинувальних актів скасовані Апеляційним судом Вінницької області). Своє фактично незаконне рішення судді пояснюють небажанням здійснювати розгляд справ цієї категорії та переконанням у тому, що порушено право на захист обвинувачених, незважаючи на здійснення стосовно них досудового розслідування *in absentia*.

Позиція інших суддів щодо непризначення справ до розгляду та затягування розгляду справ, яке здійснюється в рамках спеціального судового провадження, пов'язана з відсутністю практики розгляду подібних справ і загалом здійснення спеціального судового розгляду, а також з невідповідністю, на їхню думку, положень КПК України щодо здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження вимогам міжнародного законодавства, а саме – з порушенням права на захист обвинувачених, які відсутні під час судового розгляду, належним чином не повідомлені та не знають про здійснення їх кримінального переслідування (незважаючи на те, що повістки про їх виклик публікуються в засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження (газета «Урядовий кур'єр»), а також на офіційному сайті військової прокуратури Центрального регіону України), отже, не мають можливості користуватися правами, встановленими ч. 3 ст. 42 Кримінального процесуального кодексу України.

Основною ж причиною затягування призначення кримінальних проваджень вказаної категорії до слухання, на наш погляд, є недостатня урегульованість

законодавцем процедури здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового розгляду, у тому числі щодо інших злочинів, які чітко не зазначені у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, але розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у цій частині, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Таким чином, окремими суддями ставиться під сумнів можливість здійснення спеціального досудового розслідування та спеціального судового розгляду у вказаних кримінальних провадженнях щодо кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 408 КК України, незважаючи на положення п. 20-1 розділу XI Перехідні положення КПК України.

Крім того, відповідно до вимог ч. 3 ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває на тимчасово окупованій території України, та оголошення його у розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, з особливостями, встановленими цим Законом.

У частині 3 ст. 323 Кримінального процесуального кодексу України вказано, що судовий розгляд у кримінальному провадженні щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297-1 цього Кодексу, може здійснюватися за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності (спеціальне судово провадження) та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

На переконання суду, вказані норми закону суперечать одна одній, тому у підготовчому судовому засіданні суди вимагають від державного обвинувача надати докази про оголошення підозрюваних у міждержавний та/або міжнародний розшук. Разом з тим подібні докази надати суду неможливо, оскільки Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол відмовляє в оголошенні підозрюваних у державній зраді або військових злочинах у розшук у зв'язку з тим, що відповідно до ст. 3 Статуту МОКП Інтерпол Організації категорично забороняється здійснювати будь-яке втручання чи дії у справах політичного, військового, релігійного або расового характеру.

З урахуванням наявних проблемних питань постає необхідність у роз'ясненні порядку застосування положень глави 24-1 та розділу XI Кримінального процесуального кодексу України, ініціюванні внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України у частині конкретизації підстав та порядку здійснення спеціального досудового розслідування і розгляду кримінальних проваджень в рамках спеціального судового провадження.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З КАДРАМИ В ОРГАНАХ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ

Андрій Давидченко

начальник відділу роботи з кадрами
управління забезпечення діяльності
військових прокуратур
Головної військової прокуратури,
полковник юстиції

Відновлення діяльності військових прокуратур відбулось у відповідь на загрозу територіальній цілності та національній безпеці нашої держави. Військові прокурори, з яких у 2012 році примусово зняли військові погони, за два роки знову вдягли польову форму, щоб вибути для виконання обов'язків до району проведення антитерористичної операції. Можна впевнено сказати, що вогонь збройного конфлікту на сході України загартував військових прокурорів, перетворив молодих військових прокурорів на впевнених у собі майстрів своєї справи.

Справді, кадрове ядро органів військової прокуратури сьогодні складається з молодих та енергійних працівників. Середній вік військового прокурора становить 31 рік, за середнього стажу роботи в органах прокуратури – 7,5 років.

Семирічну працю сміливо множимо на два, адже в районі проведен-

ня АТО отримується досвід, який неможливо набути в мирних умовах. Військовим прокурорам доводилось вступати у вогневий контакт із супротивником і ризикувати життям під час огляду місць події, які інколи розташовувались на відстані 800–1000 метрів від переднього краю, у «сірій зоні».

Первинною цеглинкою будь-якого державного органу, в тому числі органів військової прокуратури, є людина. У сфері бізнесу давно закріпився термін HR (від англ. human resources) й усвідомлення, що люди – це найбільша цінність для організації та її рушійна сила.

Керівництво Генеральної прокуратури України також приділяє багато уваги питанням добору кадрів.

Конкурси, процедури відбору, які проводяться, є тими «фільтрами», завдяки яким органи прокуратури, в тому числі органи військової прокуратури, наповнюються людьми, здатними зробити систему органів прокуратури досконалішою.

Але робота з добору кадрів не позбавлена недоліків. На цьому слушним буде зупинитися.

Якими якостями повинен володіти прокурор? Ось основне запитання, що виникає під час організації роботи з добору кадрів. Доволі легко визначити критерії професійної придатності кандидата, якщо під професійністю розуміти рівень знання законодавства. Але цілком очевидно, що найбільш складним в оцінці та формалізації критеріїв, яким повинен відповідати прокурор, є його морально-ділові риси.

Система добору кадрів у наших західних партнерів приділяє значну увагу дослідженню морально-ділових якостей кандидатів на роботу в правоохоронних органах та спеціальних службах.

Так, у кожному з правоохоронних відомств США існує своя система відбору, обумовлена специфікою діяльності, відомчими вимогами. Водночас у ній дуже багато загального. Завдання – вибрати найбільш гідних кандидатів, які за своїми особовими та моральними рисами, освітнім рівнем, фізичними та медичними показниками зможуть ефективно вико-

нувати складні функціональні обов'язки із забезпечення правопорядку в країні.

Характерною особливістю системи добору кадрів у правоохоронних органах є високий конкурс. Це пов'язано з тим, що професія поліцейського або співробітника федерального правоохоронного агентства у США є престижною і добре оплачуваною. Конкурс на місце у крупному поліцейському департаменті становить 20–40 осіб. А в такому авторитетному агентстві, як ФБР, конкурс може сягати декількох сотень претендентів на одне місце.

Розглянемо систему добору кадрів у федеральні правоохоронні органи США на прикладі Федерального бюро розслідувань.

Зауважимо, що для більшості тих, які вступають на службу у ФБР, – це не початок, а продовження професійної кар'єри. Тому середній вік кандидатів становить понад 30 років. Саме після досягнення цього віку люди, як правило, є такими, що вже професійно реалізувалися.

Загальними вимогами добору кандидатів на посаду спеціального агента ФБР є:

- вік від 23 до 37 років;
- американське громадянство або громадянство Північних Маріанських Островів;
- освітній рівень – вища чотирирічна освіта у коледжі або університеті (ступінь бакалавра);
- три роки професійного досвіду роботи;
- наявність водійських прав.

Процес професійного відбору у ФБР проходить у сім етапів. Це доволі тривала процедура, яка займає від п'яти тижнів до одного року.

Перший етап – подача онлайн-заяви в регіональний офіс ФБР. Кандидат повинен подати через мережу Інтернет заяву в регіональний офіс ФБР за місцем проживання, навчання або роботи. Кандидати, які відповідають висунутим вимогам ФБР, допускаються до наступного етапу відбору. На другому та третьому етапах здійснюється тестування. Завдання цих етапів – оцінка навичок і здібностей критичного мислення кандидата. Тестування включає такі завдання: біографічний тест, перевірку логічних міркувань, тест ситуативних думок, структуроване інтерв'ю та письмову вправу.

Біографічний тест оцінює ініціативність і мотивацію кандидата, здатність критично мислити, ухвалювати рішення, підтримувати позитивний імідж. Тест логічних міркувань перевіряє здатність оцінювати інформацію, робити правильні висновки та приймати правильні рішення. Тест ситуативних думок виявляє організаторські та комунікативні здібності, здатність пристосовуватися до ситуацій, що змінюються.

Структуроване інтерв'ю проводить група з трьох спеціальних агентів, які пройшли спеціаль-

ну підготовку з цих питань. Інтерв'юери нічого не знають про кандидатів, окрім їхніх імен. Як додатковий захід із контролю якості за проведенням інтерв'ю використовується аудіозапис ходу його проведення. В процесі інтерв'ю оцінюються вербальні та комунікативні навички кандидата, його мотивація, здібність до оцінки інформації, ухвалення рішення тощо.

Під час виконання письмової вправи кандидати повинні підготувати письмовий звіт на основі матеріалів, наданих керівником тестування. На його виконання дається півтори години. Тут оцінюється здатність кандидата спілкуватися у письмовій формі, проводити аналіз, оцінювати інформацію та приймати на підставі цього правильні рішення.

Наступним етапом добору є спеціальне вивчення особи кандидата, який розпочинається повідомленням про умовне призначення.

Спеціальна перевірка передбачає: перевірку на поліграфі; перевірку наявності судимості; тест на вживання наркотиків; перевірку кредитоспроможності кандидата, його родичів; бесіди з рідними, сусідами, колегами по роботі та працевлаштувачами, партнерами по бізнесу, викладачами, перевірку освітніх досягнень кандидата.

Наявність судимості, вживання наркотиків, несплачені борги та кредити, відмова від здачі тесту на вживання наркотиків є беззастережними підставами для відмови в прийомі на роботу у ФБР.

Надалі кандидати, які пройшли спеціальну перевірку, підлягають медичному обстеженню з метою визначення можливості будь-якої медичної проблеми потенційно вплинути на здатність претендента виконувати основні службові функції.

Добір кадрів до Центрального розвідувального управління США включає, окрім того, низку фізичних, психологічних тестів, перевірку знань іноземних мов, вивчення кредитної історії, перевірку благонадійності кандидата, його родичів і друзів.

Спеціальна перевірка під час добору кадрів до ЦРУ надзвичайно ретельна та тривала, деколи може зайняти два роки.

Також одним із етапів добору до ЦРУ є опитування з використанням поліграфа. Питання, що ставить спеціаліст поліграфа, торкаються усіх сфер життя претендента на службу. Опитування триває в середньому 3–4 години.

Відмова від проходження перевірки на поліграфі, а також відповідей на окремі

питання опитувальника тягне за собою відмову в прийомі на службу.

У Канаді кадрова перевірка претендента на посаду акцентована на зборі інформації про суб'єкта з моменту досягнення ним 12-річного віку, а саме: про його контакти за місцем приживання, роботою або службою.

У більшості країн окремою умовою є «прозорість» матеріального добробуту кандидата. Здебільшого передбачено надання спеціальних декларацій. При цьому одержана інформація акумулюється і є предметом періодичної перевірки впродовж всього терміну служби співробітника. Наприклад, у Франції активно практикується проведення таких перевірок як засіб виявлення корупційних зв'язків.

Одним із критеріїв добору до поліцейських органів Великої Британії є відсутність фінансових проблем у кандидата. Також кандидатів піддають спеціальній перевірці, здійснюваній поліцейськими службами, яка полягає у вивченні біографічних даних кандидата, виявленні можливого кримінального минулого або асоціальної, компрометуючої поведінки.

Таким чином, процедура добору кадрів до правоохоронних органів та спеціальних служб у США та країнах Західної Європи передбачає одержання інформації про поведінку кандидата у минулому, його морально-ділові риси, в тому числі шляхом опитування з використанням поліграфа.

Існуючий в Україні порядок добору кандидатів на посаду в органах прокуратури також передбачає проведення спеціальної перевірки.

Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу:

- 1) письмову згоду на проведення спеціальної перевірки;
- 2) автобіографію;
- 3) копію паспорта громадянина України;
- 4) копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені;
- 5) медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою Міністерством охорони здоров'я України, щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я;
- 6) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- 7) довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Процедуру проведення спеціальної перевірки визначено у Законі України «Про запобігання корупції».

Фактично проведення спеціальної перевірки полягає у встановленні легітимності

документів, які подає кандидат, а також наявності обставин, які унеможливають призначення особи на посаду, пов'язану з виконанням функцій держави.

Водночас існуючий порядок проведення спеціальної перевірки не враховує таку складову особистості, як її моральні якості. Під час конкурсів здійснюється перевірка рівня знань, проводяться психологічні тести для визначення рівня інтелекту. А як бути з моральністю? З нутром людини, її моральними принципами? Чи може бути призначена до органів прокуратури людина, яка періодично вживає наркотичні речовини? Яка неодноразово притягалась до адміністративної відповідальності за хуліганство або водіння у нетверезому вигляді? Мабуть, ні. Та що стане на заваді, якщо людина успішно пройде усі тестування? Існуючий порядок проведення спеціальної перевірки не відіграє роль «фільтра».

З метою усунення цього недоліку, за ініціативи заступника Генерального прокурора – Головного військового прокурора А. Матіоса та підтримки Генерального прокурора України Ю. Луценка кадровим підрозділом Головної військової прокуратури розроблена Інструкція про порядок використання поліграфа в діяльності органів прокуратури України (далі – Інструкція), затверджена наказом Генеральної прокуратури України 12 червня 2017 року за № 180.

Багаторічна практика використання поліграфа свідчить про можливість отримання від людини певної інформації, яку в інший спосіб здобути не можна, або це потребує чималих зусиль і часу.

У правоохоронній практиці поліграф застосовують для сприяння оперативним працівникам та слідчим у психологічному обґрунтуванні перспективних версій у справі та пошуку матеріальних доказів. Крім того, поліграфні обстеження персоналу мають високу ефективність у профілактиці злочинних проявів, службових порушень.

Майже 60 країн світу використовують поліграф у боротьбі зі злочинністю. Зокрема, у США він застосовується понад сімдесят років. Дослідження за допомогою цього пристрою проводяться з 1956 року – в Японії, 1959 року – Ізраїлі, 1970 року – Польщі, 1974 року – Індії, 1978 року – Угорщині, 1984 року – Туреччині, 1994 року – Російській Федерації. У Південній Кореї поліграф застосовують із 50-х років минулого століття, Мексиці та на Тайвані – з 60-х, з початку 80-х – у Боснії, Хорватії, Румунії, Сербії та Словенії. Відомі факти використання поліграфа в країнах Балтії. Майже тридцять років його застосовують в Інституті психології МВС Болгарії. В колишньому СРСР поліграф використовувався

підрозділами КДБ, МВС та ГРУ в умовах цілковитої таємності.

Світовий досвід використання поліграфних пристроїв свідчить про їх значну ефективність під час проведення кадрових перевірок (скринінгів).

Скринінгові перевірки працівників на поліграфі застосовуються у вирішенні питань відбору кандидатів на службу, під час періодичних (планових) перевірок та в процесі проведення службових розслідувань.

Особливості професійної діяльності військових прокурорів на сучасному етапі висувають до них високі вимоги. Для підвищення рівня надійності особового складу потрібен ретельний добір кандидатів. В умовах боротьби з корупцією, тероризмом, за необхідності активно протидіяти спецслужбам країн, що підтримують терористичні угруповання, першочерговими завданнями під час проведення опитування кандидатів на посади до органів прокуратури згідно з вимогами пункту 6 розділу II Інструкції є отримання інформації про:

- приховування чи викривлення анкетних даних, окремих фактів біографії;
- вчинення суб'єктом опитування злочинних діянь;
- зловживання алкоголем, вживання наркотичних та (або) психотропних речовин без призначення лікаря;
- приховані мотиви призначення на посади в органах прокуратури;
- наявність конфлікту інтересів;
- розголошення суб'єктом опитування відомостей, що становлять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію;
- співпраця з іноземними спеціальними службами та/або не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями;
- приховування інформації про стан здоров'я, якщо законодавством визначені вимоги щодо придатності за станом здоров'я до певного виду професійної діяльності.

На сьогодні єдиний кадровий підрозділ органів прокуратури, який здатний проводити так звані скринінгові опитування з використанням поліграфа, це відділ роботи з кадрами Головної військової прокуратури Генеральної прокуратури України.

Ефективність застосування поліграфа з метою отримання певної інформації у прийнятті кадрових рішень повною мірою підтвердилась. Як позитивний приклад наведемо опитування з використан-

ням поліграфа, що проводилося стосовно громадянина К., який виявив бажання проходити військову службу в органах військової прокуратури.

Під час проведення опитування кандидат виявляв реакції, які вказували на те, що він з високою ймовірністю приховує антиукраїнську спрямованість і прихильність до колабораціонізму (засуджує дії Збройних сил України, зневажливо і з ненавистю ставиться до українських бійців, є активним учасником груп у соціальних мережах, в яких пропагуються терористичні угруповання «ДНР» та «ЛНР»). Під час подальшої післятестової бесіди встановлено, що такі факти існують, а мотивом влаштування до органів військової прокуратури у нього є виключно матеріальна зацікавленість.

Крім цього, за допомогою скринінгових опитувань з використанням поліграфа кадровому підрозділу Головної військової прокуратури вдається «відсіювати» кандидатів, які систематично вживають легкі наркотичні речовини, однак не перебувають на обліку в нарколога.

Поліграф не є грізним дамокловим мечем і знаряддям позбавлення від небажаних співробітників. Насамперед він спрямований на захист інтересів усієї системи органів прокуратури та її колективу. Трапляються випадки, коли за допомогою поліграфа знімалися безпідставні звинувачення, які роками переслідували сумлінного працівника, а інших шляхів відновити добре ім'я просто не було.

Звичайно, використання поліграфа – це не панацея в організації системи добору кадрів, яка потребує комплексного підходу. На наш погляд, участь спеціаліста-психолога у кадровій роботі є дуже важливою. І така практика у Головній військовій прокуратурі збережена.

Поєднання сучасних психологічних методик та використання поліграфа у діяльності органів прокуратури в цілому та в органах військової прокуратури, зокрема дає можливість здійснювати оцінку працівника не лише в професійній площині, а й вивести на передній план морально-ділові якості. Такий підхід створює соціальні ліфти для порядних, відданих своїй справі працівників.

Результати діяльності військових прокуратур красномовно свідчать про ефективність організації кадрової роботи керівництвом Головної військової прокуратури, однак з огляду на проведений вище аналіз практики добору кандидатів існує необхідність удосконалення порядку проведення спеціальної перевірки, створення механізмів збору інформації про морально-ділові риси кандидатів, які бажають пов'язати свою долю із органами прокуратури.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК ЩОДО ВІДБУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ПОКАРАНЬ, ПРИЗНАЧЕНИХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СТ. 75 КК УКРАЇНИ, У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

Одним із найважливіших завдань органів прокуратури є забезпечення належної реалізації конституційної функції прокуратури – нагляду за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

При дослідженні означеного питання встановлено, що основними причинами виявлених порушень кримінально-виконавчого та іншого законодавства в діяльності посадових осіб піднаглядних військових формувань є недооцінка окремими командирами (начальниками) актуальності проблеми забезпечення виконання покарань засудженими військовослужбовцями; неналежний стан профілактичної та виховної роботи серед різних категорій військовослужбовців; неналежне виконання окремими посадовими особами своїх службових обов'язків під час стягнення в дохід держави визначених судами з винних осіб коштів; недостатній рівень правового виховання військовослужбовців, слабка знання ними вимог чинного законодавства, а в окремих випадках – його ігнорування.

Крім того, в більшості військових прокуратур гарнізонів залишаються проблемними питання планування перевірок з нагляду за виконанням судових рішень у кримінальних провадженнях, забезпечення системності в їх проведенні, своєчасності виявлення порушень та вжиття, в окремих випадках, вичерпних заходів щодо їх усунення.

Актуальними є аспекти професійної підготовки прокурорських працівників, які залучаються до проведення перевірок на зазначеному напрямі прокурорської діяльності, а тому постало питання стосовно роз'яснення порядку проведення перевірок щодо відбування засудженими військовослужбовцями покарань, призначених із застосуванням ст. 75 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Сучасне законодавство України у сфері військової діяльності характеризується наявністю низки проблем, які потребують вирішення. Не останнє місце в цьому переліку займають і окремі види покарань, що застосовуються до військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, установ (організацій), утворених відповідно до законів України. Формування якісно нової законодавчої бази в галузі військового будівництва, комплектування і порядку проходження військової служби, зміна військового і кримінального законодавства зумовили необхідність дослідження змісту та місця військових злочинів і видів покарань.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження особливостей виконання таких покарань, як службове обмеження, арешт

Павло БУРЛАКА

прокурор відділу нагляду
за дотриманням законів
у кримінальному провадженні
та при проведенні
оперативно-розшукової діяльності
Військової прокуратури
Західного регіону України,
підполковник юстиції

та тримання у дисциплінарному батальйоні, а також відбування військовослужбовцями покарань, не пов'язаних з ізоляцією від суспільства, та здійснення належного прокурорського нагляду за виконанням цих видів покарань.

Так, згідно зі ст. 131-1 Конституції України прокуратура здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку,

що визначені законом. Тобто прокуратура фактично була позбавлена функції нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань.

Однак у п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» визначено, що однією із функцій прокуратури є нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Також відповідно до ст. 22 Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК України) прокурорський нагляд за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань в органах і установах здійснюється Генеральним прокурором України і підпорядкованими йому прокурорами.

Крім цього, згідно зі ст. 14 КВК України військові частини здійснюють контроль за поведінкою засуджених військовослужбовців, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

Відповідно до п. 19.2 наказу Генерального прокурора України від 29 серпня 2014 року № 12гн «Про особливості діяльності військових прокуратур» на військові прокуратури усіх рівнів покладено обов'язок здійснювати нагляд у військових частинах щодо службового обмеження для військовослужбовців та засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі (за винятком покарань, передбачених п.п. 1, 4, 5, 7, 9 ст. 51 КК України), а також щодо осіб, звільнених від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею на поруки.

Сьогодні прокурорські перевірки додержання конституційних прав громадян у місцях застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, попереднього ув'язнення та позбавлення волі, найкраще проводити спільно з апаратом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Це ж стосується комплексних перевірок додержання законів на гауптвахтах, у кімнатах тимчасового затримання, військових частинах щодо службового обмеження для військовослужбовців. Також спільно з апаратом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини можливо проводити перевірки військових частин стосовно виконання інших покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, однак вказані заходи військовими прокурорами не проводяться.

Прокурор з урахуванням стану законності, що склався на тому чи іншому напрямі його діяльності, має право в межах встановлених строків визначати інші періоди, ніж це передбачено нормативно-правовими актами, проводити вибіркові, цільові (раптові) перевірки.

До проведення комплексної перевірки прокурору слід ретельно підготуватися, ознайомитись із матеріалами попередніх перевірок, насамперед з інформацією військових підрозділів за внесеними документами прокурорського реагування щодо

усунення виявлених порушень законів (відповідність цієї інформації фактичному стану перевіряється на місці). Вивчити скарги громадян, з якими вони зверталися до прокурора, прийнятими за результатами їх розгляду рішеннями, іншими матеріалами щодо порушень законності при виконанні покарань.

Вивчити матеріали щодо осіб, які вчинили повторні злочини в період відбування покарання та яким покарання, не пов'язане з позбавленням волі, замінено судом на інший вид покарання.

Проаналізувати за наявними даними стан додержання законності у військовому підрозділі, на який покладено виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі щодо засуджених військовослужбовців, з'ясувати причини та умови, за яких допускаються порушення, визначити перелік питань, на які слід звернути особливу увагу при проведенні перевірки.

За результатами аналізу складається план перевірки, в якому висвітлюються питання, що підлягають з'ясуванню, наводяться мотиви і підстави для проведення перевірки, який затверджується керівником прокуратури.

Відповідно до вимог КК України покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, та полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення та ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами, а також запобігання тортурам і нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є визначення принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків; порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання; допомога особам, звільненим від покарання, контроль і нагляд за ними.

При постановленні вироку суд призначає покарання:

– в межах, встановлених у санкції статті Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин;

– відповідно до положень Загальної частини КК України;

– враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання.

Слід зазначити, що особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Згідно зі ст. 75 КК України, якщо суд при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, враховуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Аналогічно до ст. 47 КВК України суд, який постановив вирок, надсилає його копію разом з розпорядженням про виконання вироку, що набрав законної сили, командирі військової частини або начальнику органу, де проходить військову службу засуджений.

Слід врахувати, що відповідно до п. «г» ч. 8 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» під час дії особливого періоду з військової служби звільняються військовослужбовці у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі або позбавлення військового звання.

Згідно з п. 246 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008, військовослужбовці, яким за вироком суду призначено покарання, не пов'язане з позбавленням або обмеженням волі, та ті, яких звільнено від відбування покарання з випробуванням, можуть бути залишені на військовій службі за рішенням командирів (начальників), яким надано право звільнення таких осіб з військової служби, на підставі клопотання командира (начальника) військової частини, в якій військовослужбовець проходить службу, в порядку, визначеному цим Положенням. При прийнятті рішення про залишення зазначених військовослужбовців на військовій службі враховуються високі професійні, ділові та моральні якості військовослужбовців, нагальна потреба в таких фахівцях, попереднє ставлення їх до військової служби та придатність до неї за станом здоров'я, наявність державних нагород, вид і ступінь тяжкості вчиненого злочину.

Вказані вимоги продубльовані в ч. 2 ст. 47 КВК України, згідно з якою після отримання копії вироку командир військової частини або начальник іншого органу видає відповідний наказ, а саме: про звільнення військовослужбовця із лав Збройних Сил України чи залишення на службі. Так, військовослужбовці строкової військової служби звільняються негайно, військовослужбовці сержантського складу, прапорщики та військовослужбовці молодшого офіцерського складу можуть бути залишені на службі на підставі наказу командуючого відповідного рівня за поданням командира військової частини, а військовослужбовці старшого офіцерського складу залишаються на службі на підставі наказу начальника Генерального штабу ЗС України на підставі подання відповідного командира.

Частиною 1 ст. 163 КВК України передбачено, що контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, протягом іспитового строку здійснюється кримінально-виконавчою інспекцією за місцем проживання засудженого, а стосовно військовослужбовців – командирами військових частин.

Установлений порядок реалізації вироку суду свідчить про те, що командир військової частини або начальник іншого органу, який видав такий наказ, несе персональну відповідальність за його виконання.

Таким чином, з моменту набрання вироком законної сили прокурор повинен ознайомитись із наявною інформацією, вивчити нормативно-правові акти, що регламентують порядок призначення та виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі для військовослужбовців.

Плануючи проведення перевірки, прокурору необхідно зосередити увагу на таких питаннях:

– чи суд, який постановив вирок, надіслав його копію разом з розпорядженням про виконання вироку, що набрав законної сили, командирі військової частини або начальнику органу, де проходить військову службу засуджений;

– чи надійшов до командира військової частини, де проходить службу засуджений, вирок суду після набрання ним законної сили;

– чи опрацьовано командиром військової частини вирок, які розпорядження та вказівки ним віддано;

– чи прийнято командиром (начальником) рішення, в разі засудження військовослужбовця строкової військової служби, щодо звільнення з військової служби та виключення зі списків військової частини засудженої особи;

– у разі прийняття прямим командиром (у цьому випадку – командир військової частини, начальник прикордонного загону, керівник військової установи чи організації) рішення про необхідність залишення на службі засудженого військовослужбовця, чи підготовлено та скеровано

подання встановленого зразка щодо військово-службовців сержантського складу, прапорщиків та військовослужбовців молодшого офіцерського складу на ім'я командуючого відповідного рівня, а щодо військовослужбовців старшого офіцерського складу – на ім'я начальника Генерального штабу ЗС України;

– з'ясувати, яке рішення прийнято командуванням вищого рівня за результатами розгляду зазначеного клопотання командира військової частини;

– чи оголошений цей наказ по військовій частині та чи ознайомлений з ним засуджений;

– встановити, які заходи вживаються командиром військової частини щодо недопущення вчинення нових кримінальних правопорушень військовослужбовцями вказаної категорії.

Крім цього, прокурор, готуючись до перевірки, повинен врахувати специфіку реального виконання покарання, оскільки воно стосується порядку проходження військової служби військовослужбовцями.

За результатами перевірки прокурор на місці вживає заходи для усунення виявлених порушень, складає довідку із зазначенням причин та умов, що їм сприяли, вимагає їх усунення. Надалі здійснює контроль за фактичним усуненням порушень законів. Форму довідки вироблено практикою. У довідці вказуються дата і місце її складання, особа (особи), яка проводила перевірку, спеціалісти, які залучались до її проведення.

Не слід перенасичувати довідку статистичними даними, а вказувати лише ті, що свідчать про ступінь поширеності порушень законів та впливають на фактичне їх дотримання командуванням військових підрозділів при виконанні покарань.

У довідці повинні висвітлюватись основні питання, що перевірялися:

– яким чином усунути порушення, виявлені під час попередньої перевірки;

– законність розгляду і вирішення командуванням звернень засуджених та інших осіб;

– своєчасність направлення скарг і заяв за належністю, а також порядок ознайомлення заявників із відповідями на них, організація особистого прийому;

– законність наказів і розпоряджень командирів;

– законність підстав для звільнення засуджених від відбування покарання тощо.

У довідці також необхідно відображати характер виявлених порушень закону, прізвища та посади осіб, які їх допустили, дані про вжиті заходи щодо усунення порушень закону і поновлення прав осіб, які відбувають покарання, які документи прокурорського реагування внесено чи які слід внести на усунення виявлених порушень і ефективність відомчого контролю.

Потрібно також висловити пропозиції щодо реалізації та використання результатів перевірок (внесених документів прокурорського реагування, розгляду на міжвідомчих, оперативних нарадах тощо).

Довідка підписується особою (особами), яка брала участь у перевірці. Результати перевірки за необхідності обговорюються на нараді в прокуратурі.

За результатами перевірки, за наявності підстав, прокурором може бути внесено акт реагування відповідно до ч. 4 ст. 26 Закону України «Про прокуратуру».

Як засвідчено практикою, в більшості випадків командирами військових частин ігноруються зазначені вимоги нормативно-правових актів України, рішення щодо військовослужбовців, звільнених судом від відбування покарання, про залишення на військовій службі чи звільнення в запас не приймаються та, відповідно, не видаються накази про виконання таких вироків.

АНОНСИ

19 вересня 2017 року в Національній академії прокуратури України (вул. Мельникова, 81-Б, м. Київ, Україна) заплановано проведення круглого столу «Протидія корупційним та іншим правопорушенням у військових формуваннях України».

Питання, запропоновані для обговорення: міжнародно-правові основи протидії корупції; протидія корупційним правопорушенням у Збройних Силах України та інших військових формуваннях; запобігання правопорушенням з ознаками корупції у Воєнній організації України; шляхи удосконалення діяльності органів, уповноважених протидіяти адміністративним та дисциплінарним правопорушенням у військовій сфері.

Організаційний комітет:

Микола Туркот: +38 (067) 596-96-35

Олена Єні: +38 (097) 740-51-02

e-mail: military.proc@ap.gp.gov.ua

НЕВІДОМІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ

БОЙОВИЙ ДОСВІД АФГАНІСТАНУ НЕ ЗАБУВАЄТЬСЯ ТА ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ В АТО

Олег Карпенко

головний науковий співробітник
відділу науково-методичного
забезпечення діяльності
військових прокуратур
Науково-дослідного інституту
Національної академії
прокуратури України,
учасник бойових дій

У серпні 2017 року свій трирічний ювілей відзначили органи військової прокуратури. Саме військові прокурори сьогодні стоять на передньому краї збереження законності та правопорядку у військах, від чого безпосередньо залежать обороноздатність нашої держави, її національна безпека, спроможність і надалі успішно стримувати збройну агресію проти України та надавати гідну відсіч.

З огляду на виникнення надзвичайних обставин, збройну агресію

Ця стаття ґрунтується на особистому досвіді полковника юстиції запасу О.О. Карпенка, який з 1985 по 1993 роки проходив військову службу у Туркестанському військовому окрузі, у 1985 році – на посаді заступника командира спеціальної роти в складі Обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані. За час військової служби в ТуркВО та ДРА був військовим дізнавачем та неодноразово стикався з роботою військових прокурорів.

Російської Федерації проти України й окупацію нею частини території нашої держави, застосування противником технологій гібридної війни та постійні спроби дестабілізації ситуації у регіоні 14 серпня 2014 року народні депутати підтримали в першому читанні і в цілому законопроект № 4446а «Про внесення змін до Закону України «Про прокуратуру» щодо створення військових прокуратур». Цей закон визначив порядок створення, комплектування та матеріально-технічного забезпечення військових прокуратур, а також соціального захисту їх працівників зі статусом військовослужбовців.

Згадаємо деякі невідомі історичні сторінки діяльності військових прокуратур, які будуть не тільки цікавими, а й корисними для нинішнього покоління військових прокурорів, адже за влучним висловом Джорджа Оруела – «Хто володіє минулим, тому належить майбутнє».

Афганістан... Це невичерпна тема, постійний біль. Понад чверть століття минуло з дня виведення військ з цієї південної країни. У замикаючих колонах бронетехніки кордон Радянського Союзу 15 лютого 1989 року перетнули останні військові прокурори і слідчі військових прокуратур гарнізонів.

Що робили вони більше дев'яти років в цьому краю гір і пустель, де народ жив поза цивілізацією, без державних кордонів і залізниць, де війна йшла без фронту і тилу, а смерть чатувала всюди?

Із введенням радянських військ в Афганістан у грудні 1979 року в найкоротші терміни були сформовані й розпочали роботу в складі військових формувань і військові прокуратури.

Військові прокурори і слідчі відіграли особливу роль у підтримці законності й правопорядку, боротьбі зі злочинністю в

Колона військової техніки в Афганістані

радянських військах у той складний період. Дев'ять військових прокуратур гарнізонів діяли в пунктах базування (гарнізонах) великих з'єднань Сухопутних військ. Загальне керівництво здійснювалося військовою прокуратурою 40-ї армії, що розташовувалася в Кабулі. Всі вони входили до складу військової прокуратури Туркестанського військового округу, дислокованої в м. Ташкенті.

Найближчі з Афганістаном прикордонні військові прокуратури гарнізонів Туркестанського військового округу з радянської сторони розташовувалися в гарнізонах Кушки і Термеза, з якими постійно підтримували взаємодію.

Уперше за післявоєнний період військовим прокурорам свої знання і практичні навички довелося застосовувати в бойовій обстановці.

Основу роботи військових прокурорів при виконанні інтернаціонального обов'язку в Афганістані складали питання правопорядку в місцях розташування радянських військових частин і підрозділів, попередження правопорушень серед військовослужбовців, забезпечення законності під час проведення бойових операцій, недопущення порушень законів щодо місцевого населення, надання допомоги в становленні органам військової прокуратури Збройних сил Демократичної Республіки Афганістан.

Заняття з військовослужбовцями в Афганістані

З урахуванням практики діяльності військових прокуратур, зокрема в бойовій обстановці в Афганістані, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 серпня 1981 року № 5403-Х затверджено нову редакцію Положення про військову прокуратуру, в якій закріплено досвід роботи військових прокуратур за минулі роки, зміни в законодавстві, що сталися з моменту затвердження першого такого документа¹.

До основних напрямів діяльності військових прокуратур у цьому документі було віднесено нагляд за:

- відповідністю наказів, інструкцій, положень, настанов та інших актів, що видаються органами військового управління, Конституції і законом СРСР, конституціям і законам союзних і автономних республік, постановам Ради Міністрів СРСР, Ради Міністрів союзних і автономних республік;

- виконанням законів усіма військовослужбовцями, військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних зборів, а також робітниками і службовцями Збройних сил СРСР при виконанні ними службових обов'язків;

- виконанням законів у діяльності органів дізнання Збройних сил СРСР, військових слідчих, а також слідчих органів державної безпеки при розслідуванні ними справ, підсудних військовим трибуналам;

- виконанням законності при розгляді військовими трибуналами кримінальних і цивільних справ, віднесених законом до їх відання;

- дотриманням законності тримання заарештованих на гауптвахтах і засуджених, які відбувають покарання в дисциплінарних частинах.

Також військова прокуратура була покликана вживати заходи для попередження правопорушень та усунення причин, що їх породжують².

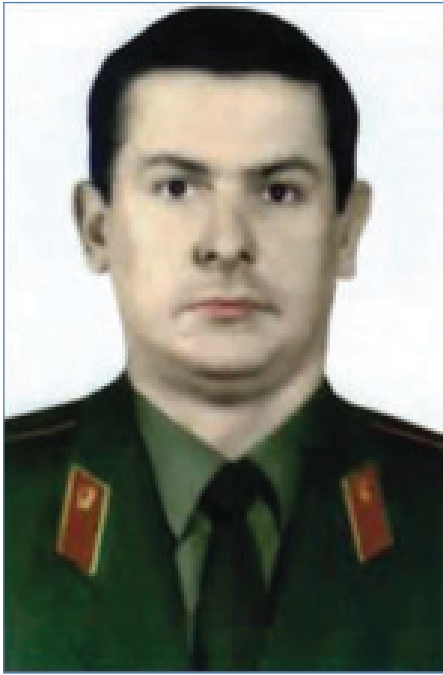
Регулярно організовувати роботу та інспектувати підлеглі військові прокуратури гарнізонів в Афганістані прилітали прокурори Туркестанського військового округу генерал-майори юстиції І.Г. Лебідь, В.О. Макаrenchенко і А.Ф. Шатохін, які професійно точно оцінювали проблеми, які виникали у військових прокурорів гарнізонів, і всіляко допомагали їх вирішувати.

Декілька разів був у ДРА Головний військовий прокурор генерал-полковник юстиції А.Г. Гірський – фронтовик, який брав участь у Великій Вітчизняній війні як військовий слідчий і прокурор. Він завжди з глибоким розумінням ставився до умов військової служби і побуту військових юристів у бойових умовах і надавав усіляку допомогу. Двічі відвідував підлеглі військові прокуратури в Афганістані генерал-лейтенант юстиції Б.С. Попов, який змінив його на цій посаді.

У той період у складі Обмеженого контингенту радянських військ в Афганістані близько десяти років функціонували військові прокуратури Баграмського, Гардезького, Джелалабадського, Кабульського,

¹ Об утверждении положения о военной прокуратуре: Указ Президиума ВС СССР от 4 августа 1981 года № 5403-Х // Ведомости ВС СССР. – 1981. – № 32. – Ст. 956.

² Там само.

Євген Євсєєв

Кандагарського, Кундузського, Пулі-Хумрійського, Хайратонського, Шіндандського гарнізонів.

Відповідно до штатів у цих прокуратурах проходили військову службу 64 військових прокурори і слідчі, а також 11 офіцерів-перекладачів. За весь період присутності військ на постійній основі через горнило війни в Афганістані пройшли та з честю виконали професійний обов'язок понад 250 військових прокурорів і слідчих, не рахуючи прокурорських працівників, які прибували з території Радянського Союзу у відрядження на короткі терміни. Військові прокурори перебували в цій країні протягом двох років, а деякі з них добровільно залишалися на більш значний термін.

Очевидці тих подій не пам'ятають випадку, щоб хто-небудь з офіцерів військової прокуратури в Афганістані злякався і відмовився брати участь у виконанні службових завдань, пов'язаних, зокрема, з участю в бойових операціях. Швидше, навпаки, ігнорували небезпеку. Перебуваючи у складних умовах, вони гідно виконували свій службовий обов'язок з охорони закону в бойовій обстановці. Проте, якщо того вимагали обставини, відкладали ручку і бралися за автомат.

За проявлені мужність і героїзм старший лейтенант юстиції Євген

Олександрович Євсєєв посмертно нагороджений Орденом Червоної Зірки.

У жовтні 1986 року в нерівному бою, прикриваючи відхід товаришів, загинув слідчий військової прокуратури Баграмського гарнізону старший лейтенант юстиції Євген Євсєєв (випускник юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, до відрядження в ДРА – слідчий військової прокуратури Київського гарнізону). Повертаючись зі службового відрядження до Кабула на БТРі, потрапив у засідку, отримав важке поранення, проте до останнього подиху стримував атаки бойовиків-душманів.

Небезпека мінометного обстрілу часто чатувала на наших військовослужбовців і в місцях постійної дислокації. Подібним атакам неодноразово піддавалися будівлі військових прокуратур армії і гарнізонів. Наприклад, в Кандагарському гарнізоні одразу за межею території військового містечка починалися гори, звідки не припинялися душманські вилазки та обстріли.

Військові прокурори працювали у надзвичайно важких побутових та кліматичних умовах. Це найспекотніше місце (пустеля), де влітку температура повітря сягала плюс 60 градусів за Цельсієм в тіні та піщаний вітер. Дощів не було 10 місяців на рік. Відсутність якісної питної води, інфекційні захворювання, мінусова температура у горах вночі, холод довершували безрадісну картину. Робочий день – до глибокої ночі. Ні особистого часу, ні вихідних. «Кабінети» у вагончиках буквально плавилися від спеки.

Передислокація техніки на бойове завдання

Бездоріжжям, на бойовій техніці та під обстрілами доводилося долати значні відстані. Військові прокуратури і трибунали Кабульського та Шіндандського гарнізонів перебували від Кандагара за 600 кілометрів, а інші – ще далі. Зв'язок був вкрай нестійким, порадитися військовому юристу було ні з ким, лише з товаришами по службі. Тому покладатися залишалося тільки на свої знання і набутий практичний досвід.

У кожній військовій прокуратурі гарнізону була легендарна ПКЛ-72 – рухома криміналістична лабораторія на шасі автомобіля ГАЗ-66 високої прохідності, в кунгу якої були спеціально обладнані фотолабораторія, робочий стіл та інше спеціальне обладнання.

Військові прокурори майже цілодобово працювали у складних бойових умовах. Багато злочинів несли на собі відбиток військового часу та бойової обстановки. Дезертирство, членушкодження, мародерство, порушення правил поведінки з військовою технікою, зброєю та боєприпасами, контрабанда, хабарі – це

лише невеликий перелік військових злочинів, які розслідували військові слідчі в Афганістані.

Як приклад доцільно навести деякі витяги з вироків військових трибуналів, наказів міністра оборони СРСР, командувача Туркестанським військовим округом та 40-ї загальновійськової армії в ДРА з відомостями щодо засудження військовослужбовців за вчинення військових злочинів на території Афганістану.

Так, у січні 1981 року військовим трибуналом були засуджені рядові 159 військової дорожньої-будівельної бригади (ДРА) Булгаков В.А., Свірський І.І. та Камешніков В.П. Як було встановлено слідчими військової прокуратури, ці військовослужбовці, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, в місті Кабулі вбили афганця і забрали його машину. Крім того, Камешніков В.П. з корисливих мотивів напав на афганських громадян, що здійснювали релігійний обряд, і з автомата убив одного з них. За вказані злочини Булгаков В.А. і Камешніков В.П. були засуджені до смертної кари, Свірський І.І. – до восьми років позбавлення волі.

У тому ж січні 1981 року співробітниками військової прокуратури в скоєнні багатьох злочинів був викритий командир взводу військової частини – польова пошта 48059 (ДРА) старший лейтенант Долгов В.П. Слідством було встановлено, що він неодноразово здійснював розбійні напади на громадян ДРА, відбирав у них гроші, цінності та особисте майно, а потім разом з підлеглими убивав їх. Військовий трибунал засудив Долгова В.П. до смертної кари з конфіскацією майна, позбавленням військового звання і державних нагород.

У лютому 1981 року військовим трибуналом були засуджені військовослужбовці військової частини – польова пошта 71206 (ДРА) молодший сержант Рузанов О.П. і рядовий Чернецький А.С. Як було встановлено, підсудні, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, самовільно залишили місце служби та здійснили збройний напад на трьох афганських військових будівельників, розстріляли їх, зняли годинники, після чого зникли з місця злочину. Військовий трибунал засудив Рузанова О.П. і Чернецького А.С. до смертної кари.

У березні 1981 року був засуджений молодший сержант Петров А.І. Як було встановлено слідчими військової прокуратури Баграмського гарнізону, Петров А.І., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, скоїв розбійний напад на групу громадян ДРА, трьох з яких убив. Військовий трибунал засудив Петрова А.І. до смертної кари.

Наказ Міністра оборони СРСР № 0101 від 4 червня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом старшого лейтенанта Суздальцева В.П., лейтенанта Гребенюка С.М. і прапорщика

Благий Г.Л. (ДРА). У п'яному вигляді побили підлеглого, який помер. Засуджено до позбавлення волі: Суздальцев В.П. – на 5 років, Гребенюк С.М. і Благий Г.Л. – на 10 років».

Наказ Міністра оборони СРСР № 024 від 25 січня 1982 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом підполковника Перчаткіна С.П. (ДРА). Побив 2 підлеглих солдатів, один з яких помер. Засуджений до 7 років позбавлення волі, з позбавленням військового звання, державних нагород».

Наказ Міністра оборони СРСР № 0154 від 4 серпня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом капітана Барішнікова Н.Ф., капітана Уткіна С.І. і прапорщика Синчука В.П. (ДРА). Контрабанда на територію СРСР з ДРА на бойових літаках. Засуджено до позбавлення волі з конфіскацією майна, позбавленням військових звань, державних нагород: капітан Барішніков Н.Ф. – до 3 років, капітан Уткін С.І. – до 6 років і прапорщик Синчук В.П. – до 3 років».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 041 від 29 березня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом рядового військової частини – польова пошта 54852 (ДРА) Остапіна Ю.Г. Систематично глумився і знущався над молодими солдатами. Засуджений до позбавлення волі у ВТК посиленого режиму на 4 роки».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 123 від 15 жовтня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом рядових військової частини – польова пошта 94777 (ДРА) Шерманова Р.М., Шумбаєва С.А. Систематично глумилися і знущалися над молодими солдатами, безпричинно били їх. Засуджено до позбавлення волі у ВТК посиленого режиму: Шерманов Р.М. – на 5 років, Шумбаєв С.А. – на 4,5 роки».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 059 від 28 квітня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом лейтенанта військової частини – польова пошта 51931 (ДРА) Звонарьова А.П. Незаконно придбав

Засідання військового трибуналу

близько 800 г наркотиків, які таємно перевіз через кордон з метою перепродажу. Засуджений до 7 років позбавлення волі у ВТК посиленого режиму з конфіскацією майна і позбавленням військового звання „лейтенант”».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 0107 від 8 серпня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом офіцерів військових частин – польова пошта 44628, 44388, 51926 (ДРА) Сергєєва В.А., Хамдамова М.Ю., Саидова С.А. Зловживаючи службовим становищем, ці офіцери з метою заволодіння матеріальними цінностями розстріляли в різний час кількох афганських громадян. Усі засуджені до вищої міри покарання – розстрілу».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 02 від 8 січня 1982 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом сержанта військової частини – польова пошта 93992 (ДРА) Домрачева В.Р. З метою пограбування, самовільно пішов в афганський кишлак, увірвався в будинок одного з місцевих жителів і розстріляв його сім'ю, прагнучи таким чином здобути гроші. До цього злочину Домрачев В.Р. залучив своїх підлеглих. Засуджений до вищої міри покарання – розстрілу».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 064 від 23 травня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом колишнього командира військової частини – польова пошта 74578 (ДРА). Капітан Ганін В.С., командир в/ч 74578 залучив до злочинних дій підлеглих – прапорщика Мотіна О.А., водіїв і з їх допомогою викрадав, а потім обмінював у ДРА запчастини до автомобілів. Крім того, Ганін В.С., а також начальник штабу частини капітан Мірошніченко Ю.В. та його помічник старший лейтенант Роцин П.Р. надавали підлеглим відпустки за хабарі. Засуджено: до позбавлення волі у ВТК посиленого режиму з конфіскацією майна, позбавленням військових звань, державних нагород: Ганін В.С. – на 10 ро-

Військові прокурори, м Кабул, квітень 1988 року

ків, Мірошніченко Ю.В. – на 8 років, Роцин П.Р. – на 6 років, Мотін О.А. – на 4 роки».

Наказ Командувача військами Туркестанського військового округу № 01 від 8 січня 1982 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом начальника 342 військового госпіталю (ДРА) підполковника медичної служби Асатуллаєва Х.А., начальника відділення цього ж госпіталю майора медичної служби Раджапова Г.М., які, зловживаючи службовим становищем, за хабарі незаконно поміщали в госпіталь військовослужбовців і цивільних осіб, фабрикували документи на надання та продовження відпусток військовослужбовцям через хворобу. Засуджено до позбавлення волі у ВТК посиленого режиму з конфіскацією майна, позбавленням військових звань та державних нагород: Асатуллаєв Х.А. – на 10 років, Раджапов Г.М. – на 8 років».

Наказ Командувача 40 загальної військової армії (ДРА) № 0165 від 17 грудня 1981 року (Витяг).

«Про засудження Військовим трибуналом молодшого сержанта 1049 зенітно-артилерійського полку (ДРА) Саломатина В.С. Будучи черговим по батареї, відкрив кімнату для зберігання зброї, викрав автомат АК-74 і продав афганському громадянину. Засуджений до 7 років позбавлення волі у ВТК посиленого режиму».

Щоб уберегти військовослужбовців від необачних вчинків, військовим прокурорам і слідчим доводилося працювати в кожній роті, батареї, батальйоні, військовій частині. Проводили індивідуальну роз'яснювальну роботу, правове інформування безпосередньо в підрозділах, за необхідності – навіть під час бойових операцій.

Згідно з даними військової прокуратури 40-ї армії в ДРА, з грудня 1979 року по лютий 1989 року в складі армії до кримінальної відповідальності було загалом притягнуто 4307 військовослужбовців та працівників збройних сил.

Верховна Рада СРСР 15 грудня 1989 року, керуючись принципами гуманізму, прийняла Постанову «Про амністію колишніх військовослужбовців контингенту радянських військ в Афганістані, які вчинили злочини». Зазначимо, що в місцях позбавлення волі на території СРСР відбувало покарання понад 420 колишніх воїнів-інтернаціоналістів³.

³ Постанова Верховної Ради СРСР від 28 листопада 1989 року № 842-1// Ведомости ВС СССР. – 1989. – № 45. – Ст. 643.

Постанова Верховної Ради СРСР

Про амністію колишніх військовослужбовців контингенту радянських військ в Афганістані, які вчинили злочини

Керуючись принципами гуманізму, Верховна Рада СРСР постановляє:

1. Звільнити колишніх військовослужбовців від кримінальної відповідальності за злочини, вчинені ними під час проходження військової служби в Афганістані (грудень 1979 року – лютий 1989 року).

2. Звільнити від відбування покарання осіб, засуджених судами Союзу РСР і союзних республік за злочини, вчинені під час проходження військової служби в Афганістані.

3. Зняти судимість з осіб, звільнених від покарання на підставі цієї амністії, а також з осіб, які відбули покарання за злочини, вчинені під час проходження військової служби в Афганістані.

4. Доручити Президії Верховної Ради СРСР в десятиденний термін затвердити порядок виконання амністії.

5. Ця Постанова набирає чинності з 15 грудня 1989 року.

28 листопада 1989 року № 842-1

Наразі хочеться із вдячністю згадати деяких офіцерів військових прокуратур, які на своїх плечах з честю винесли весь тягар війни, гідно подолали випробування, що випали на їх долю.

Зокрема, 152 військову прокуратуру 40-ї армії в ДРА очолювали досвідчені військові прокурори А.І. Малевич, Н.І. Смірнов, Г.Л. Мануйко, С.І. Степанюк. На особливу повагу заслуговує діяльність уродженця Черкаської області, українця, ветерана органів прокуратури та Збройних сил України, полковника юстиції В.Г. Яременка, який виховав не одне покоління військових прокурорів та слідчих. До відрядження у Афганістан був військовим прокурором Білоцерківського гарнізону Київського військового округу, понад два роки очолював військову прокуратуру 40 армії, нагороджений державними бойовими нагородами, проживає у місті Києві, почесний працівник органів прокуратури.

Офіцерів військових прокуратур, які пройшли шляхами Афганістану, серед колег по службі було помітно відразу. Зрілість суджень, мужність, простота у спілкуванні, спокій і впевненість у вирішенні поставлених завдань будь-якої складності відрізняли їх завжди.

І це закономірно. Вони бачили смерть, пройшли загартування вогнем, але не зачерствіли душею, зберегли доброту, любов до людей і здатність співпереживати. Вони і сьогодні готові допомогти будь-кому, хто опинився в скрутному становищі, захистити, якщо необхідно.

Наразі в органах прокуратури України продовжують самовіддано працювати понад 40 прокурорів – учасників бойових дій в ДРА, які передають свій великий практичний та бойовий досвід нинішньому поколінню прокурорів.

Стійкістю, терпінням, працею військових прокурорів і слідчих в Афганістані був здобутий величезний бойовий і професійний досвід, який затребуваний і нині. Необхідно знати та берегти історію. Адже, за міркуванням римського філософа Цицерона, «історія – свідок минулого, світло істини, жива пам'ять, вчитель життя, вісник давнини».

Яскравим прикладом мужності, самопожертви при захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України під час збройної агресії Росії є подвиг працівника прокуратури, майданівця, добровольця, солдата-розвід-

Сергій Цимбал

ника 25-го батальйону територіальної оборони «Київська Русь» 54-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України Сергія Володимировича Цимбала.

Сергій Цимбал з 24 серпня 2014 року брав участь в антитерористичній операції на сході України. Мав позивний «Легіонер».

7 жовтня 2014 року під час виконання бойового завдання розвідувальна група з чотирьох осіб, до складу якої входив солдат Цимбал, потрапила у засідку в районі міста Дебальцевого Донецької області. У нерівному бою з бойовиками російсько-терористичного угруповання, до останнього прикриваючи відхід своїх бойових побратимів, Сергій Цимбал героїчно загинув унаслідок двох вогнепальних поранень.

Указом Президента України № 636/2015 від 13 листопада 2015 року за виняткову особисту мужність, героїзм і самопожертву, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі солдату Сергію Володимировичу Цимбалу посмертно присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена «Золота Зірка». Нагороджений по-

смертно орденом «Народний Герой України» (10 лютого 2016 року).

Президент України Петро Порошенко, вручаючи нагороду дружині загиблого Сергія Цимбала та його маленькому сину, сказав: «На прикладі таких героїв мають виховуватися не лише майбутні покоління захисників Вітчизни, а й майбутні покоління українських прокурорів. Особливої шани і поваги заслуговують прокурорські працівники, які приймають для себе рішення, що найбільш важливою справою є чоловіча справа захищати Батьківщину»⁴.

Загалом вже понад 200 прокурорів гідно та з честю брали участь у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України під час збройної агресії Росії в районі проведення АТО на території Донецької та Луганської областей.

Сучасні військові прокурори з честю несуть високе звання захисників закону та Батьківщини – це 654 вій-

ськовослужбовці, серед яких 498 прокурорів і 156 слідчих.

Заступником Генерального прокурора України – Головного військовим прокурором Матіосом А.В. з нагоди 3-ї річниці створення Головної військової прокуратури України наголошено на таких даних щодо діяльності військової прокуратури⁵.

За останні три роки роботи військова прокуратура передала до судів понад 11 тис. обвинувальних актів. Зокрема, за три роки слідчі військової прокуратури направили до суду понад 11 164 обвинувальні акти, за якими винесено 8563 вироки, з яких майже 400 вироків стосуються корупційних порушень. За вказаними кримінальними провадженнями відшкодовано понад 340 млн грн. За цей час до кримінальної відповідальності притягнуто 35 генералів – з них 24 генерали Збройних сил РФ за процедурою заочного судочинства. Серед найбільш гучних справ, які вже довели до вироку – справа бійців батальйону «Торнадо», лідер яких отримав 11 років позбавлення волі, ще 11 бійців – від 5 до 10 років за злочини в зоні проведення АТО на Донбасі.

Крім того, військовою прокуратурою передана до суду справа щодо колишнього президента Віктора Януковича та розслідується справа про збройну агресію Росії. По даній справі зібрано близько 1 тис. томів матеріалів, допитано понад 2 тис. потерпілих, долучено 100 тис. одиниць речових доказів. Збиток від агресії РФ оцінюється в 1 трлн 80 млрд гривень.

За три роки в межах кримінальних проваджень затримано 1821 особу, до адміністративної відповідальності притягнуто 2692 особи, проведено 6420 обшуків. Прокуратура заарештувала за весь час майна на 9 млрд 150 млн гривень.

Таким чином, на цьому етапі незмінним для органів прокуратури, у тому числі військової, є завдання щодо дотримання конституційних прав військовослужбовців, особливо в районі проведення АТО на сході України, і подальше належне реагування для усунення порушень вимог закону, що позитивно позначиться на зміцненні законності та правопорядку у військових формуваннях.

⁴ Виступ Президента України П.О. Порошенка під час вручення ордена «Зірка Героя» дружині та маленькому сину загиблого працівника прокуратури Сергія Цимбала у Генеральній прокуратурі України на урочистому зібранні з нагоди професійного свята – Дня працівників прокуратури, 1 грудня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news>

⁵ Інтерв'ю заступника Генерального прокурора України – Головного військового прокурора А.В. Матіоса «Ніхто крапку у розслідуванні справи по Іловайську не ставив» інтернет-виданню «Цензор.net» 21 серпня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://censor.net.ua/resonance/452450/>

АНОНСИ

28–29 вересня 2017 року відбудеться II Регіональний круглий стіл «Транскордонна співпраця: проблеми та шляхи їх вирішення».

Напрями, відповідно до яких заплановано проведення II Регіонального круглого столу: питання безпеки в Причорноморському регіоні; боротьба з тероризмом; запобігання і протидія: нелегальній міграції, торгівлі людьми, органами і тканинами для трансплантації, контрабанді; незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; організованій злочинності; службовим і корупційним злочинам; розшук майна, що підлягає конфіскації, та повернення активів; особливості доказування злочинів, вчинених на тимчасово окупованих територіях.

Організаційний комітет:

Віталій Чубко +38 (067) 928-18-49;

Сергій Люлько +38 (063) 650-60-50;

e-mail: vp_ndi_naru@ukr.net

Місце проведення заходу: клінічний санаторій «Аркадія» Державної прикордонної служби України (Гагаринське плато, 1, м. Одеса, 65009).

ПІДТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВИМ ПРОКУРОРОМ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ

УДК 343.139

Микола Туркот

начальник відділу підготовки та підвищення кваліфікації військових прокурорів Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

Олена Єні

заступник начальника відділу підготовки та підвищення кваліфікації військових прокурорів Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

Керівними документами Генеральної прокуратури України військових прокурорів усіх рівнів зобов'язано забезпечувати підтримання обвинувачення у кримінальних провадженнях про військові та інші кримінальні правопорушення, вчинені військовослужбовцями військових формувань та правоохоронних органів України, а також про злочини у сфері службової діяльності, вчинені службовими особами державних органів та установ, указаних у п. 1 галузевого наказу, та оскарження судових рішень [1].

Діяльності військового прокурора з підтримання публічного обвинувачення притаманна певна специфіка, яка постає з особливостей кримінально-правової конструкції злочинів, передбачених розділом XIX КК України, особливостей родового та безпосереднього об'єкта цих злочинів, а також наявності спеціального суб'єкта – військовослужбовця, військовозобов'язаного (резервіста) під час проходження зборів, а у разі вчинення військового службового злочину – військової службової особи. Також така специфіка визначається: наявністю конкуренції загальної та спеціальної норм, яка характерна саме для військових злочинів; особливостями предмета доказування у кримінальних провадженнях про військові злочини; специфікою

судових експертиз, які призначаються під час судового розгляду кримінальних проваджень про злочини цієї категорії; необхідністю одночасного застосування кількох засобів забезпечення кримінального провадження (наприклад, домашнього арешту як запобіжного заходу та відсторонення від посади); відсутністю єдиної судової практики застосування кримінального процесуального законодавства України. Складність окремих військових злочинів визначається й значною кількістю нормативних актів, що регулюють відповідні правовідносини, і наявністю специфічної термінології.

Підтримання військовим прокурором публічного обвинувачення теж має певну специфіку в разі його здійснення у місцевостях із особливим правовим режимом. Розглянемо її детальніше.

В умовах особливого періоду – запровадження надзвичайного, воєнного стану або проведення антитерористичної операції (далі – АТО) із залученням з'єднань, військових частин та підрозділів Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, інших військових формувань, місцем постійної дислокації яких є територія в межах військового гарнізону, – особовий склад військових прокуратур (прокурори, слідчі) може відряджатися до районів розташування цих з'єднань, військових частин (підрозділів)

на період виконання вказаними з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами завдань за призначенням [1]. Процедура направлення особового складу військових прокуратур у місцевість із особливим правовим режимом врегульована відповідним Порядком [2].

До чинників, які ускладнюють підтримання обвинувачення у таких випадках, слід віднести: обмежені можливості функціонування судів; існування перешкод щодо з'явлення учасників кримінального провадження до суду та ризики для їх життя і здоров'я; загроза фізичної втрати матеріалів провадження. Крім того, як зазначається, професійна діяльність прокурорів військової прокуратури сил АТО відбувається не просто в складних – в екстремальних умовах, характеризується високою динамікою, напруженістю, загрозою життю, здоров'ю, невизначеністю та новизною ситуації, суперечливістю інформації, браком часу тощо, які є джерелами психічної напруги і потребують достатньо високого рівня розвитку психологічної готовності особистості, сформованості спеціальних здібностей та рис [3, с. 43].

По-перше, за умови наявності надзвичайної ситуації на певній території мінімізується можливість нормального функціонування правоохоронних та судових органів. За часовими параметрами обмеження їх функціонування може бути як нетривалим, так і тривалим. Саме тоді, коли існування такої ситуації є тривалим (або буде очікувано тривалим), а доступ учасників кримінального провадження до суду, у тому числі й прокурора, ускладненим чи взагалі неможливим, виникають серйозні ризики порушення прав та інтересів учасників кримінального провадження, значно підвищується ймовірність недотримання розумних строків судового розгляду, виникає загроза повного чи часткового знищення або псування матеріалів кримінального провадження. За таких обставин доцільною передусім є зміна підсудності судів.

Сьогодні згідно зі ст. 1 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» [4] через неможливість здійснювати правосуддя окремими судами в районі проведення АТО постановлено змінити територіальну підсудність судових справ, що підлягають таким судам. На реалізацію цього головою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ протягом 2014–2015 років прийнято низку розпоряджень.

Наступна особливість пов'язана з існуванням перешкод щодо з'явлення учасників кримінального провадження до суду. Об'єктивні перешкоди пов'язують із фактичною неможливістю особи (у тому числі й самого прокурора) прибути у визначений час до суду, за наявності у неї такого наміру. Варіантами вирішення зазначеної проблеми є:

здійснення повноважень прокурора у кримінальному провадженні групою прокурорів; застосування дистанційного судового провадження (у разі неможливості явки учасників судового провадження). Як зазначається в тематичному звіті Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні «Доступ до правосуддя в контексті конфлікту в Україні», цивільне населення наражається на серйозні труднощі у питанні доступу до судів та органів прокуратури у зв'язку з обмеженням свободи пересування. Суди намагаються розв'язати ці проблеми, розробивши гнучкий розклад роботи, надаючи перевагу засіданням у другій половині дня, щоб надати більше часу на поїздку. Також суди поновлюють інформацію на сайті, щоб люди за можливості могли отримати інформацію в Інтернеті, а не приїжджати до суду особисто, та підтримувати зв'язок через Skype чи електронною поштою [5, с. 22–23].

Надзвичайно важливим та обґрунтованим є й застосування процесуального механізму допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування (ст. 225 КПК України), а саме – використання результатів такого допиту під час судового засідання. Нині можна вже стверджувати й про усталеність відповідної судової практики.

В окремих кримінальних провадженнях військовий прокурор може постати перед з необхідністю ініціювати проведення спеціального судового провадження. Важливим етапом доказування обставин, викладених у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, є доведення перед судом необхідності призначення розгляду за відсутності обвинуваченого. Підстави для початку такого судового розгляду викладено у ч. 3 ст. 323 КПК України. Як додатковий доказ того, що особі відомо про здійснення спеціальної процедури досудового розслідування, а надалі – судового провадження, може бути використано записи у соціальних мережах, підписи під фото на особистих сторінках користувачів, телефонні розмови, SMS-повідомлення тощо. Якщо про такі дані стане відомо в процесі судового провадження, доцільно заявити клопотання в порядку ст. 333 КПК України про застосування заходів забезпечення кримінального провадження або/та проведення слідчих (розшукових) дій. Після проведення судового розгляду, виступаючи у судових дебатах, прокурор має обов'язково звернути увагу на те, що, незважаючи на відсутність обвинуваченого і через це неможливість свідчити на свою користь, його право на захист порушено не було; вину доведено належними, допустимими, достовірними доказами, що не лише не суперечать одне одному, а й, навпаки, доводять вину особи у вчиненні кримінального правопорушення. При цьому згідно зі ст. 2 КПК України за наявності передбачених законом підстав до обвинуваченого було застосовано належну правову процедуру – спеціальне досудове розслідування і спеціальне судове провадження.

Такий обов'язок прокурора ґрунтується на положеннях п. 5 ст. 374 КПК України. Необхідність аналізу спеціального досудового розслідування та судового провадження на предмет дотримання прав відсутнього обвинуваченого кореспондує так само з вимогами Європейської конвенції про міжнародну дійсність судових рішень з кримінальних справ (ETS N 70) від 28 травня 1970 року та Резолюції (75) 11 Комітету міністрів Ради Європи про критерії, що регламентують розгляд, який проводиться за відсутності обвинуваченого.

Отже, належна, послідовна та аргументована позиція прокурора під час спеціального судового розгляду сприятиме забезпеченню кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення та переходується від органів досудового розслідування і суду.

Наступною особливістю є велика ймовірність існування загрози для життя та здоров'я учасників кримінального провадження. Тому військовий прокурор має вживати всі можливі заходи для забезпечення як власної безпеки, так і безпеки інших учасників.

Питання забезпечення безпеки врегульовано Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [6]. Відповідно до п. «в» ст. 14 цього Закону рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки щодо захисту працівників прокуратури та їхніх близьких родичів приймає керівник органу прокуратури. Окрім того, слід згадати положення спільного наказу «Про взаємодію органів прокуратури з органами, які беруть участь в антитерористичних заходах на території Донецької та Луганської областей» від 9 лютого 2015 року № 5/156/230/75/94, згідно з якими керівника АТО (чи особу, яка його заміщує) зобов'язано з використанням сил та засобів підрозділів СБУ, МВС, ДПС, ЗСУ, ВСП у ЗСУ, які беруть участь в АТО, забезпечити охорону слідчих, прокурорських працівників та інших осіб, які залучаються для проведення процесуальних дій під час виконання ними відповідних обов'язків та повноважень. Міністерство оборони України зобов'язане забезпечити військових прокурорів і слідчих, які залучаються до виконання завдань з підтримання законності й правопорядку безпосередньо в районі проведення АТО, приміщеннями, спеціальним транспортом, засобами зв'язку (у тому числі спеціальними), засобами індивідуального захисту, вогнепальною зброєю, обмундируванням та іншим необхідним майном.

Що стосується інших учасників кримінального провадження, то застосування заходів безпеки до них передбачено Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [7] (детальніше – далі).

Фізичне знищення, псування чи втрата матеріалів кримінального провадження або окремих

доказів у провадженні спричиняють максимальну загрозу нездійснення стороною обвинувачення завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України. Тому за умов виникнення такої загрози прокурору передусім слід забезпечити збереження наявних матеріальних доказів. Слід враховувати вимоги режиму секретності щодо необхідних дій в умовах воєнного або надзвичайного стану з матеріальними носіями секретної інформації, зокрема кримінальними провадженнями та наглядовими провадженнями до них.

Сьогодні наявна складна проблема відновлення матеріалів кримінальних проваджень, які залишилися на частині території Донецької та Луганської областей, підконтрольних незаконним збройним формуванням. Враховуючи це, було підготовлено кілька законопроектів, наприклад проект про внесення змін до КПК України (щодо вдосконалення порядку кримінального провадження або його окремих матеріалів, втрачених на стадії досудового розслідування та судового розгляду) [8], але попри вимоги життя, на жаль, відповідні зміни до КПК України ще не внесені.

Далі розглянемо деякі особливості, які має враховувати військовий прокурор при підтриманні публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців.

КК України передбачено можливість звільнення військовослужбовця від кримінальної відповідальності. Так, відповідно до ст. 401 КК України особа, яка вчинила злочин, передбачений статтями розділу XIX Кодексу («Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)»), може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 44 цього Кодексу із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України. Як видається, у зазначеній нормі йдеться не про абсолютно всі злочини, які передбачені у розділі XIX Кодексу, а лише про ті діяння, які за критерієм тяжкості відповідають певним умовам, за яких особу може бути звільнено від кримінальної відповідальності із застосуванням ст.ст. 45–49 КК України. На наш погляд, у разі такого звільнення прокурор, висловлюючи думку у підготовчому судовому засіданні чи під час судового розгляду, не має права орієнтувати суд на зазначення в ухвалі позиції щодо доцільності подальшого застосування до військовослужбовця заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних Сил України.

Санкції окремих злочинів, у тому числі й військових, передбачають покарання у виді довічного позбавлення волі (наприклад, ч. 5 ст. 404, ч. 2 ст. 115 КК України тощо). За вимогами КПК України, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено таке покарання, за клопотанням обвинуваченого може здійснюватися судом присяжних. Тож військовий

прокурор згідно з ч. 1 ст. 384 КПК України ще на етапі завершення досудового розслідування зобов'язаний роз'яснити йому можливість та особливості такого розгляду. Відповідне роз'яснення прокурора повинно бути складене в письмовій формі та додане до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду. Як зазначено у правовому висновку Верховного Суду України (постанова від 25 червня 2015 року), який є обов'язковим до застосування, інформування обвинуваченого про можливість розгляду кримінального провадження щодо нього судом присяжних ще до початку судового розгляду надасть йому можливість підготуватися до реалізації такого права, і його рішення з цього питання буде виваженим та обґрунтованим. Тільки у такому випадку будуть дотримані засади кримінального провадження, зокрема й забезпечення права на захист, а судовий розгляд буде справедливим... Невиконання прокурором вимог ст. 384 КПК України, в силу вимог п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, є підставою для повернення обвинувального акта прокуророві [9].

У судовому провадженні на прокурора покладается повна відповідальність за формулювання обвинувачення та доведеність вини особи у вчиненні правопорушень, за які остання притягується до кримінальної відповідальності. Зважаючи на особливу роль суду, що ґрунтується на засадах змагальності, прокурор не повинен розраховувати, що суд виступатиме від його імені та усуватиме неповноту судового розгляду, виконуючи невластиву для нього функцію, заборонену законом. Завдання прокурора як представника сторони обвинувачення в суді – пред'явити для перевірки в судовому засіданні встановлені під час досудового розслідування або здобуті безпосередньо під час судового розгляду докази обвинувачення, які відповідають критеріям належності, достовірності та допустимості й у своїй сукупності є достатніми, щоб переконати суд у правильності своєї обвинувальної позиції. Метою всієї цієї діяльності має стати ухвалення судом законного та обґрунтованого обвинувального вироку.

За змістом ст. 363 КПК України сутність судового розгляду полягає в з'ясуванні обставин та перевірці їх доказами. Військовий прокурор повинен бути готовим у будь-який момент судового провадження належно обґрунтувати допустимість кожного доказу сторони обвинувачення, а також, правильно оцінивши докази сторони захисту, клопотати про їх усунення з провадження – за умови порушення вимог закону при їх отриманні.

Залежно від того, до якої групи злочинів віднесено правопорушення, що інкримінується військовослужбовцю, будується тактика подання прокурором доказів у судовому провадженні. Плануючи допити в суді свідків сторони обвинувачення з чис-

ла військовослужбовців, військовий прокурор має визначитися з тим, в якому порядку він запропонує їх допити з огляду на тактовність та підпорядкування між ними (старших за званням, за посадою, військових начальників, співслужбовців), а також на значимість їх показань для доведення обвинувачення.

Потрібно зауважити, що злочини, пов'язані з використанням військового (зброї, техніки, озброєння, речового, продовольчого, паливно-мастильного) майна, потребують проведення значної кількості різноманітних експертиз. Нині в Україні також проводиться експертиза зі спеціальності 16: «Військові дослідження», яку проводять два експертні заклади: Київський науково-дослідний інститут судових експертиз та Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз. У суді прокурор окрім дослідження висновку експерта може клопотати про допит експерта, що істотно доповнить зібрану доказову базу.

Підтримуючи публічне обвинувачення у кримінальних провадженнях про військові службові злочини, прокурору потрібно визначати тактику своїх дій в суді з огляду на специфіку не лише військових злочинів, а й службових. При цьому потрібно враховувати, що військова службова особа зазвичай добре обізнана з особливостями військового законодавства, має відповідну вищу освіту та підготовку. Крім того, оперативний та слідчий склад Служби безпеки України, оперативні склади Управління державної охорони України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Державної прикордонної служби України, Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України, який належить до представників влади, що проходять військову службу, володіє навичками оперативно-розшукової діяльності, що збільшує ймовірність протидії відповідних осіб у разі їх притягнення до кримінальної відповідальності. Все обумовлює високий рівень змагальності під час судового розгляду, отже, потребує від військового прокурора посиленої уваги до підготовки та якісної участі у судовому провадженні.

При підтриманні публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях, де потерпілими або головними свідками є військовослужбовці, прокурору завжди слід зважати на можливість незаконного впливу на них правопорушника з метою примусити до зміни показань чи до давання завідомо неправдивих показань. Ймовірність такої ситуації зростає у середовищі військовослужбовців, особливо в умовах проходження строкової служби.

Практика засвідчує, що військовослужбовцям строкової служби та служби за контрактом солдатського і сержантського складу, які вчиняють злочини під час проходження або несення військової служби, притаманні такі ганебні вади, як неповага

до іншої людини, небажання виконувати обов'язки військової служби, допомагати товаришам по службі, ігнорування вимог статутів та військової дисципліни, агресивна поведінка у конфліктній ситуації тощо. Військове середовище щороку поповнюється особами з неврівноваженою психікою, а іноді з відверто антигромадськими поглядами... Злочини проти порядку підлеглості та військової честі вчиняються не для досягнення якихось раціональних цілей, а є для правопорушника самоціллю, проявом його наміру протиставити себе інтересам військової служби, інших військовослужбовців [10, с.150].

Надійним механізмом уникнення наведеної ситуації у кримінальних провадженнях про військові злочини є застосування заходів безпеки до військовослужбовців, яке здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Стаття 7 зазначеного Закону передбачає загальний перелік заходів забезпечення безпеки. Водночас ст. 18 Закону є спеціальною, а саме: «Безпека військовослужбовців забезпечується шляхом вжиття заходів, передбачених ст. 8 (особиста охорона, охорона житла і майна) з урахуванням перебування цих осіб на військовій службі. Для захисту військовослужбовців також можуть застосовуватися такі заходи: а) відрядження до іншої військової частини або військової установи; б) переведення на нове місце служби» [7]. Окрім наведених заходів КПК України передбачає низку процесуальних можливостей, які можуть бути вжиті у таких випадках, наприклад: процесуальні дії у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України); допит у суді з використанням технічних засобів з іншого приміщення чи в інший спосіб, що унеможлиблює ідентифікацію особи, у разі потреби – зі створенням акустичних перешкод (ч. 9 ст. 352, ч. 2 ст. 353, ч. 3 ст. 351 КПК України) тощо.

Алгоритм застосування заходів безпеки прямо залежить від категорії кримінального провадження, ступеня ризиків (загроз) військовослужбовцю, специфіки військового формування, у якому проходить службу військовослужбовець. Зокрема, потрібно враховувати, до якої категорії військовослужбовців належить особа. Особливу увагу при здійсненні захисту слід приділяти військовослужбовцям строкової служби, оскільки вони позбавлені права вільно пересуватися як територією військової частини, так і поза її межами; постійно перебувають у солдатському середовищі, де дуже складно приховати факт спілкування зі сторонньою людиною, якою для військової частини є слідчий або прокурор. Іноді переведення військовослужбовця, котрий готовий свідчити у суді, до іншої військової частини не є дієвим засобом захисту у кримінальному провадженні. Тому військовому

прокурору потрібно ретельно продумати та застосувати низку заходів, у тому числі й заходів безпеки стосовно свідка, потерпілого, які дають змогу останнім уникнути незаконного впливу.

Діючи на засадах змагальності та використавши під час судового розгляду всі процесуальні засоби доказування, прокурор у своєму виступі в судових дебатах обов'язково: аналізує та оцінює встановлені в суді факти; робить власні висновки та заяви щодо обґрунтованості висунутого обвинувачення; спростовує процесуальну позицію сторони захисту, яка не знайшла свого підтвердження в судовому засіданні; посиляючись на закон, аргументує свої думки з усього кола питань, що підлягають вирішенню судом при ухваленні вироку.

Перед виступом у судових дебатах прокурору слід перевірити, чи не були внесені зміни до КК України. Зокрема, протягом 2014–2016 років як реакція на сучасні реалії було змінено редакції ст.ст. 401–405, 407–411, 413, 418–426-1, 428, 435 КК України.

За військові злочини у КК України передбачено загальні (штраф, позбавлення волі тощо) і спеціальні види покарання (службові обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців). Так, згідно з ч. 1 ст. 58 КК України покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених цим Кодексом, а також у випадках, коли суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замість обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років призначити службове обмеження на той самий строк. Відповідно до ст. 62 КК України покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні призначається військовослужбовцям строкової служби, військовослужбовцям, які проходять військову службу за контрактом, особам офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особам офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовцям, призваним на військову службу під час мобілізації, на особливий період (крім військовослужбовців-жінок), на строк від шести місяців до двох років у випадках, передбачених Кодексом, а також якщо суд, враховуючи обставини справи та особу засудженого, вважатиме за можливе замінити позбавлення волі строком не більше двох років на тримання у дисциплінарному батальйоні на той самий строк. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців замість позбавлення волі не може застосовуватися до осіб, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення військовослужбов-

цям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні» зазначено: при призначенні військовослужбовцям такого покарання не завжди забезпечується індивідуальний підхід. Іноді воно призначається військовослужбовцям, до яких з урахуванням їх особи, характеру та ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину не слід було б застосовувати цей вид покарання. Водночас деякі особи, які могли б виправитися в умовах дисциплінарної частини, засуджуються до покарання у виді позбавлення волі. Не з'ясовуються повні дані про стан здоров'я підсудних, унаслідок чого в дисциплінарному батальйоні опиняються особи, не придатні до військової служби [11].

Є й особливості призначення довічного позбавлення волі, запроваджені у 2016 році. Так, згідно зі ст. 68 КК України довічне позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин не застосовується, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у ст.ст. 109–114-1, проти миру,

безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у ст.ст. 437–439, ч. 1 ст. 442 та ст. 443 Кодексу. Щодо наведених злочинів (окрім ст. 443) також не можуть застосовуватися строки давності (ч. 5 ст. 49 КК України).

Таким чином, при визначенні того, яке покарання має бути запропоноване в судових дебатах, військовому прокурору необхідно враховувати вимоги кримінального закону та наведені рекомендаційні роз'яснення, з урахуванням даних про особу військовослужбовця, його статусу, поведінки тощо. Не можна забувати також про доцільність призначення за необхідності такого додаткового покарання, як позбавлення військового звання (ст. 54 КК України).

Підсумовуючи викладене, зазначимо: врахування запропонованих у статті рекомендацій та порад допоможе військовому прокурору ефективно підтримувати публічне обвинувачення в суді в умовах законодавчих змін та безпекової ситуації у нашій державі, а також з огляду на завдання, покладені на військову прокуратуру України.

Список використаних джерел:

1. Про особливості діяльності військових прокуратур: наказ Генерального прокурора України від 29 серпня 2014 року № 12гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&t=rec&id=
2. Порядок направлення особового складу військових прокуратур у місцевість із особливим правовим режимом, затвердж. наказом Генерального прокурора України від 5 грудня 2016 року № 393 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1724-16>
3. Добрянський О. Психологічна готовність прокурорів до професійної діяльності в екстремальних умовах // Вісник прокуратури. – 2016. – № 8. – С. 43–49.
4. Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції: Закон України від 12 серпня 2014 року № 1632-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1632-18>
5. Доступ до правосуддя в контексті конфлікту в Україні: тематичний звіт Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні. – 2015. – 55 с.
6. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
7. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
8. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо вдосконалення порядку кримінального провадження або його окремих матеріалів, втрачених на стадії досудового розслідування та судового розгляду: проект Закону України (реєстр. № 6580) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62007
9. Постанова Верховного Суду України від 25 червня 2015 року № 5-111к15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/132BFE5EC4308D87C2257E7E0024EB17](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/132BFE5EC4308D87C2257E7E0024EB17)
10. Кримінально-правові та кримінологічні основи забезпечення воєнної безпеки України: наук.-практ. посіб. / [Туркот М.С., Богуцький П.П., Дячук С.І. та ін.]. – К.: АртЕк; Національна академія прокуратури України, 2014. – 246 с.
11. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 грудня 1996 року № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-96>

Микола Туркот, Олена Єні

ПІДТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВИМ ПРОКУРОРОМ ПУБЛІЧНОГО ОБВИНУВАННЯ

Досліджено особливості процесуальної діяльності військового прокурора щодо підтримання обвинувачення у суді. Проаналізовано специфіку кримінальних проваджень про військові злочини. Описано чинники, які ускладнюють підтримання обвинувачення в районі проведення антитерористичної операції, та запропоновано практичні рекомендації щодо зменшення їхнього впливу.

Ключові слова: військовий прокурор; підтримання публічного обвинувачення у суді; військовий злочин; район проведення антитерористичної операції; судовий розгляд.

Николай Туркот, Елена Ени

ПОДДЕРЖАНИЕ ВОЕННЫМ ПРОКУРОРОМ ПУБЛИЧНОГО ОБВИНЕНИЯ

Исследованы особенности процессуальной деятельности военного прокурора по поддержанию обвинения в суде. Проанализирована специфика уголовных производств о военных преступлениях. Описаны факторы, затрудняющие поддержание обвинения в районе проведения антитеррористической операции, и предложены практические рекомендации по уменьшению их влияния.

Ключевые слова: военный прокурор; поддержание публичного обвинения в суде; военное преступление; район проведения антитеррористической операции; судебное рассмотрение.

Mykola Turkot, Olena Yeni

MAINTENANCE OF A PUBLIC PROSECUTION BY THE MILITARY PROSECUTOR

The peculiarities of the procedural activity of the military prosecutor in maintenance of the prosecution in court are researched in the article. The specifics of criminal proceedings about military crimes are analyzed. The factors that complicate the prosecution in the area of the anti-terrorist operation are described, and practical recommendations for their reduction are proposed.

Keywords: military prosecutor; public prosecution in the court; military crime; area of anti-terrorist operation; trial.

НОВІ ВИДАННЯ

У Національній академії прокуратури України підготовлено науково-практичний посібник «Настільна книга військового прокурора», що увійшов до серії «Захисник Вітчизни. Бібліотека військового прокурора»

У посібнику розглянуто питання діяльності військової прокуратури із забезпечення воєнної безпеки України в сучасних умовах.

Зосереджено увагу на особливостях реалізації прокурорами і слідчими військових прокуратур у межах компетенції конституційних функцій, зокрема з організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, підтримання публічного обвинувачення, представництва ними інтересів громадян і держави у суді, нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Висвітлено підстави та порядок відповідальності військовослужбовців за військові кримінальні, адміністративні і дисциплінарні правопорушення; за спричинення майнової шкоди державі, а також питання, пов'язані з дотриманням норм міжнародного гуманітарного права.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ

Валерій Дяченко

старший викладач відділу підготовки та підвищення кваліфікації військових прокурорів Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

УДК 343.16

Ефективність виконання положень міжнародного гуманітарного права – це вимога сьогодення, закономірний етап прогресивних змін і водночас свідчення вичерпного нарощування правових приписів, що обумовлено нагальною потребою переходу до нової концепції розвитку, яка забезпечує належне виконання норм, необхідністю поєднання різних доктрин міжнародного гуманітарного права, кодифікованих норм з історично виправданими гуманітарними традиціями.

У юридичній науці проблеми імплементації міжнародного гуманітарного права (МГП) в національне законодавство держав, включаючи Україну, досліджено ще не достатньо. Ті чи інші його аспекти розглядалися, зокрема, у працях В.Н. Денисова, А.І. Дмитрієва, В.І. Євінтова,

Л.Г. Заблоцької, С.В. Ісаковича, О.О. Мережка, Л.Д. Тимченка, В.В. Фуркала, Є.М. Цибуленка, І.М. Арцибасова, І.П. Бліщенко, І.І. Лукашука, Р. Бакстера, Я. Броунлі, Ф. Буньйона, Х.-П. Гассера, Фр. Кальсховена, Фр. де Мулінена, С. Нахліка, Л. Оппенгейма, Ж. Пікте, В. Сломансона, Л. Фуллера, Ч. Хайда, Ф. Хайєка, Д. Харші, Р. Хігінса, А. Шлезінгера.

Для України питання дотримання міжнародного гуманітарного права є актуальним з урахуванням подій, які відбуваються на сході України. Тому важливим вбачається поширення знань про міжнародне гуманітарне право серед працівників військових прокуратур, які насамперед мають знати, розуміти і застосовувати міжнародне гуманітарне право з метою забезпечення власної безпеки і захисту в умовах збройного конфлікту.

На початку 70-х років XX століття, після формування основної бази джерел міжнародного гуманітарного права, стало очевидним, що прогресивний розвиток, а також детальніша кодифікація норм і накопичення приписів цієї галузі не можуть бути самоціллю. Фахівці вказують, що безпосередні виконавці у силових структурах не мають змоги досягнути доволі значний обсяг нормативного матеріалу (майже 600 статей чотирьох Женевських конвенцій і двох Додаткових протоколів, три протоколи 1980 року). У деяких європейських країнах (зокрема, Швейцарії) до війська доводиться лише «концентрований витяг» з джерел МГП на двох десятках сторінок [1], а в підручнику Фредеріка де Мулінена «Право війни. Посібник для збройних сил» зазначено, що «... для забезпечення ефективного виконання права війни збройні сили потребують загальновизнаних правил», «базових норм права війни» [2]. З огляду на це вбачається слушним зауваження І.П. Бліщенка: «Найбільш актуальною є проблема ефективності, тобто застосування міжнародного гуманітарного права. Це найбільш складне питання, воно стосується всього міжнародного права, ефективність якого перш за все визначається ступенем добровільності його виконання» [3].

У моральному плані також настав час перейти від закликів до дій. Г. Лаутерпахт у статті, присвяченій перегляду гуманітарного права [4], небезпідставно, як вважає Е. Давід, назвав право збройних конфліктів «проріхою у міжнародному праві», що найменше виконується і є найбільш утопічною частиною права взагалі.

Попередній аналіз процесу становлення й еволюції МГП засвідчує, що ефективність тлумачилась як «надійність» (Цицерон), «дієвість», «правоспроможність», а сьогодні це поняття означає утворення та функціонування системи реального виконання норм і приписів. У 60–70-х роках XX століття ефективність формулюється як міжнародно-правова проблема. Контент-аналіз текстів міжнародних угод, зокрема, Женевських конвенцій і Додаткових протоколів, показав, що термін «ефективність виконання» почав зустрічатись доволі часто: так, у Договорі 1972 року між колишнім СРСР та США щодо обмеження систем протиракетної оборони, навколо якого точаться суперечки, цей термін вживається 4 рази [5].

Проблемою ефективності виконання переймаються представники різних гуманітарних доктрин. Наприклад, Жан Пікте вказує: «Комітет Міжнародного Червоного Хреста (МКЧХ) перш за все

намагається забезпечити свою здатність виконувати гуманітарну діяльність якомога ефективніше» [6]. Прибічники доктрини «права війни» також вважають за потрібне звернутись до поняття ефективності. Міжнародне товариство військового права та права війни присвятило свій черговий IX конгрес у Единбурзі (19–23 вересня 1988 року) питанням виконання МГП на національному рівні [1].

Розглянемо етапи формування поняття ефективності виконання норм МГП. *Перший етап* розпочався тоді, коли було кодифіковано сучасне гуманітарне право, а сторони угод взяли на себе зобов'язання здійснювати всі необхідні заходи, що вбачалися з норми звичаєвого права, відповідно до якої сторони угоди повинні чесно й добросовісно виконувати її положення (принцип *pacta sunt servanda*). Крім того, були сподівання на вироблення спеціальних механізмів, які закріплюють та уточнюють цю норму договірного права і починають застосовуватись з моменту вступу конвенцій у дію. *Другий етап* відзначено частими порушеннями норм МГП, поширеними випадками незнання їх змісту, створенням проблем та обмежень на національному рівні (наприклад, Велика Британія заявляла, що у «необхідних випадках Женевські конвенції діють в її законодавстві на підставі Акта 1957 року») [7], на рівні силових структур. На *третьому етапі* держави дійшли висновку про необхідність розроблення стратегії для забезпечення ефективності МГП на національному рівні, якою передбачались запобігання серйозним порушенням (в конвенціях та протоколах термін «ефективність» віднесено тільки до покарання порушників МГП), поширення знань, захист символіки Червоного Хреста.

У Резолюції XXVI Конференції Міжнародного Комітету Червоного Хреста (1991 С.1\4.\ 1\1) вказувалося, що після проведення XXV Конференції МКЧХ, на якій прийнято звернення до держав про надання інформації щодо виконання ними норм гуманітарного права, почали вживатися заходи, «спрямовані на ефективне застосування вказаних положень у тій чи іншій галузі міжнародного гуманітарного права».

Можна стверджувати, що виникнення проблеми ефективності виконання норм МГП стало закономірним етапом його прогресивного розвитку або наскрізною проблемою, яка стосується майже всіх аспектів імплементації міжнародного гуманітарного права. Так, питання функціонування міжнародних трибуналів, обов'язковості рішень Ради Безпеки, – вказує Поль Таверньє, – набуває важливого значення, якщо прагнути до створення «справді ефективного міжнародного суду» [8].

Таким чином, ефективність реалізації норм існуючого МГП починає координуватись із ефективністю права, яке тільки зароджується. Все це свідчить про універсальність проблеми ефективності на рівні галузей міжнародного права.

Розглянемо загальнонаукове визначення терміна «ефективність». Це поняття походить від слова «ефект» та означає явище, яке супроводжується певним результатом (ефект Максвелла). Поступово, мірою поширення застосування цього терміна в різних сферах наукового пізнання, він набув значення «корисний результат», «корисна дія, яка приносить бажаний результат». Очевидно, з останнього визначення і розвинулось юридичне розуміння (контекст) ефективності норм права як ступеня наближеності певної правової діяльності до кінцевої або заданої мети. У міжнародно-правовому сенсі поняття «ефективність дії норм» ми визначаємо як реалізовану, закладену в домовленостях та угодах теоретичну можливість досягнення мети регулювання міжнародно-правових відносин. Під ефективністю норм МГП ми розуміємо належну міру реалізації базових принципів гуманітарного захисту осіб.

З 1980-х років питання ефективності виконання норм гуманітарного права починає досліджуватись на емпіричному рівні. У 1972 році МКЧХ розіслав спеціальну анкету «Про заходи, спрямовані на більш ефективне застосування Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року», відповіді на яку становлять значний інтерес у контексті теми цієї статті: діапазон їх вельми широкий, але більшість держав однакові у тому, що відповідно до ст. 1 держави мають право вживати як колективні, так і індивідуальні заходи для виконання норм права сторонами конфлікту, а також звертатись до ООН.

Актуальність проблеми співвідношення внутрішнього законодавства і приписів міжнародного права, тобто того, які норми внутрішньої правової системи повинні бути застосовані для виконання базових норм конвенцій, було підтверджено у бесіді головного прокурора Гаазького трибуналу із злочинів у колишній Югославії К. дель Понте з президентом Сербії і Чорногорії В. Коштуницею, який поставив під сумнів компетенцію Трибуналу.

З точки зору кінцевого підсумку виконання приписів МГП існування різних концепцій (традиційного МГП, сучасного МГП у так званому «широкому сенсі»), права збройних конфліктів, яке на рівні силових структур реалізується як «право війни» з їх різними філософсько-правовими засадами, масштабами захисту прав людини та різними системами імплементації тощо, є негативним чинником для міжнародно-правового стану виконання норм міжнародного права. Існування різних доктрин МГП свідчить, що майбутнє міжнародного гуманітарного права визначено нечітко.

Виявлення та нейтралізація міжнародно-правовими та іншими засобами причин порушення гуманітарного права є непрямим (опосередкованим) шляхом забезпечення ефективності його приписів.

Дослідження способів підвищення ефективності виконання норм гуманітарного права виконавцями з силових структур є кінцевою метою у справі реального дотримання базових норм МГП.

Важливим є також вивчення реального впливу інституційних установ – Міжнародної комісії зі встановлення фактів (ст. 90, 1d.); Міжнародних судів в Гаазі на процес ефективного виконання приписів гуманітарного права.

На макрорівні ефективність виконання норм МГП визначається правовим характером сучасного світового порядку, природою сучасних збройних конфліктів.

Дослідники проблеми ефективності виконання норм МГП дедалі більше враховують глобальні фактори на макрорівні – *сучасний міжнародно-правовий порядок*. Таким чином, постає потреба віднайти нове *правове співвідношення* між суб'єктами міжнародного права, між принципами самовизначення націй і цілісності держав, принципами невтручання у внутрішні справи і захистом прав людини. Другим джерелом порушення норм МГП на макрорівні є проблема *«гуманітарного втручання»* у боротьбі за дотримання прав людини, проголошених на міжнародному рівні.

Третій фактор низької ефективності виконання норм МГП на макросоціальному рівні – це *нова природа конфліктів*, яка не могла братись до уваги під час активної кодифікації гуманітарного права.

Встановлено, що це позначилось на міжнародній практиці і призвело до заміни терміна «війна» новим поняттям «збройний конфлікт», а далі до заміни найновішим – «військові акції». Так, у джерелах МГП, наприклад у ст. 3, спільній для Женевських конвенцій 1949 року, ст. 43, п. 2 Додаткового протоколу 1, неодноразово згадується «участь у воєнних діях», але не «участь у збройних конфліктах». Цю позицію підтримують і аналітики МКХЧ Стефан Жанне, Жоель Мерме, Олара Отунну [9].

С. Нахлік висловив думку, що «певна невизначеність конфлікту має свої переваги» [10]. Зауважимо, що у правовому аспекті будь-яка невизначеність має негативні наслідки теоретичного і практичного характеру. Таким чином, для ефективного виконання норм МГП слід чітко розрізняти конфліктні збройні форми насильства, а правознавцям більшу увагу зосередити на проблемах правового регулювання та виконання норм гуманітарного права у війнах, воєнних конфліктах, військових діях як видах мілітаристської практики, що мають свої гуманітарні традиції регулювання.

На рівні силових структур, як, наприклад, у Статуті армії США «БМ-100-5» 1993 року, у розділі «Операції» відзначено перехід від практики війн до «конфліктів регіонального характеру», в яких беруть участь всі компоненти збройних сил [11].

Ідея розрізнення видів збройних сутичок, конфліктів чи акцій у контексті ефективності виконан-

ня норм МГП полягає в тому, що чим запекліша збройна боротьба, тим більше слід очікувати порушень норм права.

На соціально-правовому рівні ефективності виконання норм МГП, на нашу думку, можна досягти за допомогою виявлення причин порушень права як соціального феномена, які криються у самій збройній боротьбі, коли жорстокість та насильство викликають «дзеркальну» відповідь – малообмежене нормами права і моралі насильство. Не сприяє виконанню норм МГП і той факт, що сучасне міжнародне право припускає «справедливе» насильство – необхідну оборону, силове встановлення порядку, підтримання миру і міжнародної безпеки. Право у цьому контексті виступає тільки як вторинний запобіжник свавілля насильства.

Багатоманітність причин і факторів низької ефективності виконання норм МГП на соціально-правовому рівні спонукає при вирішенні проблеми до потреби керуватися такими найважливішими *принципами*:

а) принцип рівності прав тих, хто воює, визаний Інститутом міжнародного права у Брюсселі у 1963 році, який відповідає змісту ст. 96, п. 3 1 Додаткового протоколу. Він означає, що які б цілі не переслідували сторони, гуманітарні чи антигуманні, виконання норм МГП не передбачає надання переваги жодній стороні конфлікту. Зауважимо, що загалом гуманність поведінки армії сприяє успішності її дій;

б) принцип відмови від умови «*si omnes*» (якщо всі згодні) у справі виконання МГП, тобто норми повинні виконуватись «однобічно», не очікуючи ані ратифікації, ані дій, здійснених для їх виконання будь-якою стороною;

в) у випадку виникнення нових, не передбачених позитивними нормами міжнародного права, ситуацій збройного насильства захист прав і здоров'я продовжується згідно із застереженням Ф.Ф. Мартенса;

г) обов'язки держав стосовно виконання гуманітарних норм носять завжди імперативний характер. Норми МГП мають більше значення, ніж засновані на взаємних угодах чи поступках інші договірні норми.

Г. Ігнатченко слушно зауважив, що одна із основних проблем ефективного виконання норм гуманітарного права на рівні кожної з держав полягає у відмінностях функціонування механізму реалізації внутрішньодержавних актів та міжнародних норм [12]. Перші забезпечуються реальним примусом виконавчих органів держави та й відповідним ставленням до них виконавців. Другі – доброю волею держав. Тому проблема ефективності виконання норм МГП на цьому рівні більш складна, багатоаспектна і виглядає як система таких взаємопов'язаних факторів:

- ефективності ратифікації прийнятих домовленостей;
- поширення знань з гуманітарного права;
- державного забезпечення поширення знань;
- імплементації як виконання норм права у широкому сенсі;
- реального виконання державними службовцями (особами), яких гуманітарне право безпосередньо стосується.

Про потребу поширення знань неодноразово згадується у документах, воно є договірним обов'язком. Якщо ст. 1 IV Гаазької конвенції 1907 року зобов'язувала держави пропагувати гуманітарні норми серед військових, то згідно з Женевськими конвенціями 1949 року цей обов'язок поширено на цивільних (ст.ст. 47, 48, 127, 144). Такий самий зміст мають і більш сучасні міжнародно-правові документи: а) ст. 25 Гаазької конвенції 1954 року; б) ст. 83 Додаткового протоколу I 1977 року – ще більш категорична у заохочуванні до вивчення конвенцій, щоб тексти цих документів, а не тільки принципи, стали відомими всім; в) Конвенція про безпеку персоналу ООН від 9 грудня 1949 року також зобов'язує держави-учасниці включити положення Конвенції та положення МГП у «свої програми воєнного навчання» (ст. 19).

У грудні 1994 року МКЧХ розвинув і доповнив положення про поширення знань норм МГП, а саме зобов'язав: компетентні владні структури мати тексти Женевських конвенцій 1949 року у випадку конфлікту і знати їх зміст; повідомити особам із Збройних Сил про їх обов'язки (с. 87 Додаткового протоколу I); здійснювати підготовку спеціального персоналу для сприяння застосуванню Женевських конвенцій 1949 року; залучити юридичних радників для консультацій командирів та інструктажу (Е. Давід, Ів Сандоз) [13].

У справі ефективного виконання норм міжнародного гуманітарного права на мікрорівні важливо встановити зворотний зв'язок – систему контролю за його дотриманням. Ця проблема останнім часом привертає дедалі більшу увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників – Дітера Флека, Іва Сандоса, Камена Захар'єва, Марії Дулі та багатьох інших [1, 13]. Теоретично механізм контролю за виконанням МГП узгоджується із загальними принципами і механізмами контролю за виконанням міжнародного права і передбачає:

- процедури розслідування;
- дії міжнародних організацій;
- звернення до міжнародних судових органів.

Процедури розслідування – це механізм двохстороннього розслідування, передбачений Женевською конвенцією 1929 року та відновлений у Женевських конвенціях 1949 року. Однак його так ніколи і не було впроваджено. Т. Бенсала (Bensalah) – автор дослідження, надрукованого у 1976 році, не зміг знайти 10 прикладів з історії від-

носин між державами, що воюють, коли б суперечності планувалось вирішувати за допомогою двохстороннього розслідування.

Виконання означає, що всі держави – учасники угод зобов'язані їх виконувати, як наголошено у ст. 26 Віденської конвенції 1969 року. Незважаючи на всю очевидність змісту принципу «*pacta sunt servanda*», його зміст необхідно пояснити окремими тезами:

- абсолютний характер зобов'язань «виконувати за будь-яких обставин»;
- обов'язок будь-якої держави-учасниці «примушувати виконувати за будь-яких обставин»;
- обов'язок проводити на національному рівні особливі заходи по виконанню;
- обмеження щодо денонсації деяких документів.

Поняття «виконувати за будь-яких обставин» підкреслює імперативний характер норм гуманітарного права, незалежність від цілей війни, від посилення на те, що інша сторона їх не виконує. Рада Безпеки ООН нагадала Ізраїлю у травні 1980 року (Резолюція № 469) про порушення ст. 49 IV Женевської конвенції 1949 року.

Положення: «Обов'язок будь-якої держави-учасниці «примушувати за будь-яких обставин» внесено у спільну ст. 1 всіх чотирьох конвенцій 1949 року та у ст. 1 Додаткового протоколу I, що стало предметом дискусій і спеціального дослідження Комісії з міжнародного медичного і гуманітарного права Асоціації Міжнародного права [1]. Визнано, що «примушувати виконувати» покладає на держави зобов'язання забезпечувати виконання норм МГП державами-порушниками. Таким чином, примушувати виконувати Женевські конвенції означає міжнародну відповідальність держав за дотримання норм МГП іншими державами за будь-яких обставин, навіть якщо вони самі не втягнуті у конфлікт [14].

Таким чином, новітній етап прогресивного розвитку МГП пов'язаний із осмисленням та практичним вирішенням проблеми виконання його базових норм. Ефективність виконання норм гуманітарного права залежить від створення механізму, який включає низку заходів на міжнародному, внутрішньодержавному рівні, на рівні силових структур держав, на морально-психологічному та правовому рівнях окремого виконавця, а також інституційного способу виконання.

Механізм застосування норм МГП передбачає: ефективність ратифікації прийнятих домовленостей; поширення знань з гуманітарного права; державне забезпечення їх поширення; імплементацію виконання норм права у найбільш широкому сенсі.

Сподівання на інституційні заходи, передбачені в главах VIII–IX I Женевської конвенції, розділі VI III Женевської конвенції, розділі IV IV Женевської конвенції, а саме інститут розслідування (Між-

народної комісії по встановленню фактів (ст. 90, 1 d.); міжнародні суди, держави-покровительки, інститут підготовленого персоналу, національні товариства Червоного Хреста, не дають очікуваних результатів. Очевидно, слід переходити до гнучких, конкретно-історичних засобів досягнення ефективності виконання положень міжнародного гуманітарного права.

Дослідження процесу майже 60-річного дотримання норм МГП засвідчує, що передбачених засобів у текстах Конвенцій та Протоколів недостатньо у конфліктогенному світі, в якому немає загально визнаних національно-міжнародних судів, примусової сили, але віддається перевага чесності, порядності, гуманізму, усталеним універсальним гуманним традиціям та особливим етнонаціональним правилам.

Проблема ефективності виконання норм міжнародного гуманітарного права набуває дедалі

більшої актуальності. Після теоретичного обґрунтування МГП стало очевидним, що процес його прогресивного розвитку, пов'язаний з накопиченням правових норм, не є самоціллю, а засоби імплементації не забезпечують автоматичного їх виконання. На ефективне виконання норм міжнародного гуманітарного права впливають стан суспільної моралі, поняття про справедливість і гуманізм, повага до чужого життя. МГП не передбачає примушування до його дотримання, тому виконання його вимог становить особливу проблему, а ефективність регулятивної функції залежить від забезпечення цього процесу на державному, відомчому, особистісному рівнях.

Таким чином, знання міжнародного гуманітарного права, його основних категорій і понять є показником спеціальної підготовки військових прокурорів і сприятиме їх якісній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Имплементация международного гуманитарного права. Сборник статей и документов // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1998. – С. 118–119.
2. Мулинен де Ф. Право войны. Руководство для вооруженных сил / Мулинен де Ф.; пер. с франц. // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1993. – С. 12.
3. Блищенко И.П. Принятие Дополнительных протоколов 1977 г. / И.П. Блищенко // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1997. – № 18. – С. 594.
4. Lauterpacht H. The Problem of the Revision of the Law of War / H. Lauterpacht // British Yearbook of International Law, Vol. 29. – 1952. – P. 360–382.
5. Договор между СССР и США об ограничении систем противоракетной обороны от 26 мая 1972 года // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1972. – № 45 (Текст цитируется со сборника «Международное право в документах». – М., 1982. – С. 694–696).
6. Пикте Жан. Становление международного гуманитарного права / Жан Пикте // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1994. – № 1. – С. 71.
7. Меры, предпринимаемые государствами по выполнению международного гуманитарного права: сб. статей и документов // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1991. – С. 120.
8. Тавернье Поль. Опыт Международных уголовных трибуналов по бывшей Югославии и Руанде / Поль Тавернье // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1997. – № 29. – С. 699–719.
9. Стефан Ж. Вовлечение детей в вооруженные конфликты / Ж. Стефан, Ж. Мерме // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1998. – № 20. – С. 129–154.
10. Нахлик С. Краткий очерк международного гуманитарного права / С. Нахлик // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1993.
11. Дяченко В.І. Міжнародно-правовий статус деяких форм сучасного збройного насильства на міжнародній арені / В.І. Дяченко // Вісник Національного університету імені Тараса Шевченка. – 1999. – № 4.
12. Ігнатченко Г. Міжнародне гуманітарне право: сучасне розуміння, правові критерії, механізм реалізації / Г. Ігнатченко // Український часопис прав людини. – 1996. – № 3–4. – С. 10–22.
13. Сандос И. Применение международного права / И. Сандос // Журнал Международного Комитета Красного Креста. – 1993. – С. 349–379.
14. Черчилль У. Вторая мировая война / У. Черчилль; пер. с англ. – Т. 2. – М., 1991. – 514 с.

Валерій ДЯЧЕНКО

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ

Досліджено історію становлення і розвитку різних доктрин міжнародного гуманітарного права: права війни (права збройних конфліктів), традиційного міжнародного гуманітарного права, нової доктрини «права гуманності». Обґрунтовано необхідність його імплементації в національне законодавство та впровадження в навчальний процес нової концепції викладання гуманітарного права.

Зроблено висновок про те, що імплементація у внутрішньодержавне право, виконання та підвищення ефективності потребують його вивчення, зокрема, працівниками військової прокуратури, особливо в умовах збройного конфлікту, який триває на сході України.

Ключові слова: війна; право збройних конфліктів; міжнародне гуманітарне право; право війни; міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів; легітимне застосування збройної сили; миротворчі операції; встановлення миру; підтримання миру; гуманітарні традиції; прокурор.

Валерій ДЯЧЕНКО

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ГУМАНИТАРНОГО ПРАВА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЕННОЙ ПРОКУРАТУРЫ

Исследована история становления и развития различных доктрин международного гуманитарного права: права войны (права вооруженных конфликтов), традиционного международного гуманитарного права, новой доктрины «права гуманности». Обоснована необходимость имплементации в национальное законодательство и введения в учебный процесс новой концепции преподавания гуманитарного права.

Сделан вывод о том, что имплементация во внутригосударственное право, выполнение и повышение эффективности требуют его изучения, в частности, работниками военной прокуратуры, особенно в условиях вооруженного конфликта, который длится на востоке Украины.

Ключевые слова: война; право вооруженных конфликтов; международное гуманитарное право; право войны; международно-правовое регулирование вооруженных конфликтов; легитимное применение вооруженной силы; миротворческие операции; установление мира; поддержание мира; гуманитарные традиции; прокурор.

Valerii DIACHENKO

TOPICAL ISSUES OF APPLICATION OF THE NORMS OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN THE ACTIVITY OF THE MILITARY PROSECUTOR'S OFFICE

Studied the historical evolution, the emergence and development of various doctrines of international humanitarian law: the law of war (law of armed conflict), the traditional international humanitarian law, the new doctrine of «humanitarian law». The conclusion about the need for implementation into national law and implementation of the learning process of the new concept of teaching humanitarian law.

It was concluded that the implementation of internal law, implementation, and efficiency enhancement require its study, in particular, by employees of the military prosecutor's office, especially in the context of an armed conflict that continues on the territory of Ukraine.

Keywords: war; law of armed conflict; international humanitarian law; the law of war; the international legal regulation of the field of armed conflict; the legitimate use of armed force; peacekeeping; peacemaking; peacekeeping and humanitarian tradition; prosecutor.

НОВІ ВИДАННЯ

У Національній академії прокуратури України підготовлено
**Пам'ятку для населення в районах проведення
антитерористичної операції**

У Пам'ятці представлені теоретичні та практичні матеріали для проведення інформаційно-просвітницьких заходів (уроків, навчань), спрямованих на інформування керівників і працівників освітніх закладів, студентів, школярів та їхніх батьків про загрози і небезпеки при проживанні та пересуванні на територіях, прилеглих до зони проведення антитерористичної операції.